

“Dərzi” ixtisası

Dərzi İşinin Planlaşdırılması

Bu nəşrin məzmunu müstəsna olaraq "Azərbaycanda Peşə Təhsili və Təliminin inkişafına Avropa İttifaqının dəstəyi" Texniki Yardım layihəsinin məsuliyyətidir və heç bir halda Avropa İttifaqının mövqeyini əks etdirmir.

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
tərəfindən 11 oktyabr 2019-cu il tarixli,
F-604 sayılı əmr ilə təsdiq edilmişdir.*

Müəllif:

Nahidə Əhlimanova

Rəyçilər:

Tahirə Həsənova

Ağəli Əhmədov

Bakı - 2019

Mündəricat

Giriş	4
“Dərzi işinin planlaşdırılması” modulunun spesifikasiyası	5
Təlim nəticəsi 1: İş yerini planlaşdırır və hazırlıq işlərini həyata keçirməyi bacarır	6
1.1.1. Sifarişçinin tələbinə və mövcud standartlara əsasən hazırlıq işlərini yerinə yetirir	6
1.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	10
1.1.3. Qiymətləndirmə	10
1.2.1. Modelə uyğun parçanın növünü təyin edir	10
1.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	11
1.2.3. Qiymətləndirmə	12
1.3.1. Parçaya, rəngə, modanın tələbinə uyğun ipliyi seçir	12
1.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	13
1.3.3. Qiymətləndirmə	13
1.4.1. Modelə uyğun furnitur və aksesuarları seçir	13
1.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	15
1.4.3. Qiymətləndirmə	15
1.5.1. Modelə sərf ediləcək əsas və köməkçi materialları müəyyən edir	16
1.5.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	16
1.5.3. Qiymətləndirmə	17
Təlim nəticəsi 2: Geyim konstruksiyasının sistem və metoduna əsasən geyimə qoyulan tələbləri bilir	18
2.1.1. Geyimin layihələndirilməsində konstruksiyanın sistem və metodunu izah edir	18
2.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	22
2.1.3. Qiymətləndirmə	22
2.2.1. Geyimin layihələndirilməsi zamanı bədii hissəni təsvir edir	23
2.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	23
2.2.3. Qiymətləndirmə	24
2.3.1. Geyimin layihələndirilməsi zamanı texniki hissəni izah edir	24
2.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	25
2.3.3. Qiymətləndirmə	25
2.4.1. Geyimə qoyulan əsas tələbləri təyin edir	25
2.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	26
2.4.3. Qiymətləndirmə	26
Təlim nəticəsi 3: Sifarişçinin istəyinə əsasən geyimin eskizini çəkir və ölçü işlərini həyata keçirməyi bacarır	27
3.1.1. Bədən quruluşuna əsasən geyimin siluetlərini müəyyən edir	27
3.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	28
3.1.3. Qiymətləndirmə	28
3.2.1. İnsanın yaşına və geyimin təyinatına əsasən konstruktiv və dekorativ xətləri göstərir	28
3.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	36
3.2.3. Qiymətləndirmə	37
3.3.1. Verilən tələbə görə geyimin eskizini hazırlayır	37
3.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	38
3.3.3. Qiymətləndirmə	38

3.4.1. Ölçü alətlərindən düzgün istifadə etməklə verilən təlimata əsasən ölçü götürür	39
3.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	44
3.4.3. Qiymətləndirmə	44
3.5.1. Ölçüləri qaydalara əsasən yazmağı bacarır	44
3.5.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	45
3.5.3. Qiymətləndirmə	46
Təlim nəticəsi 4: Eskizə əsasən hesablamalar aparmağı və çertyoju qurmağı bacarır	47
4.1.1. Eskizə əsasən texniki və dekorativ payları müəyyən edir	47
4.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	49
4.1.3. Qiymətləndirmə	50
4.2.1. Müəyyən edilmiş texniki və dekorativ paylara əsasən çertyojun qurulması üçün hesablamalar aparır	50
4.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	53
4.2.3. Qiymətləndirmə	53
4.3.1. Bazis torunun əsasında geyimin çertyojunu qurur	53
4.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	64
4.3.3. Qiymətləndirmə	64
4.4.1. Modada baş verən dəyişiklikləri çertyojda tətbiq edərək hazırlayır	65
4.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər	87
4.4.3. Qiymətləndirmə	87

Giriş

Müasir geyimin inkişafı və bu inkişafı əlaqəli olan moda keçmiş, indiki, gələcək dövrlər arasında əlaqələndirici bənd olmaqla, insan cəmiyyətinin maddi və mənəvi həyatının vacib hissəsini təşkil edir. XX əsrin sonlarının bəlkə də ən məşhur moda dizayneri olan İtaliya modelləşdirmə məktəbinin görkəmli nümayəndəsi Canni Versaçe moda haqqında belə demişdir: “Moda bizim cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri birinci olaraq əks etdirir, o, keçmişə nəzər yetirir və daim yenilik axtarışındadır”.

Müasir geyimin hazırlanması ən müxtəlif sahələrin mütəxəssislərinin çalışdığı mürəkkəb və çoxmərhləli bir prosesdir. Rəssam-modelyerlər və ya moda dizaynerləri yeni geyim modellərini layihələndirirlər. Modelyer-konstruktorlar bu modellərin konstruksiyalarının əsasını hazırlayırlar ki, daha sonra bunlar vasitəsilə tikiləcək geyimin hissələrini biçmək üçün ülgülər düzəldilir. Bu geyimlərin bütün texnoloji prosesinin həyata keçirilməsini texnoloq-mühəndislər işləyib hazırlayırlar.

Geyimin əsas vəzifəsi onu geyinən insanın fiziki və mənəvi rahatlığı üçün şərait yaratmaq, bu şəxsin cəlbediciliyini gücləndirmək, fərdiyyətini nəzərə çarpdırmaqdan ibarətdir. Geyimin bədii layihələndirilməsi dizaynın nəzəri əsasını təşkil edir. Yeni geyim formalarının layihələndirilməsi üzərində çalışan mütəxəssislər, eyni zamanda, bir neçə keyfiyyətdə çıxış edir: o, həm rəssam-modelyer, nəqqaş, yeni estetika yaradan tərtibatçı, öz ideyalarını materialda reallaşdırmağı bacaran konstruktor, həm insanlara geyim vasitəsilə daxili keyfiyyətlərini izhar etməyə, özlərinə inam yaratmağa kömək edən psixoloq və hətta, geyim sahibinə hər dəfə yeni sima və bununla yanaşı müəyyən mənada yeni davranış tərzini təklif edən rejissorudur.

“Geyimin bədii layihələndirilməsi”nin özünəməxsus xüsusiyyəti ilk növbədə onun yaradıcılıq obyektinin insan olması ilə müəyyənleşir. İnsanın daxili keyfiyyətləri və görünüşü ilə tamlıq yaradan geyim öz funksiyası xaricində təsəvvür oluna bilməz və sahibinin cinsi mənsubiyyətini, yaşını, həmçinin xarici görünüşünün ayrı-ayrı xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır.

Geyimin bədii layihələndirilməsi arxitektonik incəsənət sahəsinə aid olub iki funksiya daşıyır– estetik və praktik. Biz çalışırıq ki, qarderobumuzda praktik, isti və rahat, eyni zamanda estetik tələblərimizə cavab verən, yeni, gözəl, dəbdə olan və xarici görünüşümüzü daha yaxşı nəzərə çarpdıran geyimlər olsun.

Digər halda, geyim yazılmış və yazılmamış qanun normaları ilə qorunan, adətə çevrilmiş, ümumi qəbul olunmuş vərdişlərin məcmusunu əks etdirən və cəmiyyətin, eləcə də onun ayrı-ayrı təbəqələrinin riayət etdiyi məişət ənənəsini bildirir.

Bundan başqa, geyim bütün dövrlərdə insanın milli, dini, peşə, mülki mənsubiyyətini müəyyənleşdirmişdir. Tarixi təkamülün hər bir mərhələsində cəmiyyətin həyat tərzini geyimin istifadə xüsusiyyətində əks olunmuşdur, buna görə də deyə bilərik ki, geyimin müxtəlif funksiyaları tarixən toplanmışdır.

Xalq geyimləri və bəzək əşyaları ilə əsrlər boyu öz zövqünü və mədəniyyətini əks etdirən Azərbaycan xalqı nəinki Şərqdə, hətta bütün Avropada özünəməxsus yer tutur.

Başqa xalqlarda olduğu kimi, XIX əsrin sonlarında qərbsayağı geyimlər Azərbaycana da nüfuz etdi və geniş yayıldı. Sadə biçimli müasir geyimlərin konstruksiyaya həlli müasir olsa da, onun tərtibat işləri klassikaya müraciət edir. Azərbaycanın müasir musiqisinin muğamlar üzərində köklənməsi, müasir memarlıqda Şərq elementlərinin əks olunması, incəsənət əsərlərində milli koloritin olması, modelyerlərə əsas verir ki, onlar öz yaradıcılıqlarında klassikaya istinad edərək müasir geyimlər hazırlasınlar, keçmişə baxaraq daima yenilik axtarsınlar. Bütün xalqların geyimlərində müasir geyimlə milli geyimlərin sintezi özünə yer tapmışdır.

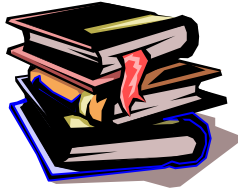
Lakin, bütün bunları incə zövqlə, peşəkarlıqla, ifrat dərəcəyə çatdırmamaq şərti ilə yerinə yetirmək lazımdır. Gənc mütəxəssislərin öz yaradıcılıqlarında bu sahədə düzgün yol tutacaqlarına ümid edirik və onların daima axtarışda olacaqlarına, dünyanın hər yerində Azərbaycanı layiqincə təmsil edəcəklərinə inanırıq.

“Dərzi işinin planlaşdırılması” modulunun spesifikasiyası

Modulun adı: Dərzi işinin planlaşdırılması
Modulun kodu:
Modul üzrə saatlar: 161
Modulun ümumi məqsədi: <i>Modulu tamamladıqdan sonra tələbə sifarişçidən qəbul etdiyi modeli bədii layihələndirməyi və modelləşdirməyi bacarır.</i>
Təlim nəticəsi 1: İş yerini planlaşdırır və hazırlıq işlərini həyata keçirməyi bacarır
Qiymətləndirmə meyarları
1. <i>Sifarişçinin tələbinə uyğun mövcud standartlara əsasən hazırlıq işlərini yerinə yetirir;</i>
2. <i>Modelə uyğun parçanın növünü təyin edir;</i>
3. <i>Parçaya, rəngə və modanın tələbinə uyğun ipliyi seçir;</i>
4. <i>Modelə uyğun olaraq furnitur və aksesuarları seçir;</i>
5. <i>Modelə sərf ediləcək əsas və köməkçi materialları müəyyən edir.</i>
Təlim nəticəsi 2: Geyimin konstruksiyasının sistem və metoduna əsasən geyimə verilən tələbləri bilir
Qiymətləndirmə meyarları
1. <i>Geyimin layihələndirilməsində konstruksiyasının sistemini və metodunu izah edir;</i>
2. <i>Geyimin layihələndirilməsi zamanı bədii hissəsini təsvir edir;</i>
3. <i>Geyimin layihələndirilməsi zamanı texniki hissəni izah edir;</i>
4. <i>Geyimə verilən əsas tələbləri təyin edir.</i>
Təlim nəticəsi 3: Sifarişçinin istəyinə əsasən geyimin eskizini çəkir və ölçü işlərini həyata keçirməyi bacarır
Qiymətləndirmə meyarları
1. <i>Bədən quruluşuna əsasən geyimin siluetlərini müəyyən edir;</i>
2. <i>İnsanın yaşına və geyimin təyinatına əsasən konstruktiv və dekorativ xətləri göstərir;</i>
3. <i>Verilən tələbə görə geyimin eskizini hazırlayır;</i>
4. <i>Ölçü alətlərindən düzgün istifadə etməklə verilən təlimata əsasən ölçü götürür;</i>
5. <i>Ölçüləri qaydalara əsasən yazır.</i>
Təlim nəticəsi 4: Eskizə əsasən hesablamaları aparmağı və çertyoju qurmağı bacarır
Qiymətləndirmə meyarları
1. <i>Eskizə əsasən texniki və dekorativ payları müəyyən edir;</i>
2. <i>Müəyyən edilmiş texniki və dekorativ paylara əsasən çertyojun qurulması üçün hesablamaları aparır;</i>
3. <i>Bazis torunun əsasında geyimin çertyojunu qurur;</i>
4. <i>Modada baş verən dəyişiklikləri çertyojda tətbiq edərək hazırlayır.</i>

Təlim nəticəsi 1: İş yerini planlaşdırır və hazırlıq işlərini həyata keçirməyi bacarır

1.1.1. Sifarişçinin tələbinə və mövcud standartlara əsasən hazırlıq işlərini yerinə yetirir

- **Moda evi**

Moda evi geniş, işıqlı, müasir dizayna uyğun gözəl tərtib olunmalıdır. Moda evində salon, biçici sexi, tikiş sexi, material və furnitur anbarı, hazır məmulat anbarı olur.

Salon-qəbul otağı geniş, işıqlı və gözəl tərtib olunmalıdır. Divarları müasir dizaynda rənglənə bilər. Salonda moda jurnallarına baxmaq üçün bir neçə jurnal stolu olmalıdır. Hər jurnal stolunun qarşısında yumşaq mebellər qoyulmalıdır. Salonda məsləhətçi rəssam üçün, dispetçer üçün, parçalara baxmaq və ölçmək üçün stollar olmalıdır. Pəncərələrdə dekorativ parçalardan pərdələr olmalıdır. Gündəlik qəbul olunmuş sifarişlərdən asılı olaraq yoxlama (paltarın əyinə ölçülməsi) kabinələri olmalıdır. Onlar dekorativ parçalarla örtülməlidir. Hər kabinədə güzgü, tumba, stul və asılıqan olmalıdır. Kabinələr divar brası ilə, salon isə çilçiraqla işıqlandırılır. Təklif olunmuş parçalar divardan asılmalı, təzə təklif olunan modellər isə manekənlərdə və gözəl tərtib olunmuş vitrinlərdə qoyulur. Qəbul otağında asılıqan və güzgü, divarda isə şüşə altında məmulatın tikilmə preyskurantı olmalıdır. Salonda sifarişçiləri qəbul edirlər, yoxlama (paltarın əyinə ölçülməsi) aparırlar və sifarişçiyə hazır məmulatı verirlər.

Şəkil 1.1 Moda evində salon

- **Biçici sexi.** Biçici sexində məmulatın əsas hissələrini biçirlər və yoxlamadan (paltarın əyinə ölçülməsindən) sonra tabaşirlə işarə edirlər. Hər biçici üçün 2, 5×1m ölçüdə stol qoyulur. Adətən, 2 stolu bir-birinə bitişik qoyurlar ki, lazım olduqda hər iki stoldan istifadə etmək mümkün olsun. Hər iki iş yerinə parçanı biçimə hazırlamaq üçün bir ütü qoyurlar. Həmçinin biçilmiş hissələri və ülgünü saxlamaq üçün şkafdan istifadə edilir. Biçici sexdə müxtəlif ölçüdə manekənlər olmalıdır.

Şəkil 1.2 Biçici sexi

- **Tikiş sexi.** Tikiş sexində briqadalar və fərdi işçilər üçün avadanlıq qoyulur.
- **Material və furnitura anbarı.** Anbarda stellajda və şkaflarda atelyenin materialları və sifarişçidən qəbul olunmuş parçalar saxlanılır. Stellajlar bir neçə hissələrə və gözlüklərə bölünür. Firniturları şkafta saxlayırlar.
- **Hazır məmulat anbarı.** Bu anbarda hazır məmulatdan başqa, paltarın əyinə ölçülməsinə hazırlanmış məmulatlar da saxlanılır. Məmulatları sürüşkən qapılı şkaflarda və ya xüsusi dayaqalarda asırlar.

Şəkil 1.3 Tikiş sexi

Şəkil 1.4 Paltar geyinmə yeri

- **İşə hazırlıq**

Rahat iş yeri, işin gedişatının düzgün təşkil edilməsi tikiş əməliyyatının sürətini, görülən işin keyfiyyətini yüksəldir. Tikiş və biçmə otaqları yaxşı havalandırılmalı və işıqlandırılmalıdır. Əl işləri görülən stolun səthi çox hamar olmalıdır. Əl işlərini yerinə yetirən zaman alət və materialları elə yerləşdirmək lazımdır ki, hər zaman əl altında olsun. Bu zaman alət və tərtibatları stolun sağ tərəfinə qoymaq məsləhətdir. İş görülən zaman vacib amillərdən biri də işçinin stol arxasında düzgün oturmasıdır. Belə ki, stol ilə stul arasında məsafənin düzgün seçilməsi işçinin rahatlığını təmin edir. Həmçinin ayaqların rahatlığı üçün ayaqahtı da qoyula bilər. Əl işi görülən zaman göz ilə məmulat arasında məsafə 30-40sm

olmalıdır.İşıq məmulatın üzərinə sol tərəfdən düşməlidir. Həmçinin, iş stolunun yanında zibilqabının olması da məqsədəuyğundur. İşi görüb qurtardıqdan sonra stolun üstü yığıdırılmalıdır: alətlər, tərtibatlar, işlənən hissələr stolun çəkməsinə və ya şkafa qoyulmalıdır.

Maşın tikişi işinə başlamazdan əvvəl isə mütləq tikiş maşını yoxlamaq lazımdır: Onun tikişinin tənzimlənməsi, iynənin düzgün salınması və saplanması. Maşınla işi qurtardıqdan sonra isə maşını tozdan, məmulatın xovlarından təmizləyib, yağlayıb silmək lazımdır.Maşının dabanının altına parça tikəsi qoyulub iynə aşağı salınmalıdır.

Şəkil 1.5 İşçinin iş yeri

- **Əl işlərində istifadə olunan alət və avadanlıqlar**

Əl işlərinin görülməsi üçün lazım olan alətlərə—əl iynələri, üskük, qayçı, ölçü lenti, tabaşir, maneken, ülgü və s. aiddir.Əl iynələrinin ucları iti olmalı, möhkəm və sınımayan yaxşı cilalanmış olmalı, gözü lazımı ölçüdə olmalıdır.İynələr diametrinə və uzunluğuna, gözlərinin ölçüsünə görə müxtəlif olur.İynələr uzunluq və diametrdən asılı olaraq 1 №-dən 12 №-yə qədər buraxılır.Tək nömrəli bütün iynələr cüt nömrəli iynələrdən uzun olur.İynələr məmulatın, işlənən parçanın və yerinə yetirilən əməliyyatın növündən asılı olaraq seçilir.İşlədilen iynəyə, seçilən parçaya müvafiq olaraq sapın nömrəsi də seçilməlidir.Çox nazik pambıq parçalardan məmulat hazırladıqda 50-80 №-li sap işlədilməlidir.Çit, sətın, flanel və s. kimi pambıq parçalardan paltarlar hazırladıqda 50-60 №-li sap işlədilir.Şifon, krepjorjet kimi çox nazik parçaları 65, 70 №-li saplarla və 80 №-li pambıq sapla tikirlər.Krepdeşin, krepstatin kimi nazik və yüngül ipək parçaları 60-80 №-li pambıq saplarla yun parçaları isə 50-60 №-li saplarla tikirlər.

Üskük (oymaq)—iynəni parçaya batıran zaman barmağı zədələnməkdən qorumaq üçündür.Onu sağ əlin orta barmağına taxırlar.Üsküyün səthində şahmat qaydasında oyuqlar var ki, bunlar iynəni sürüşməyə qoymur.Üsküyü orta barmağın qalınlığına uyğun olaraq elə seçirlər ki, o barmağa kip otursun.3 növ üskük olur: Konusvari dibsiz, konusvari dibli, halqavari.

Konusvari dibsiz üskük üst geyimlərin tikişində, konusvari dibli üskük yüngül paltar tikdikdə və halqavari üskük baş geyimləri tikdikdə istifadə edilir.Kişi üçün 8-10 və 12, qadın üçün 2, 3, 4 №-li üsküklər işlədilir.Üst geyimləri tikdikdə dibsiz üsküklərdən istifadə edilməsi məsləhətdir.Çünki, onda barmaq tərləmir və üsküyün böyrü ilə iynəni itələdikdə barmaq yorulmur.

Qayçılar ölçüsünə görə 8 nömrəyə bölünür. № 1-2 qalın parçanı, № 3-4-5 hissələrin artıqlarını və nazik parçanı, № 6-7-8 ara materiallarında kiçik kəsmə işləri aparmaq və sapların artığını kəsmək üçün işlədilir.Qayçının tiyəsi yaxşı itilənməli, ucları axıra qədər kip və səssiz bağlanmalıdır.

Santimetrli lent–rezinləşdirilmiş yumşaq parça üzərində santimetr və millimetr ölçüləri yazılmış nazik lentdir.Bədənin ölçüləri, geyim hissələrinin uzunluğu, eni və başqa ölçüləri onunla müəyyənləşdirilir.

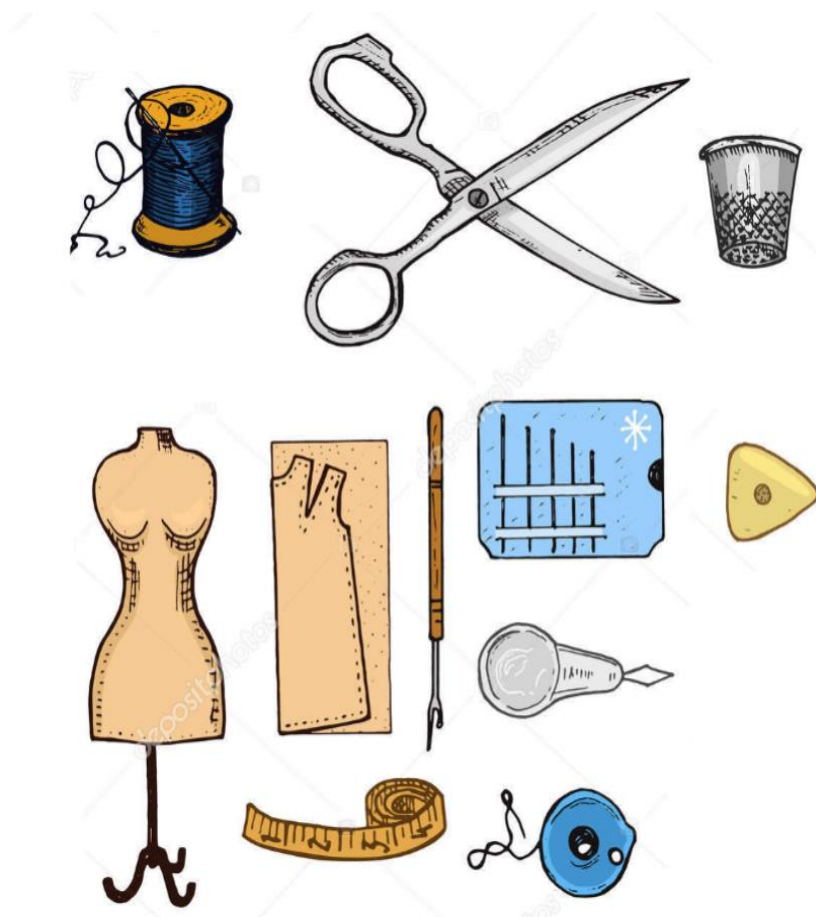
Tabaşirtikiş sənayesi üçün yastı tavacıqlar şəklində müxtəlif rənglərdə hazırlanır.Tabaşirin kənarları nazik yonulur.Onunla işlədikdə xətti əl ilə elə çəkmək lazımdır ki, tabaşir tavacığı materiala perpendikulyar vəziyyətdə dursun.

Bütün parçalara tabaşirlə xətt çəkmək olmaz.Bəzi parçalarda, məsələn, ipək və sintetik parçalarda tabaşirin izi qalır ki, sonralar çətin təmizlənir.Belə parçalara xətt çəkmək üçün qurudulmuş sabun istifadə edilməsi məsləhətdir. Sabun parçadan asanlıqla təmizlənir.

Manekenhəm hazırlanma prosesi zamanı məmulatın düzgünlüyünü, həm də hazırlanmış vəziyyətdə yoxlanılması üçündür.Məsələn, maneken üzərində məmulatın yan və çiyin tikişlərinin vəziyyətini, yaxalığın boyun yerinə, qolların qol yerinə və s. köklənməsini yoxlayırlar.Manekədən rahat istifadə edilməsi üçün onu altlıq üzərində elə bərkidirlər ki, istənilən səmtə asanlıqla çevirmək və qaldırmaq olsun.

Ülgülər məmulatın kartondan yaxud digər materiallardan kəsilmiş ayrı-ayrı hissələrindən ibarətdir.Ülgülər ülgü-etalon, işlək və köməkçi növlərə ayrılır.

Ülgü-etalonlardan parça üzərində məmulat hissələrinin konturlarının çəkilməsi üçün istifadə edilmir.Onlar kütləvi istehsalatda lazım olan ülgülər dəstinin hazırlanması və yoxlanması üçündür.İşlək ülgülər vasitəsilə parça üzərində geyim hissələrinin konturlarını çəkir, məmulat hissələrinin düzgün birləşdirilməsi üçün nəzarət çərtiklərini köçürürlər.Köməkçi ülgülərdən istifadə etməklə tikiş sexlərində yığmaları, ilgəkləri, düymə yerlərini, habelə bortların, yaxalıqların künclərini tabaşirlə nişanlayırlar.

Şəkil 1.6 Tikiş alətləri

1.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Sahibkarı olduğunuz moda evinin açılışı üçün təqdimat hazırlayın.
- Moda evinə ekskursiya təşkil edin və daha sonra ekskursiyaya aid təqdimat hazırlayın.
- “Müasir moda evini necə görmək istərdiniz?” mövzusunda müzakirələr aparın.
- “Əl işlərini yerinə yetirməyə hazırlaşan dərziləri” üzrə rol oyunu təşkil edin.
- Stolun üstündəki alətlərin adı yazılmış ağ kağızlardan birini götürüb aləti xüsusiyyətləri ilə təsvir edin.
- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və cavablandırmaq üçün qarşı qrupa verin.

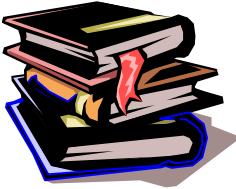
1.1.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Sifarişinin tələbinə və mövcud standartlara əsasən hazırlıq işlərini yerinə yetirir”

- Moda evi hansı otaqlardan təşkil olunmuşdur?
- Qəbul otağında nələr olmalıdır?
- Tikiş sexində hansı avadanlıqlar qoyulur?
- Əl işlərinin görülməsi üçün iş yerinin düzgün təşkilinə hansı tələblər qoyulur?
- İş yerini düzgün təşkil etmək üçün tikişçi nələri bilməlidir?
- Yüngül parçadan hazırlanmış geyimlərdə hansı növ üskükdən istifadə olunur?

1.2.1. Modelə uyğun parçanın növünü təyin edir

• Parçalar

Geyimin keyfiyyəti onun hazırlandığı parçadan çox asılıdır. Buna görə də, parça seçərkən çox diqqətli olmaq lazımdır. Beləki, modelə uyğun düzgün və keyfiyyətli parça seçilməlidir. Hazırlanan geyimin xarici görünüşü seçilmiş materialdan, onun quruluş xüsusiyyətlərindən, rəngi və üzərindəki şəkillərdən asılıdır.

Parçanın xarici görünüşü onun hansı liflərdən hazırlanması ilə təyin olunur. Bundan asılı olaraq, parçaların səthi parıltısız hamar (pambıq və kətan), təbii parıltılı (yun, təbii ipək), parlaq səthli (kapron parçalar, süni ipək) olur.

Parçaların çeşidlərinin müxtəlif olmasına baxmayaraq, onları xarici görünüşlərindəki oxşarlığa görə 7 qrupa bölmək olar:

- 1) Eyni toxunuşlu hamar səthli parçalar. Bu parçalardan dekorativ-konstruktiv xətləri çox ifadə olunan modellərdə istifadə etmək məqsədəuyğundur.
- 2) Parlaq hamar səthli parçalar. Ziyafət və təntənəli modellər üçün məqsədəuyğundur.
- 3) Toxunuşu qabarıq ifadə olunan parçalar. Bu parçalardan geyim hazırlayarkən dekorativ tikişlərdən istifadə etmək məqsədəuyğun deyil.
- 4) Bukle və boş toxunuşlu parçalar. Bu parçalar büzməli və drapirovkalı formalı geyimlər üçün məsləhətdir.
- 5) Ajur parçalar. Ziyafət geyimlərində çox istifadə olunur. Lakin, çox hissədən ibarət geyimlər üçün məsləhət görülmür. Düz biçimli geyimlər üçün daha məqsədəuyğundur.
- 6) Xovlu parçalar. Bu parçalardan hazırlanmış geyimlər həcmli görünür.
- 7) Qofre və qırıq səthli parçalar. Biçimi çox da çətin olmayan, tikişlərinin sayı az olan geyimlərin hazırlanması üçün məsləhətdir.

• Parça seçimi

Qadın və kişi köynəkləri əsasən pambıq, təbii və süni ipək parçalardan hazırlanır. Təbii ipək parçalar – krepdeşin, krep-jorjet, şifon yüngüllüyü, möhkəmliyi, yüksək gigiyenik xassələrinə görə

seçilirlər. Həmçinin, pambıq və kətan parçalardan hazırlanan köynəklər çox gözəl, sərin və yüksək gigiyenik xüsusiyyətlərə malikdirlər.

Donlar üçün çox böyük parça çeşidi xarakterikdir: pambıq, kətan, təbii və kimyəvi liflərdən hazırlanmış ipəklər. Həmçinin, parçaların müxtəlifliyi onların toxunuşuna, quruluşuna, rənglərinə görə də seçilir. Jakkard və krep toxunuşlu yun parçalardan donlar çox gözəl olur. Bu parçalar istilik xassəsi, yaxşı drapirlənməsi, qırışmaması ilə səciyyəliyənlər. Kimyəvi liflərlə (lavsan, viskoz, kapron) qarışığı olan yarımyun parçalar isə formanı yaxşı saxlayır.

İpək parçalar bəzək və quruluşuna görə müxtəlifdir. Belə parçalar yüngül, möhkəm, az qırışan, yüksək gigiyenik xüsusiyyətlərinə görə seçilirlər.

Kətan və yarımkətan parçalar gec çirklənən, yaxşı yuyulan, lakin yuyulma zamanı yığılan və tez qırışandırlar.

Trikotaj parçalar elastikdir, hərəkəti məhdudlaşdırmır. Bu parçadan hazırlanan donlar fiqurada gözəl yatıma malikdir.

Əmək üçün pambıqdan tutmuş kətana qədər müxtəlif parçalar uyğundur. Parçanın seçimi ətəyin təyinatından və modelindən asılıdır.

Klassik şalvarlar, adətən, kostyumluq yun və yarımyun parçalardan hazırlanır. Belə parçalar rahat geyinilir, yaxşı ütülənir və kimyəvi təmizlənməsi rahatdır. Lavsan sapların qarışığı olan kamvol parçaların keyfiyyəti yüksəkdir: onlar az qırışır, yığılma baş vermir, nazikdirlər, ütüləmə zamanı qatların formasını yaxşı saxlayır. Lakin, parçanın tərkibində lavsanın miqdarı çox olarsa, parçada parıltılıq və şaxlıq artır. Nitron əlavə edilmiş yun parçalar isə xarici görünüşünə görə xalis yun parçadan seçilmir, lakin ondan yüngül və nazik olur. Şalvar üçün təmiz pambıq və ya kimyəvi liflərlə qarışığı olan pambıq parçalar da istifadə olunur: velvet, cins və başqa parçalar. Lakin, bu parçaların çatışmayan cəhəti nəmlənib-isidilmə əməliyyatı (NiƏ) zamanı yığılmasıdır.

Pencəklər üçün pambıq parçalardan yun parçalara kimi müxtəlif çeşidlər götürülür. Klassik pencəklər üçün kostyumluq parçalar, nisbətən boş toxunuşlu, müxtəlif yun flanel parçalar uyğundur. Pencək, adətən, astarla tikilir ki, bu zaman geyimin xarici görünüşü gözəl və səliqəli görünür. Astar parça yüngül, nazik, sürüşkən səthli olmalıdır. Astar parçanın rəngi adətən pencəyin rənginə uyğun və ya əksinə kontrast rəng seçilir. Ən yaxşı astar parçalar viskoz və kapron saplardan hazırlanmış astarlıq parçalar hesab olunur. Asetat saplardan toxunmuş astarlıqlar isə məsləhət görülmür.

Palto üçün parçalar isti, nisbətən nazik, hava keçirici, qırışmayan, yağış və günəşin təsirindən bozarmayan, ağarmayan olmalıdır. Paltolar üçün parçalara, əsasən, kimyəvi liflərlə qarışığı olan yun və yarımyun parçalar uyğundur. Quruluşuna görə paltoluq parçalar kamvol, drap və nazik mahud parçalara bölünür. Qış paltoluq parçaların çeşidləri aşağıdakılardır:

Kişi paltoluğu üçün xalis yun, zərif mahud parçalar – velyur, ratin, baltika və s. kimi draplar.

Qadın paltoluğu üçün xalis yun, zərif mahud parçalar – ratin, staliçni parçalar, yumşaq qadın drapı, boston, qabardin və s.

Uşaq paltoluğu üçün xalis yun, yarımyun, zərif mahud, cod mahud parçalardan istifadə edilir. Adətən, uşaq paltoluğu üçün olan parçalar sarja, satin toxunuşlu olur. Bu parçalar yumşaq və xovlu olur. Yalnız başqa liflər qarışdırmaqla parça möhkəmlənir və xarici görünüşü yaraşığılı olur.

1.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Müxtəlif çeşidli müasir parçalar haqqında təqdimat hazırlayın.
- “Moda evində sifariş qəbul edən və müştəriyə istədiyi modelə uyğun parça seçiminə kömək edən mütəxəssis” üzrə rol oyunu təşkil edin.
- 3-5 nəfərlik qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi iş vərəqindəki geyim eskizinə parça seçin və hansı səbəbdən bu parçanı seçdiyinizi izah edin.
- “Müasir dəbdə ən çox hansı parçalar üstünlük təşkil edir” mövzusunda müzakirə təşkil edin.

- 2 qrupa bölünün. Hər iki qrupa “Üst geyimlər üçün parça çeşidlərini təsnif edin”, “Yüngül geyimlər üçün parça çeşidlərini təsnif edin” tapşırıqları yazılmış iri kağızlar paylanır. 20 dəqiqə ərzində tədqiqat apararaq verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin. Vaxt bitdikdə hər iki qrup tərəfindən seçilmiş liderlər öz tədqiqatlarını nümayiş etdirdikdən sonra müzakirələr təşkil edin.

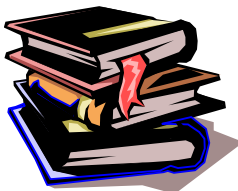
1.2.3. Qiymətləndirmə

Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“Modelə uyğun parçanın növünü təyin edir”

- Xarici görünüşünə görə parçaları neçə qrupa bölmək olar?
- Hazırlanan geyimin xarici görünüşü nədən asılıdır?
- Hansı parçalardan geyim hazırlayarkən dekorativ tikişlərdən istifadə etmək məqsədəuyğun deyil?
- Yüngül geyimlər hansı növ parçalardan hazırlanır?
- Üst geyimlər hansı növ parçalardan hazırlanır?

1.3.1. Parçaya, rəngə, modanın tələbinə uyğun ipliği seçir

• Parçalar və ipliklər

Müxtəlif çeşidli parçalardan geyim hazırlıqda parçaya, rəngə uyğun olaraq yerinə yetiriləcək maşın tikişləri, sap və iynə düzgün seçilməlidir. Hazırlanan geyimin xarici görünüşünün keyfiyyəti bu komponentlərin düzgün seçimindən asılıdır.

Parçanın növü	Parçanın adı	Maşın iynəsinin nömrəsi №	Sapın növü və nömrəsi
Şəffaf və nazik	Vual, şifon, krepdeşin, nazik krujeva, tül, setka, jorjet	65-70	İpək sap № 65, meriserizə olunmuş pambıq və ya pambıq sap № 80
Nazik	İpək, köynəklik, bez, çit, nazik kətan, batist, orqandi, muslin, markizet, pike və s.	75-80	İpək sap № 65, meriserizə olunmuş pambıq və universal pambıq sap № 80, 60
Nazik trikotaj	Pambıq tərkibli trikotaj, triko, cersi, köynək üçün nazik trikotaj, dartımı olan maxrovkalı trikotaj, dartımı olan velyur	90-dairəvi ucluqlu	Universal: poliefir-pambıq və ya poliefir № 80, 60
Orta qalınlıqlı trikotaj	Pambıq trikotaj, yun trikotaj, yun tərkibli flanel, yun krep, qabardin, poplin, velvet, məxmər, tafta, atlas, ikiüzlü trikotaj	90-trikotaj üçün dairəvi ucluqlu	Universal: pambıq-poliefir, meriserizə olunmuş pambıq № 50
Orta qalınlıqlı kostyumluq	Yun, qarışıq, qalın yun flanel, tvid, sarja, moxer, qabardin, qalın poplin, sıriqlı parçalar	90-100	Universal: pambıq-poliefir, meriserizə olunmuş pambıq № 40
Orta və qalın	Yun, qarışıq, qalın yun flanel, süni xəz, qalın pambıq parusin, drap	100	Qalın: pambıq və poliefir-pambıq,

			baxya tikişi və ilgək üçün elastik dekorativ № 30
Parça olmayan	Dəri, zamşa (təbii və süni), fetr	90-100 yastı ucluqlu	Universal və qalın

Cədvəl 1.1

1.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Lövhəyə yazılmış mövzuya aid, məsələn “şəffaf və nazik” parça növünə uyğun gələn ipliklər haqqında fikirlər söyləyin və lövhəyə yazın. Fikirləri təhlil edin.
- Cütlərə ayrılın və hərə öz cütlüyünün əynindəki geyimin parçasını və hansı ipliklə hazırlandığını araşdırın.
- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və cavablandırmaq üçün qarşı qrupa verin.
- Rol oyunu təşkil edin: Müştərinin əlindəki parçaya uyğun ipliğin seçilməsində satıcının köməyi.

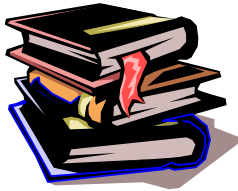
1.3.3. Qiymətləndirmə

Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

Parçaya, rəngə, modanın tələbinə uyğun ipliği seçir

- Geyimin hazırlanmasında parçalara uyğun ipliklər, iynələr düzgün seçilməzsə nə baş verə bilər?
- Şəffaf və nazik parçalarda hansı növ iynə və ipliklər seçilməlidir?
- Nazik trikotaj parçalarda hansı iynələrdən və ipliklərdən istifadə olunur?
- Dairəvi ucluqlu iynələr hansı parçalarda istifadə edilir?
- Parça olmayan materiallarda istifadə olunan iynə və ipliklər hansılardır?
- Orta qalınlıqlı kostyumluq parçalarda hansı iynə və ipliklər istifadə olunur?
- 75-80№-li iynələr hansı parçalar üçündür?

1.4.1. Modelə uyğun furnitur və aksesuarları seçir

• **Furnitur**

Furniturtikiş məmulatlarının düymələnməsi və əlavə bəzək elementləri kimi müasir geyimdə böyük rol oynayır.

Tikiş furniturları metal, plastmas, tekstil və bu materialların qarışığından hazırlanır.

Düymələr müxtəlif və çox geniş çeşidlərinə görə bağlamanın ən böyük ailəsi hesab olunur. Onlar metal, plastmas, sümükdən, taxtadan; 2 və 4 deşikli, dayaqlı; sadə rəngli, yazılı, şəkilli, sadə və ya gözəl dizaynlı olurlar.

Düymənin qalınlığı onun təyinatından asılı olub 1, 6 mm-dən az olmamalıdır.

Palto üçün düymə diametri 26 mm və daha çox məsləhət görülür. Pencəklik düymə (kişi pencəkləri, gödəkcəsi və qadın jaketi üçün) 20-25 mm, donlar (qadın və qız donları) 7 mm və daha çox, şalvar üçün 14-17 mm, dəyişəklik üçün (kişi, qadın, uşaq və yataq dəyişəyi)-10-19 mm.

Palto və pencək kişi geyimlərində düymə özünün forma və bəzədilmə sadəliyi ilə fərqlənir. Onlar adətən girdə, yastı, üz tərəfi azacıq batıq və ya qabarıq olur.

Qadın geyimlərində düymə (palto, jaket və donlarda) müxtəlif formada və bəzəkli istehsal olunur: yastı (girdə, oval formasında, üç və dörd bucaqlı, üz tərəfi müxtəlif cür bəzədilməklə-hamar, qabarıq və ya relyefli naxışla), şarabənzər, silindrşəkilli və s.

Əgər kişi geyimlərində düymə əsasən geyim tikilən parçanın rənginə münasib seçilirsə və onlar düymələmək üçün nəzərdə tutulursa, qadın geyimlərində isə düymə düymələməklə bərabər, əsasən don və üst köynəyində nəinki bağlamaq və bəzəmək funksiyasını icra edir, həm də rənginə, ölçüsünə, eləcə də məmulatın modelindən asılı olaraq formasına görə də seçilir.

Şalvar üçün metal düymə iki ölçüdə (diametri) 14 və 16, 5 mm istehsal karbonu aşağı poladdan olur. Onun qalınlığı 3, 5 və 4 mm, dörd deşikli olur. Onlar, soyuq prokat olmuş, qalınlığı 0, 2-0, 25 mm olmaqla aşağı karbonlu polad lentdən ştamlama üsulu ilə hazırlanır.

Şəkil 1.7 Düymələr

Xarici görünüşünə görə düyməyə oxşayan basmadüymə yayın vasitəsilə rahat və tez açılıb bağlanır. Əsasən metaldan hazırlanır. Lakin, yüngül geyimlərdə plastmas basmadüymələr çox geniş istifadə olunur. Basmadüymələr iki növ olur: parça üzərinə tikilən və parçaya keçirilən.

Şəkil 1.8 Basmadüymələr

Zəncirbənd – iki lentdən və bağlayıcıdan ibarət olur. Zəncirbənd bağlamasına görə plastmas spiral şəkilli, traktor, metal dişli olur. Zəncirbəndin növləri: bir bağlayıcısı və hissələrə ayrılma məhdudlayıcısı olan, iki bağlayıcısı olan, iki bağlayıcısı olan və hissələrə ayrılma bilən.

Tikiş məmulatlarının bir çox növlərində istifadə olunur. Müasir modada zəncirbənddən dekor-bəzək kimi də istifadə edilir. Hətta onlardan bir çox bəzək aksesuarları da hazırlanır.

Şəkil 1.9 Zəncirbənd

Qarmaqlar üst və yüngül geyimlər üçün olur. Şalvar üçün qarmaqlar poladdan və teldən hazırlanır. Üst və yüngül geyimi tikərkən donlar üçün nəzərdə tutulmuş qarmaqlardan istifadə olunur. Xəz paltarlar üçün uzunluğu 24 mm olan ən böyük ölçülü (№2) ; palto üçün - №3 (20 mm); qadın və uşaq geyimləri üçün №6 (11 mm) və ya №7 (9 mm) qarmaqlar istifadə olunur.

Şəkil 1.10 Qarmaqlar

1.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Qruplara bölünün. Hər bir qrupda iştirak edənlərin geyindikləri geyimin furniturlarını müzakirə edin.
- Müəllim tərəfindən lövhədə dairənin mərkəzində yazılmış “furnitur” anlayışı ilə bağlı söz və ya ifadələr söyləyin. Mərkəzdə yazılmış anlayışdan başlayaraq hər növbəti söz onunla əlaqəli olmalıdır. Sonra yazılan fikirlər ətrafında müzakirə aparın.
- “Furnitur” haqqında təqdimat hazırlayın. Təqdimat fərdi və ya qrup şəklində hazırlana bilər.
- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi furnitura aid suallar yazılmış kağıza cavablar yazın. Hər bir qrupun yazdığı cavabları lövhədən asın və müzakirə aparın.
- Rol oyunu təşkil edin: furnitur mağazasında satıcı müştəriyə geyim məmulatına əsasən furnitur seçməkdə yardım edir.

1.4.3. Qiymətləndirmə

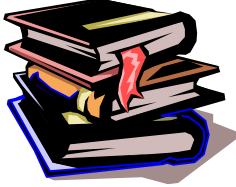
Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“Modelə uyğun furnitur və aksesuarları seçir”

- Furnitur nədir?
- Hazırlanma materialına görə hansı növ düymələri tanıyırsınız?
- Palto üçün hansı qalınlıqlı düymələr uyğundur?

- Geyimdə düymələr nəyə əsasən seçilir?
- Basmadüymələrdən hansı geyimlərdə istifadə olunur?
- Neçə cür zəncirbənd var?
- Hansı növ qarmaqları tanıyırsınız?

1.5.1. Modelə sarf ediləcək əsas və köməkçi materialları müəyyən edir

- **Geyimdə əsas və köməkçi materiallar**

Dərzi yaratdığı modelin uğurlu olması üçün materiallar və onların xassələri haqqında geniş biliyə malik olmalıdır.

Geyim məmulatlarının təyinatından asılı olaraq, istehsal zamanı yun, ipək, pambıq, kətan, süni, sintetik parçaların geniş növlərindən istifadə olunur.

Geyim məmulatlarının hazırlanmasında istifadə edilən bütün materialları məqsədli təyinatına görə altı qrupa bölürlər: furniturlar, bəzək materialları, əsas materiallar, aralıq materialları, istilik saxlayan materiallar, hissələrin birləşdirilməsi üçün olan materiallar.

Geyimlərin bütün üz və astar detallarının hazırlanması zamanı istifadə olunan materiallar əsas materiallar adlanır. Bunlar parçalar, trikotaj polotnosu, toxunmamış materiallar, kompleks materiallar, gön və xəzlərdir.

Geyimdə furniturların düzgün seçilməsi də çox vacib məsələlərdən biridir. Beləki, furnitur geyimin təyinatına, mövsümünə, təsnifatına, müasir dəbin tələbinə və hazırlandığı materiala uyğun seçilməlidir. Geyimlər hazırlanan zaman materialları yaş xüsusiyyətinə, mövsümə və təyinatına görə seçmək lazımdır. Həmçinin, materialın qalınlığını, yumşaqlığını, elastikliyi, formanı qoruyub saxlama xüsusiyyətini nəzərə almaq lazımdır.

Üst geyimləri hazırlayarkən onlara davamlı həcmli forma vermək, məmulatın ayrı-ayrı hissələrini dərtilmədən qorumaq məqsədilə aralıq materiallardan istifadə olunur. Üst geyimlər hazırlanan zaman məmulatın yaxalıq, ətək və digər detallarında üst materialı ilə astar arasında xüsusi aralıq materialı yerləşdirilir ki, bu da bərkliyi, həmin detalların formasının kifayət qədər saxlanmasına xidmət edir. Aralıq materialı kimi yarımyun, pambıq, kətan, toxunmamış materiallardan istifadə edilir.

Qış təyinatlı geyimlərin hazırlanmasında istilik saxlayan materiallardan (pambıq, satin, prolon və s.) istifadə olunur. İstilikverici aralıq materialı kimi təbii və süni xəzlər az hallarda istifadə edilir.

Pambıq, ipək və kimyəvi saplardan geyim hissələrinin birləşdirilməsi üçün istifadə edilir.

1.5.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Müəllim tərəfindən lövhədə yazılmış mövzuya aid sualları cavablandırın. Sonra verilən cavablar ətrafında müzakirələr və təhlillər aparın.
- “Geyimdə əsas və köməkçi materiallar” haqqında təqdimat hazırlayın. Təqdimat üzrə müzakirələr və təhlillər aparın.
- 2 qrupa bölünün. Hər iki qrupa “Üst geyimlərdə əsas və köməkçi materiallar”, “Yüngül geyimlərdə əsas və köməkçi materiallar” tapşırıqları yazılmış iri kağızlar paylanır. 20 dəqiqə ərzində tədqiqat apararaq verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin. Vaxt bitdikdə hər iki qrup tərəfindən seçilmiş liderlər öz tədqiqatlarını nümayiş etdirdikdən sonra müzakirələr təşkil edin.
- Stolun üstündəki əsas və köməkçi materialların adı yazılmış ağ kağızlardan birini götürüb onları xüsusiyyətləri ilə təsvir edin.
- Müəllim “materiallar” mövzusunda tələbələri auksionun keçirilmə qaydaları haqqında təlimatlandırır. Tələbələr geyimdə istifadə olunan materialları ardıcıl söyləyir, hər bir fikirdən sonra müəllim sayır: 1, 2, 3, , , , Sonuncu materialın adını söyləyən tələbə qalib sayılır.

1.5.3. Qiymətləndirmə

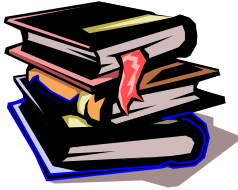
Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“Modelə sərf ediləcək əsas və köməkçi materialları müəyyən edir”

- Geyimdə əsas və köməkçi materiallar hansılardır?
- Geyimdə furniturlar hansı məqsədlə istifadə olunur?
- Köməkçi-aralıq materiallar hansı geyimlərdə və hissələrdə istifadə olunur?
- Geyim hazırlayanda material nəyə əsasən seçilməlidir?
- Qış təyinatlı geyimlərdə hansı materiallardan istifadə olunur?

Təlim nəticəsi 2: Geyim konstruksiyasının sistem və metoduna əsasən geyimə qoyulan tələbləri bilir

2.1.1. Geyimin layihələndirilməsində konstruksiyanın sistem və metodunu izah edir

• Geyim konstruksiyasının sistem və metodları

Geyimin konstruksiya edilməsi və modelləşdirilməsi tikiş istehsalının əsas proseslərindən biri olub, təkcə geyimin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına yox, həmçinin istehsalatın mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması, texnikanın təkmilləşdirilməsi məsələlərinə də xidmət edir.

Məmulatın konstruksiyasına qoyulan tələblər aşağıdakılardır:

1. Məmulatın xarici görünüşü mütləq təsdiq olunmuş modelin konstruksiyasının çertyojuna uyğun olmalıdır.
2. Məmulat fiqura üzərində düzgün və yaxşı oturmalıdır.
3. Konstruksiya texnoloji cəhətdən ucuz başa gəlməli və az vaxt aparmalıdır.

Tikiş istehsalı müəssisələri modelin konstruksiyasını yaratmaq üçün iki sistemdən istifadə edirlər:

1. Qrafiki hesabat sistemi
2. Mulyaj.

Qrafiki hesablama sisteminin bir neçə variantları var. Bu sistem onunla fərqlənir ki, məmulatın çertyojunu fiquranın ölçülərini və artımları (payları) nəzərə almaqla qurmaq lazımdır. Çertyojun qurulmasının müxtəlif üsulları vardır. Bütün üsullar bir-birindən əsasən hesabat düsturları və qurulma üsulları ilə fərqlənilir. Hesabat düsturlarının analizi göstərir ki, bütün bu düsturları üç növə bölmək olar.

Birinci növ düsturlara ayrı-ayrı hissələrin ölçüləri vasitəsilə təyin edilən düsturlar aiddir.

$$P=M+n$$

Burada **M**- fiquranın ölçüsü, **n**-əlavə paylardır.

İkinci növ düsturlara ayrı-ayrı hissələrin ölçülərinin həmin hissə ilə əlaqəsi olmayan ölçülərlə təyin edildiyi düsturlar aiddir.

Üçüncü növ düsturlara ayrı-ayrı hissələrin ölçüləri, çertyoj üzərində tapılan ölçülər vasitəsilə təyin edilən düsturlar aiddir.

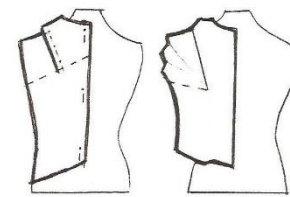
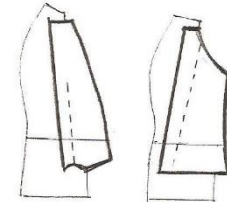
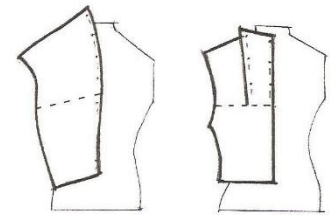
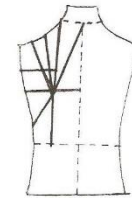
• Mulyaj üsulu ilə geyimdə formayaratma

Müasir geyimi yaradan mütəxəssislərin ustalığının göstəricisi mulyaj üsulu ilə formayaratmaqdır. Modelləşdirmənin bu metodu parçanı insan bədənə və ya maneken üzərində sancaqlamaq vasitəsilə həyata keçirilir. O, böyük təcrübə, peşəkar məharət tələb edir və fərdi geyimlərin hazırlanması üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Sancaqlama metodunda məmulat hazırlamaq üçün nəzərdə tutulmuş parça biçim olmadan (burada istifadə olunmur) bədənə və ya parametrləri verilmiş manekenin üzərində qoyulur. Bu parçanın üzərində qarasaqlar və qırçınlar qoyulur, birləşdirici tikişlərin xətləri, eləcə də boğazaltı, qoldibi forması və s. qeyd olunur.

Daha sonra alınmış mulyajın sancaqları açılır və o kağıza köçürülür. Beləliklə, geyimin çətin, fantaziyalı formalarının heç bir hesablama və cizgilər olmadan ülgülərini almaq olar.

Geyimi mulyaj üsulu ilə modelləşdirəndə hər şeydən əvvəl geyimin hazırlanacağı materialın xüsusiyyətlərini yaxşıca öyrənmək lazımdır. Parçanın ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri onun plastikliyi, yəni müəyyən forma yaratmaq bacarığıdır. Bu cür qabiliyyət hər bir konkret halda məmulatın stilini, onun kompozisiya quruluşunu şərtləndirir.

Şəkil 2.1 Parçanın maneken üzərinə sərilməsi

Tikiş materiallarının plastikliyi nəzərdə tutulan geyimin formasını, onun konstruktiv hissələrinin xassələrini, eləcə də, onun düzəldilmə üsulunu, yəni modelləşdirmənin metod və yollarını xeyli dərəcədə müəyyənləşdirir.

Dərzi parçanın və digər tikiş materiallarının plastikasının ümumi xassəsini müəyyənləşdirərək gələcək modelin formasının plastik hissələrinin necə göründüyünə diqqət yetirməklə parçanı müxtəlif istiqamətlərdə yerləşdirməyə çalışır. Təbii ki, parça hissələrinin düzülüşü bədənin quruluşuna, onun mümkün hərəkətlərinə, eləcə də gələcək geyimin funksionallığına müvafiq olmalıdır.

Geyim formasının sancaqlama üsulu ilə yaradılması prinsipi bir növ orijinal model yaratma, materialın bədənə müxtəlif yapışma dərəcəsində oturulmasıdır. Bu zaman modelin oturması parçanın iplərinin bədənin uzununa istiqamətində simmetriya oxuna nəzərən necə yerləşdirilməsindən xeyli asılıdır.

Parçanın 45° bucaq altında qoyulması plastik hərəkəti və bədənə tam oturmasını təmin edir. Əgər parçanı uzununa və eninə sap boyu yerləşdirsək, tam yapışma əldə olunmayacaq və bunayalnız qırçın və qarsaqlar qoymaqla nail olmaq olar.

Parçanın forma yaratmaq qabiliyyəti onu təşkil edən toxuculuq liflərinin keyfiyyətindən və toxunmanın naxışından xeyli dərəcədə asılıdır. Beləliklə, daha plastik formalar sıx toxunuşu olmayan zərif, nazik parçalardan hazırlanır. Digər tərəfdən, ən yaxşı plastik keyfiyyətli parçalar təbii ipəkdən və yundan hazırlanır.

Qeyd etdiyimiz kimi, geyimin forması insan bədəninə quruluşuna müvafiq olmalıdır. O, ən sadə halda insan bədəninə ümumi şəklini təkrarlayan örtükdür. Lakin, bu sadəlik olduqca şərti xarakter daşıyır, çünki insan bədəninə mürəkkəb quruluşunu təkrarlamaq üçün geyim özü də çox mürəkkəb biçimdə olmalıdır.

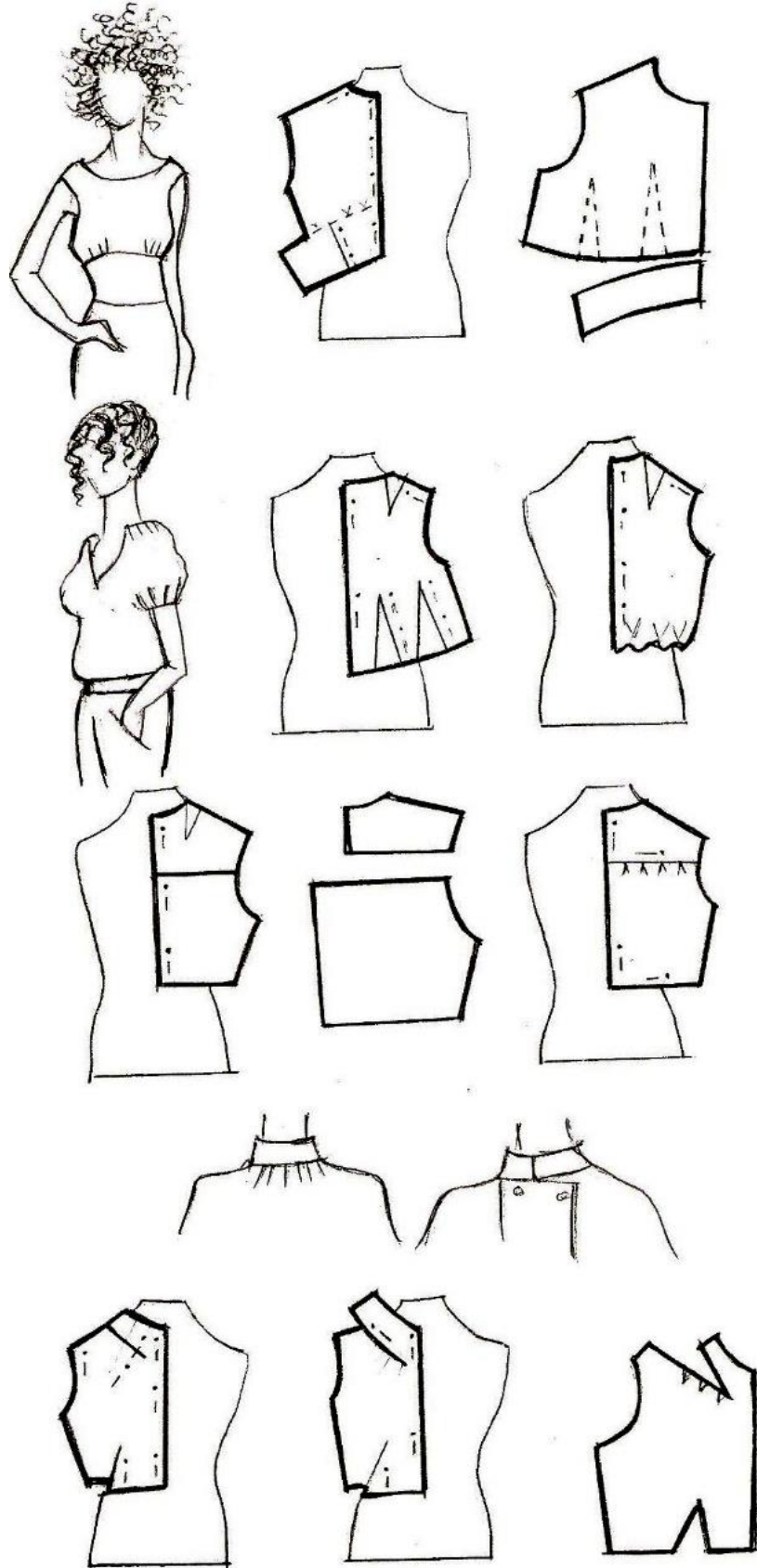
Sadə biçimli geyimə nümunə olaraq antik geyimi göstərmək olar. Müasir anamlara görə, antik geyim heç bir formaya malik olmayıb düzbucaqlı və ya oval şəklində olan bütöv bir parça hissəsindən ibarət idi.

Bu parça müxtəlif üsullarla bədənə bürüdülərək müəyyən yerlərdə bərkidilirdi və öz çəkisi altında sərbəst sallanırdı. Əlbəttə ki, bu cür geyim bədənə yapışmırdı və olduqca gen idi.

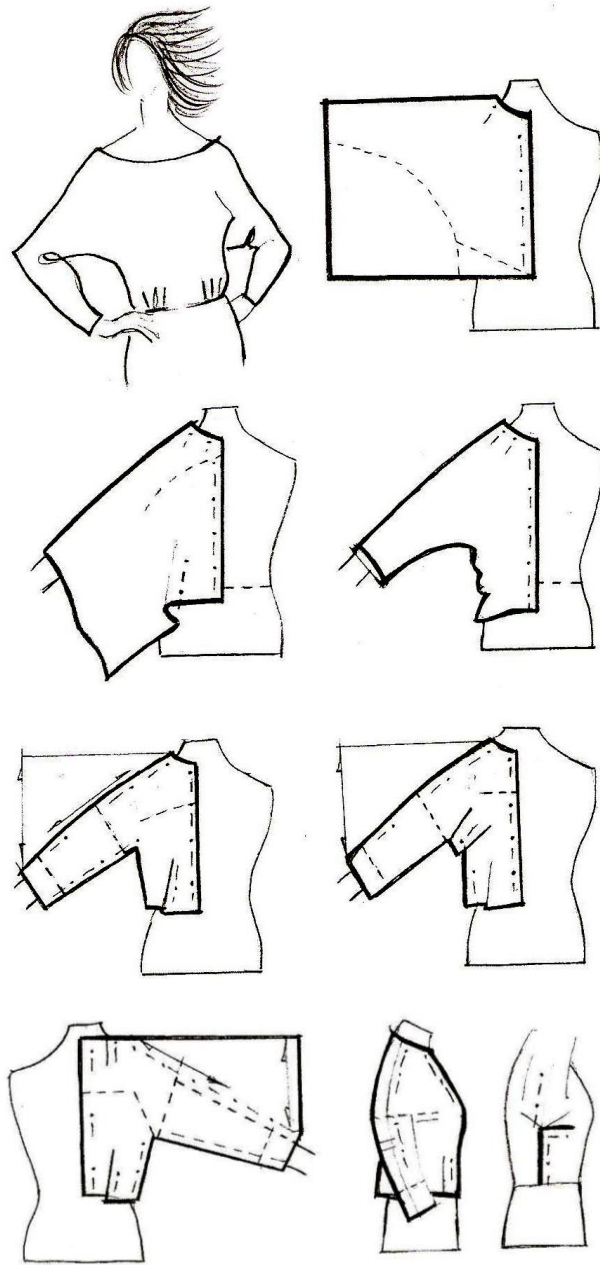
Əgər parça bədən ətrafında sadəcə olaraq bürünməyib ona yapışırsa, onda parçanın sərbəst sallanmasına onun bədənin qabarıq hissələrinə yapışması və çökək hissələrə düşməsi hesabına nail olunur. Bu zaman, parçanın sallanan artıq hissələrini tikişlərə və qarsaqlara yığışdırmaq lazımdır.

Parçanın sərbəst sallanması bütün konstruktiv dayaq nöqtələrində, yəni çiyin, döş, bel, omba, diz və s. formalaşa bilər. Parçanın sərbəst sallanması nəticəsində aşağı hissələri bərkidilməyən qırçınlar və faldlar, eləcə də hər iki tərəfdən bərkidilən draplar alınır.

Müxtəlif istiqamətli toxunuşlu sapları olan parçanın yerləşdirilməsindən asılı olaraq, qırçınların, drapların və faldların yaradılması sxemi göstərilmişdir.

Şəkil 2.2 Mulyaj üsulu ilə büzmələrin modelləşdirilməsi

Şəkil 2.3 Qolu bütöv biçimli köynəyin mulyaj üsulu ilə modelləşdirilməsi

Qırçınlar həmişə şaquli istiqamətdə düzüldüyü halda, qatlar müxtəlif vəziyyətlərdə, yəni şaquli, üfüqi, diaqonal yerləşdirilə bilər. Qatların mövqeyindən asılı olaraq müxtəlif kompozisiya həlləri alınır, yəni, bu zaman geyim formasının statikliyinə və dinamikliyinə nail olunur.

Modelyer parçanı insan bədəninin üzərinə qoymaqla geyim hazırlayanda heykəltəraş kimi işləyir. Modelyerin geyimi qavraması heykəltəraşın qavramasının demək olar ki, eynisidir, hər ikisi də hazırlayacağı məmulatı müxtəlif tərəflərdən nəzərdən keçirir. Ən səlis rakurslar öndən, arxadan və yanlardan olan görünüşdür. Hər üç tərəfdən insan bədənini fərqli görünür və parçanın sərbəst sallanmasına müxtəlif cür təsir göstərir. Ona görə də geyim formasının parçanı insan bədənini və ya manekendə sancaqlama üsulu ilə yaradılması zamanı alınmış formanı hər üç tərəfdən, yəni öndən, yandan və arxadan daim yoxlamaq lazımdır.

Mütəxəssis mulyaj üsulu ilə geyim hazırlayarkən materialı müəyyən mənada insan bədənini uyğunlaşdırır. Bu zaman o, formanın aksentlərini yerbəyer etmək üçün bədən quruluşlarının

müxtəlifliyindən istifadə edir. Bu aksentlər geyimdə formanın, onun kompozisiya təşkilinin və müxtəlif növlərinin inkişafına təkan verir. Çox gözəl yaradılmış geyimə tamaşaçı bütün tərəflərdən baxmaq istəyir, onun baxışları bir formadan digərinə yönəlir.

Bununla əlaqədar olaraq, geyim formasının bütün xətlərini, yəni siluetin kontur xətlərini daxili hissələrin konstruktiv xətləri ilə uyğunlaşdırmaq lazımdır. Bu zaman geyimin xətlərini bədənin təbii xətlərinə, eləcə də insan hərəkətlərinə plastiklik verən xətlərə tabe etmək lazımdır. Rəssam həmişə xatırlamalıdır ki, modelləşdirilən formanı özü üçün deyil, yaradıcılıq obyektini olan insanın gözəlliyi üçün hazırlayır.

Sancaqlama üsulunun əsas qaydalarından biri liflərin istiqamətini bədənin quruluşuna düzgün yerləşdirmək, qarşaq və tikişlərin məmumatda istiqamətləndirilməsidir.

Üç əsas qayda vardır:

1. Manekəndə ayrı-ayrı hissələrin tələb olunan formaya görə sancaqlanması.
2. Kombinə edilmiş şəkildə - əsas üzərində olan (lifə, qola, yaxalığa görə) əmək getdikcə formanı tələb olunan yerdə dəyişir.
3. Bütöv parça üzərində lazımi təzə formanı yaratmaq. Bu cür sancaqlama metodu böyük bilik və bacarıq tələb edir.

Bu üsulla təcrübəli konstruktor mürəkkəb formalı geyimlər yaradır.

Bu zaman konstruktora köməkçi əşyalar – maneken, açıq rəngli, sapı və toxunuşu bəlli olan material, müxtəlif iynə və sancaqlar, yumşaq kağız, rəngli karandaşlar, xətkəş, kəsici alətlər və s. lazımdır.

2.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Lövhəyə yazılmış mövzuya aid söz, məsələn “mulyaj” söz ilə bağlı fikirlər söyləyin və lövhəyə yazın. Fikirləri təhlil edin.
- 4 qrupa bölünün. Hər qrupun lideri müəllim tərəfindən bölünmüş mətnin bir hissəsini oxuyub qavramaqla öyrəndiyi hissəni öz qrupuna danışır.
- Geyimi mulyaj üsulu ilə hazırlamaq üçün hansı bilik və bacarıqları bilməli olduğunuzu qeyd edin.
- Rol oyunu təşkil edin: dərzi mulyaj üsulu ilə geyimi modelləşdirin.
- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və cavablandırmaq üçün qarşı qrupa verin.

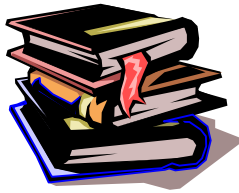
2.1.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Geyimin layihələndirilməsində konstruksiyanın sistem və metodunu izah edir”

- Geyim məmumatının konstruksiyasına qoyulmuş tələblər hansılardır?
- Konstruksiyada hansı sistemləri tanıyırsınız?
- Mulyaj nədir?
- Neçə qrafik hesablama üsulu var və hansılardır?
- Mulyaj üsulundan nə zaman istifadə olunur?
- Mulyaj üsulu ilə geyim hazırlayan mütəxəssis nəyi bilməlidir?

2.2.1. Geyimin layihələndirilməsi zamanı bədii hissəni təsvir edir

• Geyimin bədii layihəsi

Layihələndirmə problem yarandığı andan həmin problem həll olunana qədər aparılan ardıcıl bir prosesdir. Məmulatın layihəsinin hazırlanması prosesində müxtəlif ixtisaslı mütəxəssislərdən ibarət kollektiv iştirak edir: rəssamlar, konstruktorlar, texnoloqlar, dərzilər, ülgü hazırlayanlar və s. Bu iş ilə modalar evi, xüsusi rəsam-konstruktorlar bürosu, böyük müəssisələrin təcrübə sexləri, firmalar məşğul olurlar. Layihələndirmənin nəticəsi məmulatın modeli və sənədlər toplusu olur. Bu topluda sənədin adı, təyinatı, hansı yaş qrupuna və cinsə aid olduğu, rəssam və konstruktorun soyadı, geyimin bədii və texniki təsviri əks olunur.

Konstruksiya bədii və texnikiolmaqla iki yerə ayrılır.

Bədii konstruksiya gələcək məmulatın bədii obrazının axtarışı və əyani təsviri ilə əlaqədardır. Rəssam tərəfindən həlledilən əsas məsələ geyimin modelinin yaradılması üzərində işləyərək məmulatın formasını, funksiyasını, təyinatını istehlakçının zahiri görünüşünə, ətraf mühitə uyğunlaşdırmaqdan ibarətdir. Forma, rəng, materiallar, bəzəklər və modelin bütün başqa əlamətləri özünün estetik mükəmməliyi ilə insana emosional məmnunluq gətirməli, başqa sözlə, ona xoş əhval-ruhiyyə bəxş etməlidir.

Şəkil 2.4 Geyimlərin bədii layihəsi

2.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Rol oyunu: Qadın geyimləri hazırlayan müəssisənin rəhbərliyi əməkdaşlıq üçün rəssam-modelyerlər arasında qadın geyimləri eskizlərinə görə iddialı namizəd seçir. Bu zaman rəssam-modelyer çəkdiyi eskizlərin mükəmməl, iddialı, müasir olmasını sübut etməyə çalışır və debat təşkil olunur.
- Müasir dəbli geyimlər haqqında araşdırmalar aparın və təqdimat hazırlayın.
- Geyimin bədii layihələndirilməsi üçün hansı bilik və bacarıqları bilməli olduğunuzu qeyd edin.
- Qruplara bölünün. Ziyafət geyiminin eskizini hazırlayıb debat təşkil edin. Hər qrup özünün çəkdiyi eskizin mükəmməliyini sübut etməyə çalışsın.
- “Moda evi yeni kolleksiyasının bədii layihəsini hazırlayır” mövzusunda roloyunu təşkil edin.

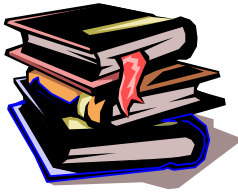
2.2.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

"Geyimin layihələndirilməsi zamanı bədii hissəni təsvir edir"

- Geyimin bədii layihəsi dedikdə nə başa düşürsünüz?
- Bədii layihə ilə hansı mütəxəssis məşğul olur?
- Bədii layihəni hazırlamaq üçün hansı bacarıqlar və biliklər olmalıdır?
- Hər hansı bir qadın dəstinin bədii layihəsini-eskizini çək.
- Hər hansı bir kişi geyiminin bədii layihəsini hazırla.

2.3.1. Geyimin layihələndirilməsi zamanı texniki hissəni izah edir

• Texniki layihələndirmə

Geyimin layihələndirilməsinin texniki hissəsi ilə konstruktorlar məşğul olur və məmulatın quruluşu yaradıcı surətdə qabaqcıdan müəyyənləşdirilir. Bu mərhələdə həll olunan əsas məsələ modelin müstəvi üzərində açılışını almaqdan

ibarətdir. Modelin ayrı-ayrı hissələri düz səthdə, yəni müstəvi üzərində yerləşdirilir. Bu düz səthli hissələrə qarasaqlar, relyeflər, koketkalar, müxtəlif kəsiklər, tikişlər vasitəsilə bədənə forması verilir. Hissələrin sayı, ölçüsü, yerləşdirilməsi, məmulatın bu və ya digər sahəsində materialın görünüşü, hissələrin görünüşü, hissələrin birləşdirilməsi elə olmalıdır ki, məmulat insanın fiqurasına yaxşı otursun. Hazırlanacaq geyim orqanizmin həyat fəaliyyəti üçün normal şəraiti, rahatlığı, istismar zamanı etibarlılığı, istehsalat üçün faydalılığı təmin etməlidir.

Bədii və texniki konstruksiya vahid, ayrılmaz bir prosesdir və məmulatın keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün güclü vasitədir. Texniki təsvirdə modelin fotosəkli və modelin bədii texniki təsviri, əsas və astarlıq parçanın adı, lifin tərkibi, rəngi və furnitur haqqında məlumat olmalıdır.

Modelin texniki təsviri—Ağ rəngli astarlı qadın qış paltosu. Palto xalis yun parçadan hazırlanmışdır. Geyimin forma silueti yarımyapışıq və ikibortludur. Bel və çiyin xətləri fiqurada təbii vəziyyətində yerləşir. Palto 6 düymə-ilgəklə 2 sıra düymələnir. Paltonun uzunluğu dizdən aşağıdır. Yaxalığı şal yaxalığı, qolun dirsək tikişində yamşağı olan iki tikişli qoldan ibarətdir. Yamşaq 4 düymə iləbəndənmişdir. Paltonun əmək hissəsində çiyindən başlayan relyef qarasaqları və relyef tikişində ciblər yerləşdirilmişdir. Kürək hissə orta tikişsiz, çiyindən

ətəyə qədər uzanan hissə isə relyef tikişlidir. Çiyindən başlayan relyef tikişləri kürəyə fason verir.

Geyim konstruksiya edildikdə aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

1. Geyimin görünüşü, hansı məqsədlə istifadə edilməsi, ona qoyulan tələblər.
2. Hansı parçadan tikilməsi
3. Geyimin siluet forması
4. Əsas hissələrin forması və ölçüləri
5. Əsas hissələrin birləşdirilməsi.

Şəkil 2.5 Üst geyim eskizi

2.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Cütlüklərə ayrılın. Hərə öz cütlüyünün geyiminin texniki təsvirini hazırlasın.
- Qruplara ayrılın. Müəllimin verdiyi iş vərəqlərində çəkilmiş geyim eskizinin texniki təsvirini hazırlayın.
- 2 qrupa bölünün. Hər iki qrupa müxtəlif geyimin texniki təsviri yazılmış iri kağızlar paylanır. 20 dəqiqə ərzində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin. Vaxt bitdikdə hər iki qrup tərəfindən seçilmiş liderlər öz tədqiqatlarını nümayiş etdirdikdən sonra müzakirələr təşkil edin.
- Rol oyunu təşkil edin. Dərzi müştərinin verdiyi texniki təsvirə əsasən geyimin eskizini çəkir.
- Moda evindən mütəxəssis dəvət edin və geyimin hazırlanma prosesinə aid müxtəlif suallar hazırlayaraq onlardan müsahibə götürün.

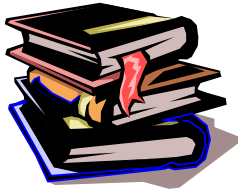
2.3.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Geyimin layihələndirilməsi zamanı texniki hissəni izah edir”

- Texniki layihələndirmə dedikdə nə başa düşülür?
- Texniki layihə ilə hansı mütəxəssis məşğul olur?
- Modelin texniki təsviri nədir?
- Bir modelin texniki təsvirini hazırla.
- Texniki layihənin məqsədi nədir?
- Geyimin konstruksiyası zamanı nələr nəzərə alınmalıdır?

2.4.1. Geyimə qoyulan əsas tələbləri təyin edir

• Geyimdə tələblər

Geyim insan həyatında böyük rol oynayır. İnsanın işləmə qabiliyyətinə, əhvalının yaxşı olmasına təsir edir.

Geyimlə bağlı tələblər aşağıdakılardır:

- **Gigiyenik tələblərə** – geyimin hiqroskopikliyi, istiliyi mühafizə etməsi və ötürməsi, toz yığılması, hava, buxar və su keçirməsi daxildir.
- **Hiqroskopiklik** – geyimin havadan rütubəti çəkmə və nəmi (təri) ətrafa ötürmə qabiliyyətidir. Yun, ipək, pambıq və kətan parçalardan tikilən geyimlərin hiqroskopikliyi çox, sintetik parçalardan hazırlanan paltarlarda isə nisbətən azdır.
- **Havakeçirmə** – insan bədənini təmiz hava axını ilə təmin edib, ondan (bədəndən) ayrılan karbon anhidridini ətraf mühitə ötürmə qabiliyyətidir. Ən çox hava keçirən geyimlərə alt geyimləri, yay paltarları, ən az hava keçirənlərə isə kostyum və palto misal ola bilər.
- **İstilik mühafizəsi** – ətraf mühitin təsirindən (soyuq, külək, yağış və s.) insan bədəninin geyimlə qorunmasıdır. Əyinə geyilmiş paltarlar arasında müəyyən hava qatı alınır ki, bu da istiliyi pis keçirir. Ona görə də parçaların məsələlərində hava nə qədər çox olarsa, geyimin istiliyi mühafizə qabiliyyəti də bir o qədər çox olar, yəni üzü xovlu, tüklü, yaxud strukturu boş olan parçalara nisbətən səthi hamar olan parçalardan tikilən geyimlər istiliyi pis saxlayır. Ən yaxşı istilik saxlayan parçalar yun parça və xəzdir.
- **İstilikötürmə** – geyimin istiliyi ötürmə xassəsidir. Parçadakı liflərin xassəsindən və toxunma sıxlığından asılıdır. Boş strukturlu parça istiliyi zəif keçirir, amma yaxşı mühafizə edir.

- **Buxarkeçirmə** – geyimin özündəki artıq buxarı və ya nəmi hava ilə az nəmli sahəyə ötürmə xassəsidir. Bu, parçanın hiqroskopikliyindən və məsaməliliyindən asılıdır. Alt geyimləri, don, köynək və bluzka kimi geyimlər üçün buxar keçirmə çox vacibdir.

- **Tozyığma** – geyimin ən pis xassəsidir. Odur ki, üst geyimlərin (palto, yarım palto) drap, mahud, üzü xovlu və strukturu boş olmayan parçadan tikilməsi məsləhət görülür.

- **Sukeçirmə** – geyimin müəyyən təzyiq altında özündən sukeçirmə xassəsidir. Plaşlıq parça üçün bu, çox vacibdir. Ona görə də plaşlıq materiala su keçirməyən maddə hopdurulur. Yuxarıda göstərilən gigiyenik tələblər uşaq geyimləri üçün daha yüksək olmalıdır.

İstismar tələbləri dedikdə, geyimin suya, yuyucu vasitələrə, hava şəraitinə, və s.müxtəlif təsirlərə davamlılığı nəzərdə tutulur. Geyim davamlı olmalı, az qırışmalı, nəzərdə tutulan qədər geyilməlidir. Bu, ən çox parçadan, məmulatın konstruksiyasının düzgün seçilməsindən, hissələrin işlənmə üsulundan və tikilmə zamanı yerinə yetirilən işin keyfiyyətindən asılıdır.

Estetik tələblərə gəlincə, geyim bəzəyinə və formasına görə gözəl, müasir dəbə uyğun olmalıdır. Konstruksiyanın seçilməsində və geyimin tikilməsi zamanı insanın şəxsi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.

İqtisadi tələblərə görə geyim nisbətən ucuz başa gəlməli, onun hazırlanmasına az əmək sərf edilməli və parçaya qənaət olunmalıdır.

2.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Müəllim tərəfindən lövhədə dairənin mərkəzində yazılmış “geyimdə tələblər” anlayışı ilə bağlı söz və ya ifadələr söyləyin. Mərkəzdə yazılmış anlayışdan başlayaraq hər növbəti söz onunla əlaqəli olmalıdır. Sonra yazılan fikirlər ətrafında müzakirə aparın.
- Qruplara bölünərək dairə daxilindəki stullarda əyləşin. Müəllimin təklif etdiyi “geyimdə tələblər” mövzusunu müzakirə edin. Dairədən kənardakı stullarda əyləşmiş digər qrup müzakirəni yazıya alaraq, təhlil edərək öz əks dəlillərinizi hazırlayın. 15-20 dəqiqədən sonra diskussiyanı dayandırın, kənar və daxili dairədən olan tələbələrle öz yerlərinizi dəyişdirin. Əvvəlki iştirakçıların dəlillərini təkzib etmək üçün diskussiya aparın.
- Müəllimin lövhədə yazdığı açar sözlərə əsasən tələb olunan anlayışı tapın.
- Stolun üstündən geyimdəki tələbin adı yazılmış ağ kağızlardan birini götürüb həmin tələbin xüsusiyyətlərini izah edin.

2.4.3. Qiymətləndirmə

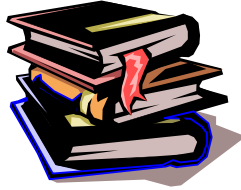
Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Geyimə qoyulan əsas tələbləri təyin edir”

- Geyimdə tələblər dedikdə nə başa düşürsünüz?
- Geyimə hansı tələblər qoyulur?
- Gigiyenik tələb nədir?
- İstismar tələbi nədir?
- Geyimin istilik mühafizəsi nədən asılıdır?

Təlim nəticəsi 3: Sifarişçinin istəyinə əsasən geyimin eskizini çəkir və ölçü işlərini həyata keçirməyi bacırır

3.1.1. Bədən quruluşuna əsasən geyimin siluetlərini müəyyən edir

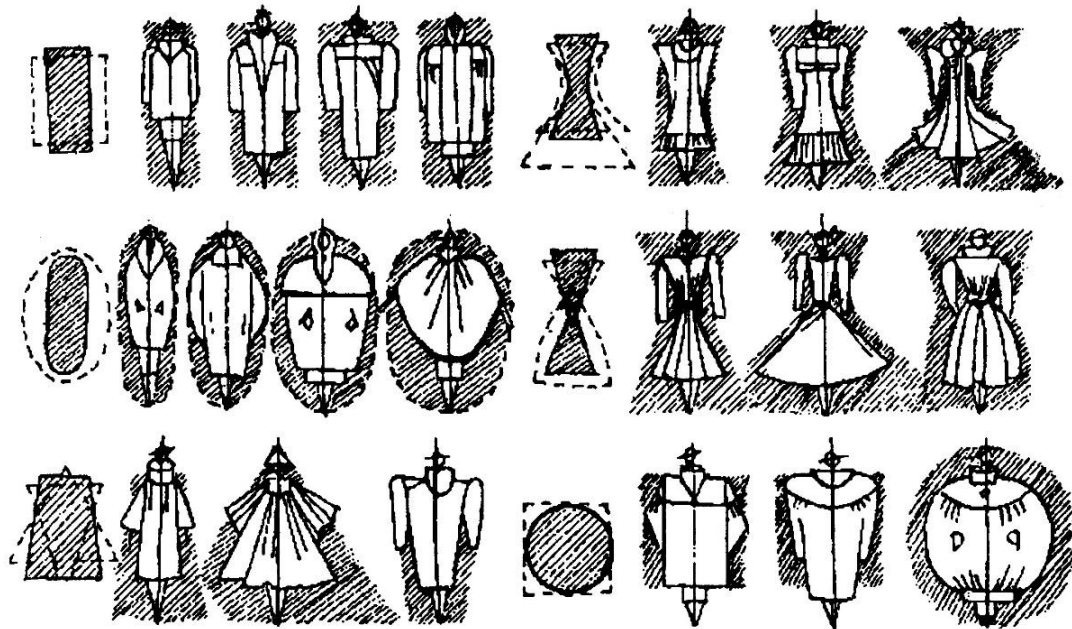
- **Geyimdə siluet**
- **Siluet (forma)** – geyimin kontur xətlərinin fiqurada belə, ombaya, döşə yatma dərəcəsini, uzunluğunu, əmək səviyyəsindəki enliliyini, çiyin hündürlüyünü və enliliyini xarakterizə edir. Deməli, siluet geyimin çərçivəsidir və onun forması və modeli (fasonu) də həmin çərçivə daxilində layihələndirilir.

Siluet (forma) ilə model(fason) arasındakı asılılığı aydınlaşdırsaq, görərik ki, bir siluet əsasında bir neçə modeldə (fason) don layihələndirmək mümkündür. Deməli, nəticə etibarilə siluet (forma) geyimdə başlıca rol oynayır.

Geyimin konstruktiv xətləri siluetin köməyi ilə aydın görünür, xarici görünüşünü isə model təcəssüm etdirir (bax. şəkil 3.1)

Siluet xətlərinin köməyi ilə geyimə sadəlik, ciddilik, mülayimlik, məğrurluq, qadın incəliyi, yumşaqıq, qeyri-adilik və s. kimi ideyalar vermək olar.

Siluet xətləri geyimin mütənasibliyini, kompozisiyasını aydınlaşdırır, ona səlislik verir və modanın müasirliyini göstərir.

Şəkil 3.1 Geyimdə siluet görünüşləri

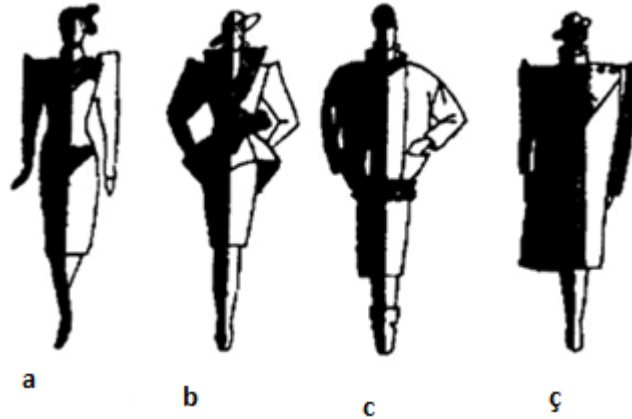
Geyimin silueti bədənə yaxşı yatan, qismən yatan, sərbəst, həcmli (genişləndirilmiş) fiquranı əks etdirən, uzun, ensiz, bel xətti uzadılmış və s. olur.

Bədənə yaxşı yatan siluetli geyimlərin bel, omba və döş dairə xətlərinə yalnız texniki əlavə pay (ƏP) verilir. (şəkil 3.2 a, b)

Geyimin silueti: a – bədənə yaxşı yatan; b – qismən yatan; c – sərbəst (rahat); ç– həcmli (genişləndirilmiş).

Bədənə qismən yatan siluetli geyimlərin bel, omba və döş dairəsi xətlərində bədən (fiqura) üçün əlavə sərbəstlik payı bir qədər çox götürülür (şəkil 3.2. c).

Sərbəst siluetli geyimlərin bel, omba və döş dairəsi xətlərində əyrilik olmur (şəkil 3.2. ç). Belə geyimləri layihələndirdikdə yalnız döş dairəsi xəttinə əlavə pay verilir.

Şəkil 3.2 Siluetlərin növləri

3.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Stolun üstündəki siluet adı yazılmış ağ kağızlardan birini götürüb silueti xüsusiyyətləri ilə təsvir edin.
- Çəkilmiş Venn diaqramının I və III dairəsində sərbəst və bədənə qismən yatan siluet yazın. Bu siluetləri müqayisə edin. Fərqli cəhətləri sağ və sol tərəfdə, oxşar cəhətləri isə kəsişmə dairəsində yazın.
- Cütlüklərə ayrılın. Hərə öz cütlüyünün geyiminin siluetini təyin etsin.
- Müəllim tərəfindən lövhədə dairənin mərkəzində yazılmış “siluet” anlayışı ilə bağlı söz və ya ifadələr söyləyin. Mərkəzdə yazılmış anlayışdan başlayaraq hər növbəti söz onunla əlaqəli olmalıdır. Sonra fikirlər ətrafında müzakirə aparın.

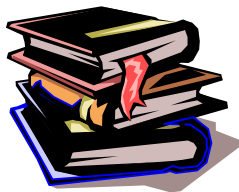

3.1.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:
“Bədən quruluşuna əsasən geyimin siluetlərini müəyyən edir”

- Siluet nədir?
- Hansı siluetləri tanıyırsınız?
- Sərbəst siluetli geyimlərin hansı xüsusiyyətləri var?
- Bir neçə müxtəlif fasonlu geyimi bir siluetdə layihələndirmək olarmı?
- Müasir modada hansı siluet dəbdədir?

3.2.1. İnsanın yaşına və geyimin təyinatına əsasən konstruktiv və dekorativ xətləri göstərir

• Geyimin modelləşdirilməsində xətlərin xarakteri və təsnifatı

Geyimin yaranmasında üç növ xətt böyük rol oynayır: düz xətlər, əyri xətlər, qırıq xətlər.

Bu xətlər özləri də üç əsas hissəyə bölünürlər:

1. Konstruksiya xətləri
2. Dekorativ konstruksiya xətləri

3. Dekorativ bəzək xətləri

Hər bir geyim formasının yaranmasında iştirak edən tikişləri bilavasitə konstruksiya xətləri əmələ gətirir. Bu xətləri icbari olaraq iki yerə bölmək olar:

1. İşlək konstruksiya tikiş xətləri.

2. Bəzək tikiş xətləri.

Əsas tikiş xətlərinə çiyin xətləri, yubkanın (ətəyin) və lifin tikiş xətləri, qolun aşağı və yuxarı tikiş xətləri daxildir.

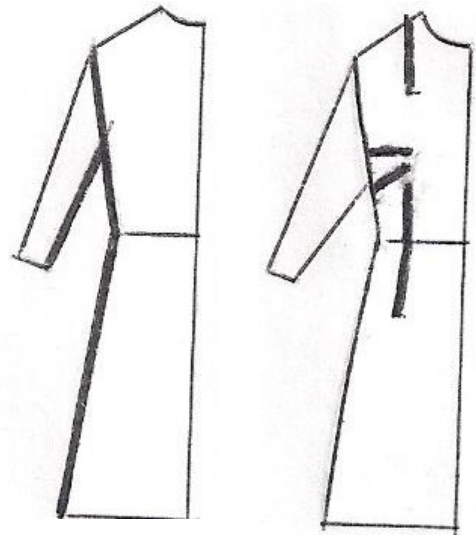
Geyimə forma vermək üçün lazım olan konstruksiya tikişlərindən başqa, istifadə olunan qarsaqlar dekor-konstruksiya tikiş xətləri ola bilər. Konstruksiya xətlərinə çiyin xəttində, yan tikiş xəttində, bel tikiş xəttində, qol oyuğunda yerləşən qarsaqlar misal ola bilər.

Formanın əmələ gəlməsində iştirak edən konstruksiya xətləri və qarsaqlar təkrar olduğu üçün göz öyrəşir və onlar fason xətləri kimi deyil, forma yaradan xətlər kimi qəbul edilir.

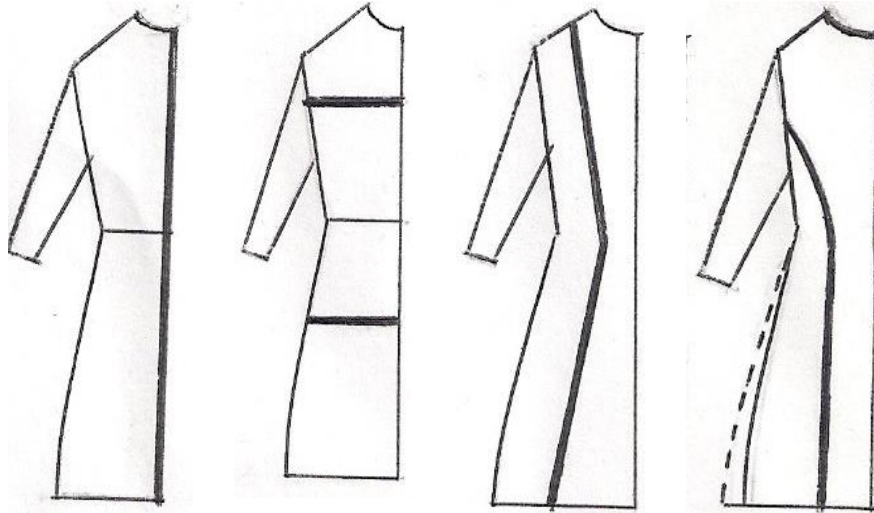
- **Konstruktiv bəzək-tikiş xətləri**

Geyimin modelləşdirilməsi zamanı geyim estetik normalara cavab verməlidir. Kompozisiyanın həllində konstruksiya xətləri və dekorativ-konstruksiya xətləri bir araya gəlməlidir.

Konstruksiya xətlərinin özəlliyi ondan ibarətdir ki, geyim formasının yaranmasında iştirak edir. Konstruksiya-dekor, tikiş xətlərinə müxtəlif bəzək furniturları ilə tərtibat vermək olar.

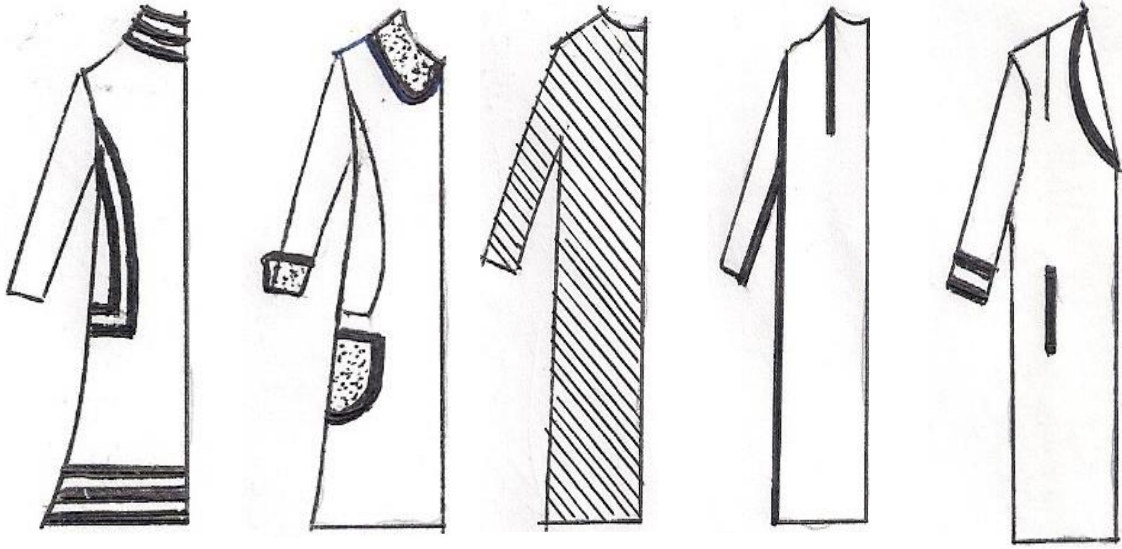
Şəkil 3.3 Geyimin konstruktiv xətləri

Şəkil 3.4 Geyimdə dekorativ xətlər

- **Dekor-bəzək xətləri** əmələ gətirən tikişlər forma və fasonların yaranmasında həlledici rol oynayır. Müxtəlif furniturlardan (merezkalər, tikmələr, muncuqlar və s.) başqa kontur xətləli detallardan – yaxalıqlar, qolçaqlar, ciblər, kəmərlər və s. istifadə olunur.

Ümumiyyətlə, geyimin modelləşdirilməsi zamanı baza əsasına dəyişiklik etmədən, tikiş və qarsaqlara xələl gətirmədən kompozisiyanı həll etmək lazımdır. Şəkildə relyef tikişlərinə dekorativ elementlər (yaxalıq, qolçaq, cib) əlavə olunan bir model var.

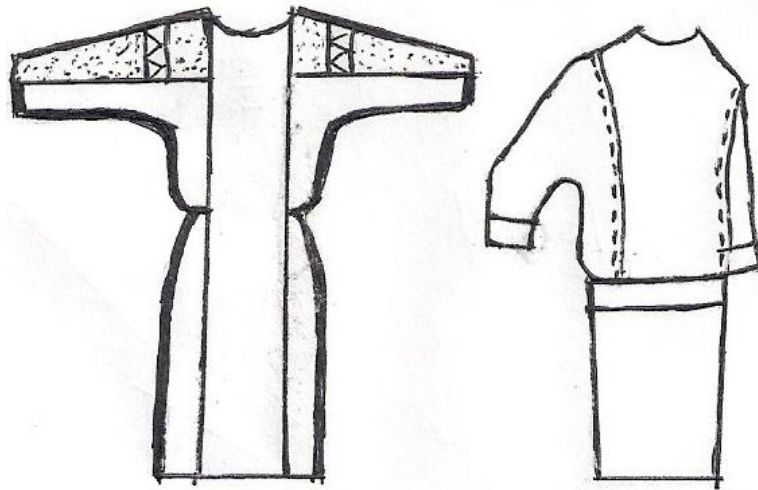

Şəkil 3.5 Geyimdə relyef-bəzak xətləri

Digər şəkildə, modelin arxa hissəsində düz siluet üzərində konstruksiya tikişləri qarşaqlar bu formanın növbəti kompozisiya həllində əsas göstərilmişdir.

Müstəsna hallarda, əsas konstruksiya tikişləri modelin fason həllində iştirak etməyən, dekorativ əhəmiyyətli, cəlbedici şəklə çevrilir. Məsələn: Çiyin tikişləri ön tərəfə köçürülərək lentlərlə, bəzak tikişləri ilə bəzədilmişdir.

Hər hansı bir paltonun yan tikişi enli qatlama üzərində üst tikişi, qollarda üst tikişlər, ətəkdəki (yubkada) tikişlər dekorativ bəzak tikişləri ilə əvəz olunur. Bunlar qarşaqlara, büzmələrə, qırçınlara və s. aiddir.

Şəkil 3.6 Geyimdə relyef tikişləri

- **Geyimlərin modelləşdirilməsində tikiş xətlərinin estetik mahiyyəti**

Dəbdə vaxtaşırı bu və ya digər xətlər özünü daha qabarıq şəkildə göstərir.

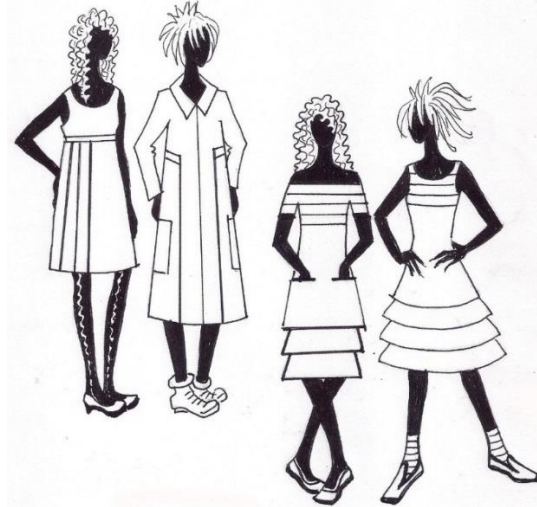
İstər siluet xətlərinə, kontur xətlərinə, istərsə də modelin daxili kompozisiyasının həllinə kömək edəcək xətlərə nəzər yetirək.

- **Geyimdə şaquli xətlər**

Bu xətlər geyimə mütənəsiblik, həcm, ciddilik verir. İnsan bədənini vizual olaraq uzadır. Şaquli drapirovkalar (qatlar) geyimdə əsas hissəni təşkil edir (şəkil 10).

- **Horizontal xətlər** – modelin davamlı olaraq statikliyini təmin edir. Vizual olaraq fiqur kiçilir.

Müasir geyimlərdə horizontal xətlərin öz yerini tutmağı dəblərin dəyişməsindən asılı olaraq özünü büruzə verir.

Şəkil 3.7 Geyimdə şaquli və horizontal xətlər

- **Diagonal xətlər, sərbəst-hamar və əyri xətlər** modelə dinamiklik, hərəkətlilik verir. Bu xətlər asimmetrik formalı detallarla geyimlərin modelləşdirilməsində daha çox istifadə olunur.

Müasir geyimlərdə bu cür xətlər yumşaq və bərk qatlamalarda və drapirovkalarda istifadə olunur. Onlar öz axıcılığı və yumşaqlığı ilə modelləri çox fərqləndirir. Bu cür xətlərlə müxtəlif çeşidli modellər hazırlamaq mümkündür.

Bu, hamar-sərbəst və əyri xətlərlə relyef tikişlərində, dairəvi koketkalarda, yumşaq qatlamalı geyimlərdə və s. istifadə olunur.

Şəkil 3.8 Geyimdə diaqonal xətlər

- **Qadın qamətinin müxtəlifliyindən asılı olaraq geyimdə xətlər**
Biçim formalarından ən geniş yayılmışı ciddi formadır. Ona görə də donun konstruksiya edilməsində bu forma əsas götürülür. Donun müxtəlif biçim formalarından istifadə edərək kor-korana

model seçmək olmaz. Hər bir qadın öz qamətinin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, münasib xətləri və elementləri olan model seçməlidir.

Eyni formalı qol, yaxalıq, yaxa (olsa) və tuman dolu (kök) və zərif bədənli qadınlara eyni cür yaraşa bilməz. Bunun üçün hər bir bəzək elementi, eləcə də hissələr və hissəciklər lazımi formada və ölçüdə seçilməli, eyni zamanda bədən ölçüsünə mütənasib olmalıdır.

Yadda saxlamaq lazımdır ki, dəbdə olan bütün müasir modellər həmişə həddindən artıq sadə olmalıdır.

- **Dolu bədənli qadınlar üçün** fərdi tikiş atelyesində modelçi rəssamlar öz təcrübələrinə əsaslanaraq münasib model seçirlər. Lakin, fərdi surətdə bu işlə məşğul olan şəxs model seçdikdə bəzi şərtləri bilməlidir. Amma, bu o demək deyil ki, dolu bədənli qadınlar üçün model seçimi məhdudlaşdırılmışdır. Dolu bədənli qadınlara hər hansı bir "xüsusi" modeli məsləhət görmək lazım deyildir. Onlar idman kostyumu, istədiyi biçim forması və müxtəlif naxışları olan parçadan don geyinə bilər. Lakin yaşlı, dolu bədənli qadınlar öz geyiminə ciddi fikir verməlidir.

Dolu bədənli qadınların geyimi tarım və dar olmamalıdır. Bütün hallarda yumşaq, bədənə qismən yatan, yaxud sərbəst formalı geyimlərin seçilməsi məsləhətdir. Bununla belə, geyim müasir modelə yaxın olmalıdır. Modelin müxtəlif elementlərini ehtiyatla seçib həmin şəxsin rənginə və fiquruna uyğun olanını götürmək lazımdır. Qadın fiqurunda mütənasiblik yaratmaq üçün, bel xəttini müəyyən etmək üçün dolu bədənli qadınlara nazik çiyinlik qoymaq məsləhətdir. Qol yerini dar (ensiz) və ya həddən artıq enli hazırlamaq məsləhət deyildir. Dolu bədənli qadınlara qabaq hissənin boyun açıqlığı uzadılmış formada işlənmiş, yumşaq müxtəlif rəngli şərflərdən istifadə etmək məsləhətdir. Onlara enli və parıldayan kəmərlərdən istifadə etmək məsləhət deyil. Kəməri donun parçasından tikilmiş ensiz kəmərlər əvəz edə bilər və onu bel xəttindən azacıq aşağıdan bağlamaq daha yaxşıdır. Donun bütöv və kəmərli biçilmiş olması daha düzgündür. Ətəkliyin ensiz, lakin ombadan və ətəkdən sərbəst biçimli olması məsləhətdir. Dolu bədənli qadınlar qırçınlı və ətəyi enli tuman da geyə bilərlər. Lakin, bu zaman donun mütənasibliyinə fikir verilməlidir.

Sərbəst formalı qısa, yaxud uzun jaketli kostyum (qadının boyundan asılı olaraq) dolu bədənli qadınlara daha çox yaraşır. Düz biçimli bluzka ilə geyilən sarafan yaraşığı görünür. Düz tumanlı donlarda böyük qapalı, kəsik, yaxud yan tikişə yaxın olan üst ciblərin tikilməsi məsləhətdir.

Qısa boylu, dolu fiquralı qadınlara ciddi formalı, bel xəttinə yatan ensiz tumanlı donlar məsləhətdir.

Münasib xətləri olan donlarda lifin qabaq hissəsində uzun boyun açıqlığını əlavə parça ilə işləmək yersizdir. Bu paltarları təzad yaradan rəngli şərflə də geyinmək məsləhət deyil.

- **Mütənasib fiqurası olmayan qadınlar üçün don.** Bel yeri uzun, ombası enli və aşağı, ayaqları qısa olan qadınlar üçün bel xətti qısaldılmış, çiyini və ətəkliyi azacıq enli biçilmiş don məsləhətdir.

Şəkil 3.9 Dolubədənli qadınlar üçün geyimlər

Bel xətti endirilmiş, eninə enli xətləri olan tuman geyilməsi məsləhət deyil, çünki bu, bədən qeyri-mütənasibliyini tez büruzə verir və qadının yuxarı hissəsini uzun, ayaqlarını isə qısa göstərir.

Çiyini və döşü ensiz, ombası isə enli olan qadınlara lifli və qolu yumşaq, qol yeri aşağı salınmış oval tikişli qol, çiyini və döşü enliləşdirilmiş bəzəkli, yumşaq formalı, düz ətklidon geyməsi məsləhətdir.

Şəkil 3.10 Çiyini və döş hissəsi kiçik olan xanımlar üçün məsləhət görülən geyimlər

Şəkil 3.11 Beli incə, ombası iriolan xanımlar üçün məsləhət görülən geyimlər

Qeyri-mütənasib fiquralı qadınlara reqlan biçilmiş ensiz lifli, ətklikdə və lifdə bel xəttində dəbdəbəli qırçını olan, eninə zolaqlı və iri naxışı olan parçadan əmək geyinmək məsləhətdir.

Əgər don bel xəttindən kəsik deyilsə, onda ombası böyük, nazik belli və ensiz çiyini olan qadın elə etməlidir ki, az da olsa fiqurası mütənasib görünsün. Onun üçün çiyinə kiçik çiyinlik qoymaq və çiyini bir qədər enləşdirmək, lifin bel xəttindən ombaya tərəf əlavə qarşaq vurmaq lazımdır. Elə etmək lazımdır ki, lif bel xəttindən yuxarı yumşaq, sərbəst qalsın, yaxud əksinə bədən yuxarı hissəsi belə qədər dolu, ombası ensizdirsə, qarşaq lifdə bel xəttinə qədər tikmək, omba xəttini sərbəst saxlamaq lazımdır.

Qısa ayaqları və dolu ombası olan qadınların dəbdə olsa belə qısa əmək geyimləri məsləhət deyil.

• **İncə qadınlar üçün** donlarda hissələr kiçik ölçüdə, yəni kiçik yaxalılıq, xırda düyməli, kiçik cibli hazırlanmalıdır. Don, jaket və don-kostyumun qısa olması məsləhətdir.

Çiyini enli, ombası ensiz və boyu uzun qadınlar üçün don biçiminə xüsusi fikir verilməlidir. Lifin bel yeri yuxarıda az, ətkliyi klyoş və ya düz (qasmalı, klyoş), həm də müxtəlif rənglərdə olsa daha yaraşığı olar. Nazik və uzun boylu qadınlar üçün don yumşaq lifli, dəbdəbəli ətkli (enli drapirlənmiş), həm də kəmərcikli olsa daha yaxşıdır. Bel yerini cazibədar etmək üçün ətkliyin belini büzmək və ya yumşaq qasma ilə yığmaq lazımdır. Nazik uzun boylu qadınlara büzməli və qırçınılı, həcimli don, eləcə də enli əmək, qısa jaketlə (bel yerindən yuxarı) geyilən don daha yaxşı yaraşır.

- **Həyatda və geyimdə illüziya təəssüratı**

Məlumdur ki, müşahidə illüziyası mövcuddur. Geyimi modelləşdirdikdə ondan istifadə edilir. Görünmə illüziyasının qanununu bildikdə insan fiqurunda qısaltma və ya uzadılma, enləndirmə və ya ensizləşdirmə, eləcə də bəzi qüsurların gizlədilməsi təəssüratını yaratmaq mümkündür. Fərdi fiqurlar üçün model seçdikdə müvafiq qaydada bu amilləri tətbiq etməklə istədiyimiz effekti əldə etmək olar.

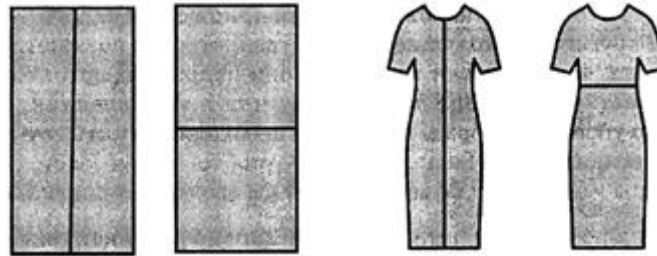
Məsələn: Şəkildə iki eyni düzbucaqlı göstərilmişdir. Onların birinin ortasından uzununa şaquli, digərində isə eninə üfüqi düz xətt çəkilmişdir. Əgər onları müqayisə etsək elə təəssürat yaranar ki, birinci ensiz və uzundur, ikincisi isə ensiz və qısadır. Yəni, uzununa şaquli çəkilmiş xətt fiquru uzadır və qamətli göstərir.

Həmin ölçüdə fiqura eninə bir və ya bir neçə üfüqi xətt çəkildikdə siluetdə (Şəkil 3.13) enlilik təəssüratı yaranır.

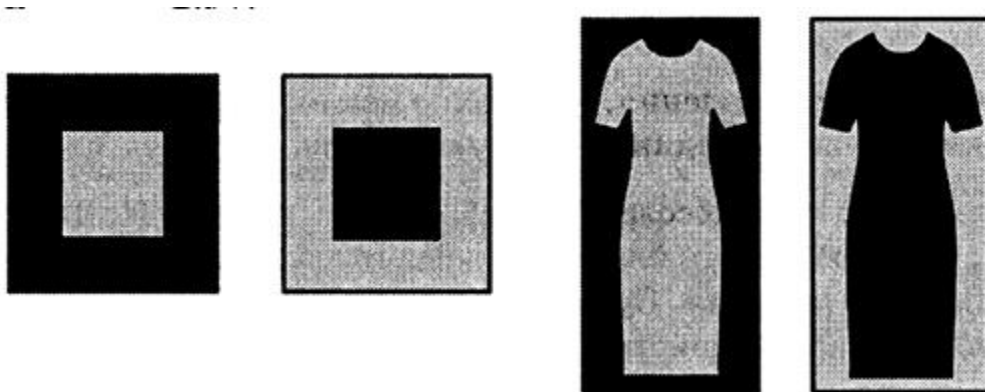
Əgər iki eyni qara və ağ kvadrat götürüb, qaranı ağ fonda, ağ kvadratı qara fonda yerləşdirsək, ağ kvadratin qara fonda çox yer tutduğu təəssüratı yarandığından böyük illüziyası yaranır (Şəkil 3.14).

Şəkil 3.12 İncə qadınlar üçün donlar

Şəkil 3.13 Geyimdə xətlərin illüziyası

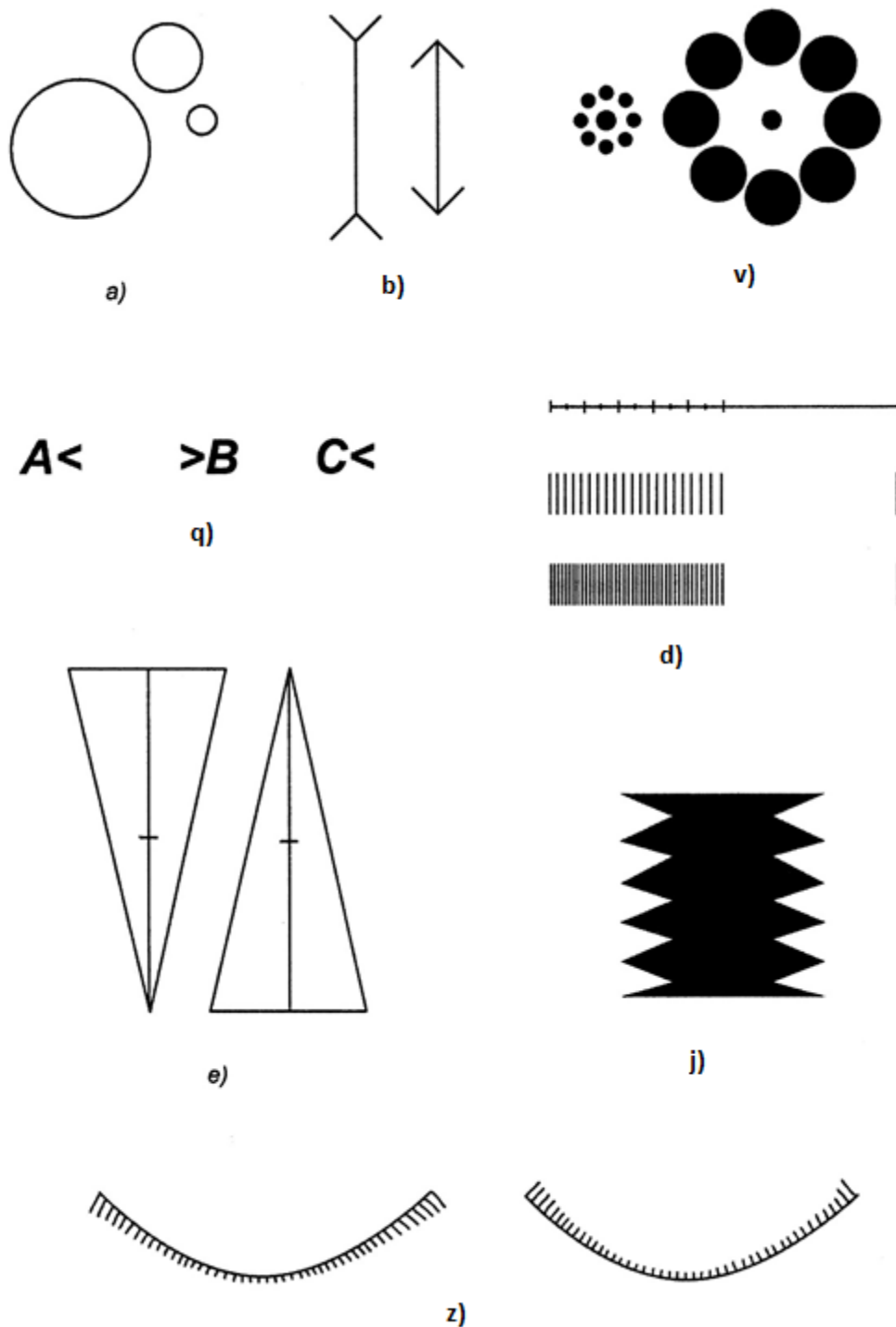

Şəkil 3.14 Geyimdə rənglərin illüziyası

Bundan başqa, ağ fiqur qara fonda, qara fiqur isə ağ fondakına nisbətən daha iri görünür (Şəkil 3.14).

Təkrar olunan və kontrast (təzad təşkil edən) illüziya da mövcuddur. Kontrast illüziya təzad təşkil etməklə yanaşı, ziddiyyət də yaradır. Məsələn, üç müxtəlif ölçülü çevrə götürək (Şəkil 3.15 a).

Kiçik ölçülü çevrə böyük ölçülü çevrənin yanında daha kiçik ölçü təəssüratını yaradacaq, lakin həmin çevrə orta ölçülü çevrənin yanında olanda əvvəlki kimi çox kiçik təəssüratı bağışlamayacaq. Deməli, müqayisədə hər iki halda kontrastlıq kəskin müşahidə olunur.

Şəkil 3.15 Geyimdə fiqurların illüziyası

Elə ona görə də dolu fiqurası olan qadınlar üçün geyimləri modelləşdirdikdə kip yatan siluetli model layihələndirmək məsləhət deyil. Belə halda, kip yatan siluetli donla dolu fiqura arasında kontrast (təzad) alındığından fiquranın daha da dolu olması təəssüratı yaranır.

Eyni uzunluqda olan iki düz xətdən birinin uclarını haça, digərinin uclarını qapalı göstərsək (Şəkil 3.15 b), eyni uzunluqda olan xətlərdən birinci uzun kimi görünəcəkdir.

Ona görə ki, onların uzunluqları, uclarının uzunluqları ilə bərabərləşdirilməklə müşahidə edilir. Deməli, bu halda **təkrarlanma** və ya **bərabərləşdirmə** illüziyası təsir göstərir.

Məsələn, baş geyimini və ya yaxalığı seçdikdə üzün quruluşu nəzərə alınmalıdır, yəni, bu hal təkrarlanmamalıdır.

Əgər üzün quruluşu uzun olarsa, onda qalpağabənzər şlyapa və ya boyun yeri kəsiyini uzadılmış formada istifadə etmək olmaz. Çünki, bu üzün quruluşunun daha da uzun görünməsi təəssüratını yaradacaqdır.

Daha bir nümunə: Şəkil 3.15-də verilmiş illüziya görünüşünü nəzərdən keçirək.

Mərkəzdə olan eyni ölçülü dairə xırda və böyük ölçülü dairələrin əhatəsində olduqda müxtəlif ölçülü dairə təəssüratı bağışlayacaqdır (Şəkil 3.15 v).

Başqa nümunədə, AB arasındakı məsafə BC arasındakı məsafədən az görünür, halbuki hər iki variantda məsafə eynidir. $AB = BC$ (Şəkil 3.15 q).

Şəkil 3.15 d-də iki eyni uzunluqda olan sahələrdə ştrixlə doldurulmuş sahə doldurulmayan sahəyə nisbətən uzun görünür.

Şəkil 3.15 e -də göstərilən üçbucağın hündürlüyü yarıya bölünüb, lakin elə təəssürat yaranır ki, zirvəyə tərəf olan hissəsi qısaqdır.

Darağın hündürlüyünə nəzər saldıqda (Şəkil 3.15 j) adama elə gəlir ki, hündürlüyü enindən çoxdur, halbuki eyni ölçüyə malikdir. Əgər onu yana döndərsək illüziya yox olacaqdır.

İki eyni ölçülü əyrini (Şəkil 3.15 z) müşahidə etdikdə sağ tərəfdəkinin soldakına nisbətən qısa göründüyünü müşahidə edirik.

Bütün yuxarıda göstərilən təəssüratları dərk etməklə fərdi fiqur üçün model hazırladıqda bunlardan istifadə etmək olar.

Model seçdikdə müxtəlif müşahidə illüziyalarından istifadə etməklə boyu uzatmaq, insan fiqurunu eniləşdirmək və ya ensizləşdirmək mümkündür.

Fasonda üfüqi-eninə xətlər, məsələn, kəsik bel yeri xətti, kəmər, koketka, ətəklilik, üfüqi xətlər relyefə bənzər, qasma, volan (qırçın) boyun qısaldılmış illüziyasını yaradır.

Ətək və jaketdən, bluzka və ətək, ətək-jiletədən ibarət olan kostyumda boyu qısaldır (yaxşı olar ki, təzad rənglər seçilsin). Uca boylu qadına çox qısa don hazırlamaq məsləhət deyil.

3.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- “Geyimin modelləşdirilməsində xətlərin rolu” haqqında təqdimat hazırlayın. Təqdimat fərdi və ya qrup şəklində hazırlana bilər.
- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və qarşı qrupa cavablandırmaq üçün verin.
- 4 qrupa bölünün. Hər qrup lideri müəllim tərəfindən bölünmüş mətnin bir hissəsini oxuyub qavramaqla öyrəndiyi hissəni öz qrupuna danışsın.
- Geyimdə illüziya haqqında müzakirə və müzakirələr təşkil edin.
- 3 qrupa bölünün. Hər üç qrupa “Dolu bədənli qadınlar üçün geyimin xüsusiyyətləri”, “Mütənasib fiqurası olmayan qadınlar üçün geyimin xüsusiyyətləri” və “İncə qadınlar üçün geyimin xüsusiyyətləri” tapşırıqları yazılmış iri kağızlar paylanır. 20 dəqiqə ərzində tədqiqat apararaq verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin. Vaxt bitdikdə hər üç qrup tərəfindən seçilmiş liderlər öz tədqiqatlarını nümayiş etdirdikdən sonra müzakirələr təşkil edin.

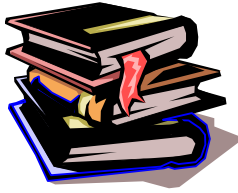
3.2.3. Qiymətləndirmə

Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“İnsanın yaşına və geyimin təyinatına əsasən konstruktiv və dekorativ xətləri göstərir”

- Geyimin modelləşdirilməsində hansı xətlər rol oynayır?
- Konstruktiv xətlər geyimdə nəyi bildirir?
- Dekorativ xətlər nədir?
- Geyimdə şaquli və horizontal xətlərin rolu nədir?
- Diaqonal və hamar xətlər geyimə hansı xüsusiyyətləri verir?
- Geyimdə illüziyanın rolu nədir?
- Mütənasib fiqurası olmayan xanımlara necə geyinmək məsləhət görülür?
- İncə bədənli qadınlar geyimdə hansı detallardan çox istifadə etməlidirlər?
- Dolu bədənli xanımlar necə geyinməlidirlər?

3.3.1. Verilən tələbə görə geyimin eskizini hazırlayır

• **Eskizin hazırlanması**

Fərdi tikiş atelyələrində sifariş götürən şəxsin bu prosesdə rolu çox böyükdür. O, təcrübəli və səriştəli mütəxəssis olmalı, müasir modadan və geyimin konstruksiyasından yaxşı baş çıxara bilməli, həm də geyimin işlənmə texnologiyasına yaxşı yiyələnəməlidir ki, tikiş prosesində qarşısına çıxan çətinlikləri vaxtında aradan qaldıra bilsin.

Bədən xüsusiyyətləri	Sizə kömək edər	İmtina etmək lazımdır
Enli çiyinlər	Kimano biçimli qollar, V şəkilli sinə yarıqları, şarflar və iri muncuqlar.	Düzbucaqlı şəkilli sinə yarıqları, çiyinləri vizual şəkildə böyüdən poqonlar, buf-qollar.
Ensiz düşük çiyinlər	Düzbucaqlı sinə yarıqları, buf qollar, qırçınlı qollar.	Ensiz qollar, kimano, qanad formalı qollar.
Uzun qollar	Qısa, enli qollar, $\frac{3}{4}$ uzunluğu olan qollar.	Nazik, dar qollar, sarafan şəklində geyimlər.
Qısa qollar	Aşağıya qədər ensizləşən, biləkdən aşağı uzunluqlu qollar.	İri manjetlər, iri qollar.
Kiçik ölçülü sinələr	Horizontal xətləri olan sinəli paltarlar, koketkalar, drapirovkalar, döş xəttindən yuxarıda yerləşən büzmələr.	Dərin sinə yarıqları olan geyimlər, böyük dekoltələr.
Böyük ölçülü sinələr	Açıq yaxalar, enliləşdirilmiş çiyin xətləri, bel xəttinin aşağıda yerləşdirilməsi, $\frac{3}{4}$ uzunluqda qollar, ensiz kəmərlər.	Hündür yaxalıqlar, döş xəttində büzmələr və qatlar. Bel xətti yuxarıda yerləşmiş geyimlər.
Bel xəttinin yuxarıda olması	Bel xətti aşağı sürüşdürülmüş geyimlər, çanaq hissədə hər hansı aksent və ya bel xəttini göstərmək.	Enli kəmərlər, qısa jaketlər, jiletlər, koftalar.
Bel xəttinin aşağıda yerləşməsi	Bel xəttindən yuxarıda yerləşən enli kəmərlər, koketkaları paltarlar.	Ensiz kəmərlər. Bel xəttindən aşağıda yerləşmiş aksentli paltarlar.
Ensiz çanaq	Uzunluq boyunca eyni enlikdə	Büzməli ətəklər. Üstdən qoyma ciblər.

	olan şalvar və yubkalar.	
Enli çanaq	Uzunluq boyunca eyni enlikdə olan şalvar, yubkalar.	Büzməli ətəklər.Üstdən qoyma ciblər.
Çanaq əzələlərin normadan artıq çıxıntısı	Bədənə az yapışan sərbəst biçimli geyimlər.	Ensiz, bədənə yapışan bel dayaqlı geyimlər.
Qısa ayaqlar	Alt və üst hissələri eyni rəngli kostyumlar, corablar və ayaqqabı eyni rəngdə.	Ətək hissəsində enli manjetli şalvarlar.Uzun jaket və pencəklər.

Cədvəl 3

Usta sifarişçinin bədən quruluşunu, rəngini, yaşını nəzərə alaraq modelin seçilməsində ona köməklik göstərməlidir. Beləliklə, geyimin yaradılma mərhələsinin bütün hallarında ustanın yaradıcılıq obyektini insan bədənini olmur. Əlbəttə, həmişə ideal bədən quruluşu olmayan insanlara geyim hazırlamaq olmur. Müəyyən qüsurları aradan qaldırmaq üçün təxminən belə bir cədvəl tərtib etmək olar. Bu cədvəl vasitəsilə qüsurları vizual olaraq düzəltmək, daha yaraşığı görünə biləcək geyim formaları yaratmaq olar.

3.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Hər bir qrupda iştirak edənlər geyindikləri geyimin eskizini hazırlasın.
- Tələbələr “Şəhərimizdə ən çox rast gəlinən qadın fiqurları” haqqında müzakirələr aparsın.
- Qruplara bölünün. “Mütənasibliyə uyğun olmayan bədən quruluşu” təsvir olunmuş iş vərəqindəki fiquraya uyğun geyim çəkin. Qruplar öz işlərini bitirdikdən sonra müzakirələr aparsın.
- Qruplara bölünərək müxtəlif bədən quruluşu üçün bir neçə eskiz hazırlayın. Qruplar hazırladıqları eskizləri lövhədən asaraq müzakirələr aparsın.

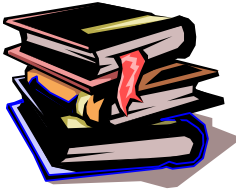
3.3.3. Qiymətləndirmə

Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“Verilən tələbə görə geyimin eskizini hazırlayır”

- Dərzi sifarişçiyə eskizi hazırlamaq üçün hansı məsləhətləri verə bilər?
- Enli çiyinli xanımlar üçün geyim eskizi çəkərkən hansı detallardan uzaq olmaq lazımdır?
- Bel xətti yuxarıda olan xanımlar üçün hansı formalı geyim eskizi hazırlamaq olar?
- Büzməli ətəklər, üstədən qoyulma ciblər hansı bədən quruluşuna məsləhət görülmür?
- Çiyini və sinəsi kiçik olan xanımlara necə geyinmək məsləhət görülür?

3.4.1. Ölçü alətlərindən düzgün istifadə etməklə verilən təlimata əsasən ölçü götürür

• Ölçü götürmə qaydaları

Fərdi tikiş istehsalında geyimin konstruksiyası insan bədənindən bilavasitə alınmış ölçü göstəriciləri əsasında qurulur. Onun üçün də ölçüsü götürülən şəxsin qaməti düzgün olmalı, qolları yandan aşağı sallanmalı, ayaqlardüz, dabanlar yanaşı, pəncələr arası məsafə 15-20 sm olmalı və adət etdiyi halda sərbəst dayanmalıdır.

Ölçü qadın və uşaq bədənində donun və ya nazik köynəyin, kişilərdə ayaqqabısız, alt tumanın üstündən ölçü lenti (dartılmadan) ilə aparılmalıdır. Bu zaman ölçünün düzgün alınması üçün dayaq nöqtəsi kimi (azacıq çəkilməklə) bel yerinə üfüqi vəziyyətdə adi lent bağlanır.

1. Boy – B (Şəkil 3.16, a-1); başın təpə nöqtəsindən döşəməyə qədər (ayaqqabısız) ölçülür.
2. Döşəmədən boyun özül nöqtəsinə qədər olan hündürlük – $H_{\text{boyun özül}}$ (Şəkil 3.16, a-4).
3. Döşəmədən çiyin nöqtəsinə qədər olan hündürlük – $H_{\text{ç}}$ (Şəkil 3.16, a-5).
4. Döşəmədən büst vəzinin qabarıq nöqtəsinə qədər olan hündürlük – $H_{\text{büst}}$ (Şəkil 3.16, a-6) şaquli ölçülür.
5. Arxa tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə – $M_{\text{a bel}}$ (Şəkil 3.16, a-7); bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə ölçülür.
6. Döşəmədən diz nöqtəsinə qədər olan uzunluq – $U_{\text{döş diz}}$ (Şəkil 3.16, a-9) döşəmədən diz nöqtəsinə qədər olan məsafədir.
7. Sarğı bükümünün hündürlüyü – H_{sar} (Şəkil 3.16, a-12) döşəmədən sarğı bükümünün ortasına qədər olan məsafədir.
8. Boyun yarım dairəsi – Y_{boy} (Şəkil 3.16, b-13); boyun nöqtəsindən (7-ci boyun fəqərə sümüyünün çıxıntısından) 0, 5 sm yuxarıdan keçərək, yanda və qabaqda boyunun özül nöqtəsinə kip yatmaqla və lentin alt tərəfi körpü nöqtəsinə toxunmaqla boğaz çökəkliyində döş sümüyünün üstünə qədər ölçülür. Lentin alt tərəfindəki göstərici əsas götürülür.
9. Birinci köks yarım dairəsini – $Y_{\text{köks 1}}$ (Şəkil 3.16, b-14) ölçərkən lent kürəyin üstünə qoyulur, üfüqi halda lentin üst tərəfi qoltuqaltının arxa qövsünə toxunmalı və qoltuqaltı boşluğundan keçməlidir. Lent qadınlarda büstün özül nöqtəsinin, kişilərdə isə döş nöqtəsinin ortasından keçirilərək döşün sağ tərəfində qapanır. Lentin üst tərəfində nişan qoyulur: qadınlarda büstün irəli çıxan nöqtəsində, kişilərdə döş nöqtəsində, fəqərə sütununda və kürəyin üstündə.
10. İkinci köks yarım dairəsini – $Y_{\text{köks 2}}$ (Şəkil 3.16, b-15) ölçərkən lent kürəyin üstünə qoyulur, onun üst tərəfi üfüqi halda qoltuqaltına toxunmalı və boşluğundan müstəvi kəsiyinə çəpinə istiqamətdə keçməlidir. Sonra qadınlarda büstün qabarıq nöqtəsindən, kişilərdə döşün üstü ilə keçib döşün sağ tərəfində qapanır. Birinci və ikinci döş yarım dairələri eyni vaxtda arxadan (lentin yerini dəyişmədən) ölçülür.
11. Üçüncü köks yarım dairəsini – $Y_{\text{köks 3}}$ (Şəkil 3.16, b-16) ölçərkən lent bədən ətrafına üfüqi halda, qadınlarda büstün qabarıq nöqtələrindən, kişilərdə isə döş nöqtəsinin üstündən keçməklə döşün sağ tərəfində qapanır.
12. Dördüncü köks yarım dairəsi – $Y_{\text{köks 4}}$ (Şəkil 3.16, b-17); yalnız qadınlarda ölçülür və lent bədən ətrafına üfüqi vəziyyətdə dolanaraq büstün alt özülündən keçirilib döşün sağ tərəfindən qapanır.
13. Bel yarım dairəsini – Y_{bel} (Şəkil 3.16, b-18) ölçərkən lent bədən ətrafında üfüqi bel xətti səviyyəsindən keçirilərək qapanır.
14. Birinci omba (çanaq) yarım dairəsini – Y_{omba1} (Şəkil 3.16, c-19) ölçərkən lent omba nöqtəsinə qoyularaq, üfüqi halda bədənə ətrafına dolanır. Sonra qarın qabarığına qoyulmuş qövşşəkilli lövhənin üstü ilə keçirilir və sağ tərəfdə qapanır.
15. İkinci omba (çanaq) yarım dairəsini – Y_{omba2} (Şəkil 3.16, c-20) ölçərkən omba nöqtəsinə qoyulan lent üfüqi vəziyyətdə bədən ətrafına (qarın çıxıntısı nəzərə alınmadan) dolandırılıb sağ tərəfdə qapanır.

16. Bud yarım dairəsini – Y_{bud} (Şəkil 3.16, ç-21) ölçərkən lentin üst tərəfi üfüqi istiqamətdə sargı bükümünə toxunaraq bud ətrafına dolandırılır və yan səthdə qapanır.

17. Diz yarım dairəsini – Y_{diz} (Şəkil 3.16, ç-22) ölçərkən lent üfüqi vəziyyətdə diz nöqtəsi səviyyəsində dolandırılır və yan tərəfdə qapanır.

18. Baldır yarım dairəsini – Y_{bal} (Şəkil 3.16, ç-23) ölçərkən lent baldırın ən dolu yerinə üfüqi istiqamətdə dolandırılır və diz tərəfdə qapanır.

19. Yan tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə – M_{ybel}

(Şəkil 3.16, d-25); bel xəttindən budun qabarıq yerinin üstü ilə döşəməyə qədər ölçülür.

20. Qabaq tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə – M_{qbel} (Şəkil 3.16, d-26); bel xəttindən qarının çox çıxan yerinin üst tərəfi ilə şaquli olaraq döşəməyə qədər ölçülür.

21. Qoltuqaltı səviyyədə qol dairəsi – D_{qol} (Şəkil 3.16, ə-28); çiyin oxuna perpendikulyar ölçülür. Lentin üst tərəfi qoltuqaltının arxa qövsünə toxunmaqla qolun üz tərəfində qapanır.

22. Bilək dairəsini – D_{bil} (Şəkil 3.16, ə-29) ölçərkən lent bazuönü oxuna perpendikulyar mil sümüyünün başına dolandırılmaqla qolun üst səthinə qapanır.

23. Əl dairəsi - $D_{əl}$ (Şəkil 3.16, ə-30) ölçərkən lent əl darağındakı birinci barmaq sümüyünün oynaqından əl oxuna perpendikulyar keçməklə əlin üst səthində qapanır. Bu halda, birinci barmaqla qabaq-qabağa tutulan on barmaq 30-35° aralı saxlanır.

24. Çiyinin maili eni – $E_{çiy}$ (Şəkil 3.16, ə-31): boyunun özül nöqtəsindən (çiyinin ortası ilə) çiyin nöqtəsinə kimi ölçülür.

25. Qabaqdan qol yerinin hündürlüyü – $H_{q qol}$ (Şəkil 3.16, f-34): boyun nöqtəsindən birinci döş yarım dairəsinin xəttinə kimi ölçülür. Bu halda, lent boyunun özül nöqtəsindən keçməlidir.

26. Döşün hündürlüyü – $H_{döş}$ (Şəkil 3.16, f-35): boyun nöqtəsindən başlayıb boyunun özül nöqtəsindən keçməklə büstün qabarıq nöqtəsinə (qadında) və ya döş nöqtəsinə (kişidə) qədər ölçülür.

27. Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq – $U_{qab bel}$ (Şəkil 3.16, f-36): boyun nöqtəsindən və boyunun özül nöqtəsindən keçməklə qadınlarda büstün qabarıq nöqtəsindən, kişilərdə isə döş nöqtəsinin üstündən (orta saqital xəttinə paralel) bel xəttinə qədər ölçülür – 34, 35, 36 ölçü göstəriciləri eyni vaxtda götürülür.

28. Qabaqdan qol yerinin çəpinə hündürlüyü – $H_{q qol çəp}$ (Şəkil 3.16, f-37): boyun və boyunun özül nöqtəsindən keçməklə, qoltuqaltının arxa qövs səviyyəsindən, qabaq qövsünə kimi ölçülür. Qoltuqaltının arxa qövs səviyyəsini müəyyən etmək üçün qoltuğun altına yatırılmış halda 2 sm enində nazik taxta lövhə qoyulur.

29. Çiyin oynaqının yuxarı nöqtəsindən keçən qövs – $Ç_{qövs}$ (Şəkil 3.16, g-38): şaquli müstəvidə qoltuqaltının arxa qövsü küncündən və qol oynaqının yuxarı nöqtəsindən keçməklə qoltuqaltının qabaq qövsünün küncünə kimi ölçülür.

30. Arxadan qol yerinin hündürlüyü – $H_{a qol}$ (Şəkil 3.16, h-39): boyun nöqtəsinin birinci və ikinci döş yarım dairəsini göstərən lentin üst tərəfinədək ölçülür.

31. Arxadan (kürək qabarığını nəzərə almaqla) bel yerinin uzunluğu – $U_{a bel}$ (Şəkil 3.16, h-40): boyun nöqtəsindən kürək çıxıntısının üstünə qoyulmuş 2 sm enində nazik lövhənin üstündən fəqərə sütunu boyunca bel xəttinə qədər ölçülür.

32. Arxadan çiyinin mailik hündürlüyünü – $H_{a çiy}$ (Şəkil 3.16, h-41) tapmaq üçün çiyin nöqtəsindən bel xəttində fəqərə sümüyünə qədər olan ən qısa məsafə ölçülür. 40 və 43 ölçü göstəriciləri eyni zamanda götürülür.

33. Arxadan boyunun özül nöqtəsindən bel xəttinədək olan uzunluq – $U_{a bel}$ (Şəkil 3.16, h-43): boyunun özül nöqtəsindən fəqərə sütununa paralel olmaqla, bel xəttinə qədər ölçülür.

34. Sinənin eni – E_d (Şəkil 3.16, j-45): qadınlarda qoltuqaltının qabaq qövləri arasındakı məsafə büstün özül nöqtələrinin üstü ilə aparılır. Kişilərdə qoltuqaltının qabaq qövlərinin arasındakı məsafə ölçülür.

35. Döş nöqtələri arasındakı məsafə – $M_{döş}$ (Şəkil 3.16, j-46): qadınlarda döşün qabarıq nöqtələri arasındakı məsafədir.

36. Kürəyin eni – E_k (Şəkil 3.16, i-47): kürəyin üstü ilə qoltuqaltının arxa qövlərinin küncləri arasındakı məsafədir.

37. Baş dairəsi – $D_{baş}$ (Şəkil 3.16, g-48): peysərin ən qabarıq nöqtəsindən alının mərkəzinə kimi dairəvi ölçülür. Lent qabaq tərəfdə qapanmalıdır.

38. Bel xəttindən oturacaq müstəvisinə qədər olan hündürlük – H_{ot} (Şəkil 3.16, k-49): yandan şaquli bel xəttindən oturacaq müstəvisinə kimi ölçülür. Oturacaq müstəvisinin səthi bərk olmalıdır.

39. Qatlanmış halda diz dairəsini – D_{diz} (Şəkil 3.16, k-50) ölçmək üçün lenti diz bükümündən keçirib diz nöqtəsində qapamaq lazımdır. Diz 90^0 bucaq altında qatlanmalıdır.

40. Boyunun eninə diametri – $d_{boy\ eni}$ (Şəkil 3.16, j-54) qabaqdan boyunun özül nöqtələri arasındakı məsafədir.

41. Qolun qabaq-arxa diametri – $d_{qol\ qa}$ (Şəkil 3.16, g-57) qoltuq altından arxa qövs səviyyəsinə qədər üfüqi ölçülür.

42. Qolun dirsəyə qədər olan uzunluğu – $U_{qol\ dir}$ (Şəkil 3.16, ə-62) çiyin nöqtəsindən mil sümüyü nöqtəsinə qədər götürülür.

43. Qolun biləyə qədər olan uzunluğu – $U_{qol\ bil}$ (Şəkil 3.16, ə-68) çiyin nöqtəsindən biləyə qədər olan məsafədir.

44. Qolun şaquli diametri – $D_{qol\ şaq}$ (Şəkil 3.16, a-11) qolun arxa küncündən çiyin nöqtəsi arasındakı məsafədir.

45. Boyun nöqtəsindən dizə qədər olan uzunluq – $U_q\ diz$ (Şəkil 3.16, a-70) boyunun özül nöqtəsindən diz nöqtəsinə qədər olan məsafədir.

46. Gövdənin vəziyyəti (durumu) – $G_{vəz}$ (Şəkil 3.16, g-74) üfüqi halda boyun nöqtəsindən kürəyin şaquli müstəvisinə qədər olan məsafədir. Şaquli müstəvi kürəyin hər iki çıxıntısına toxunmalıdır.

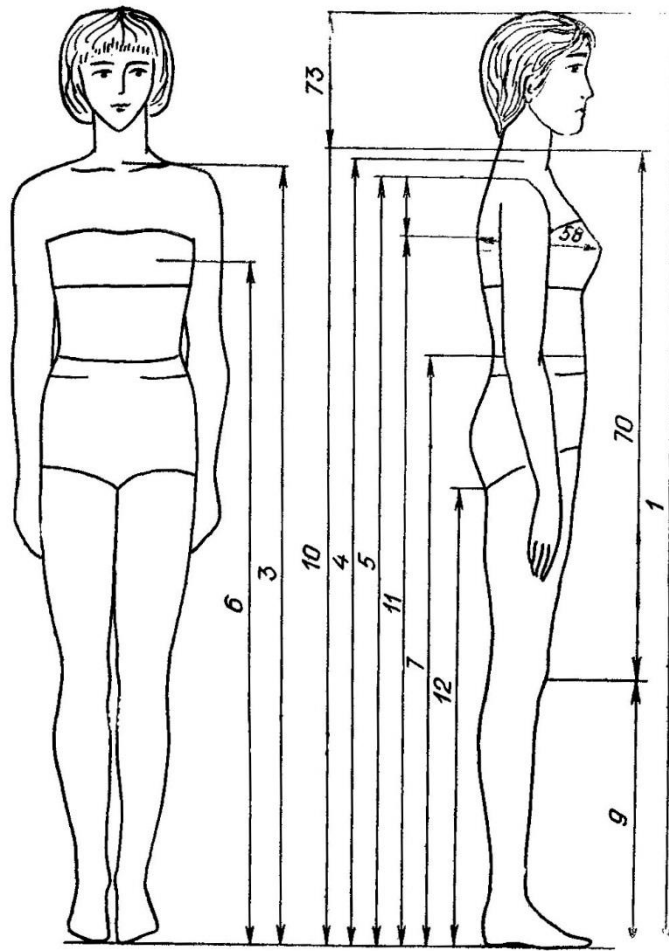
47. Arxadan çiyin kəmərinin qövsü – $C_{a\ qov}$ (Şəkil 3.16, i-75) kürəkdə çiyin nöqtələri arasındakı məsafədir.

48. Paça qövsü – $P_{a\ qov}$ (Şəkil 3.16, m-77) qabaqdan və arxadan bel xəttinə qədər olan məsafədir. Ölçərkən arxadan lent ombanın çıxan nöqtələri üstündə qoyulmuş iki santimetr enində nazik taxta lövhənin üstü ilə şaquli istiqamətdə aparılır.

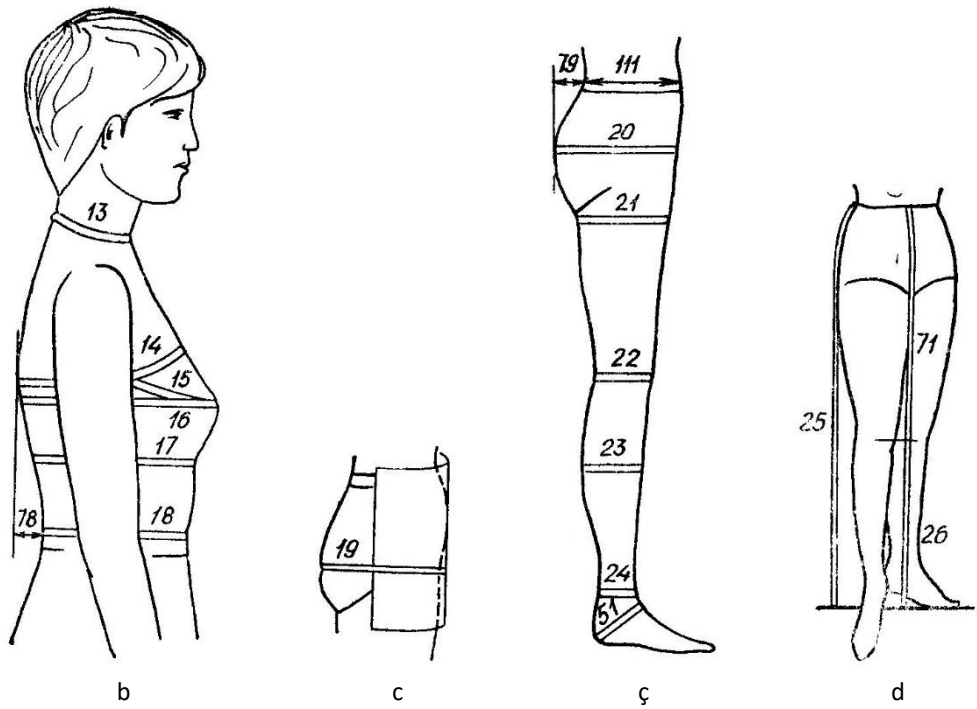
49. Bel yerinin birinci çökəkliyi – $Bel_{ç1}$ (Şəkil 3.16, b-78) kürək çıxıntılına söykənmiş şaquli lövhə ilə bel xətti səviyyəsində uzununa bel əzələlərinə qədər olan məsafədir. Üfüqi istiqamətdə xətkəşlə ölçülür.

50. Bel yerinin ikinci çökəkliyi (dəriniyi) – $Bel_{ç2}$ (Şəkil 3.16, ç-79) omba nöqtələrinə şaquli vəziyyətdə söykənmiş lövhə ilə bel xətti səviyyəsində uzununa bel əzələlərinə qədər olan məsafədir. Üfüqi istiqamətdə xətkəşlə ölçülür.

51. Məmulatın uzunluğu – $U_{məm}$ modaya müvafiq seçilir.

a

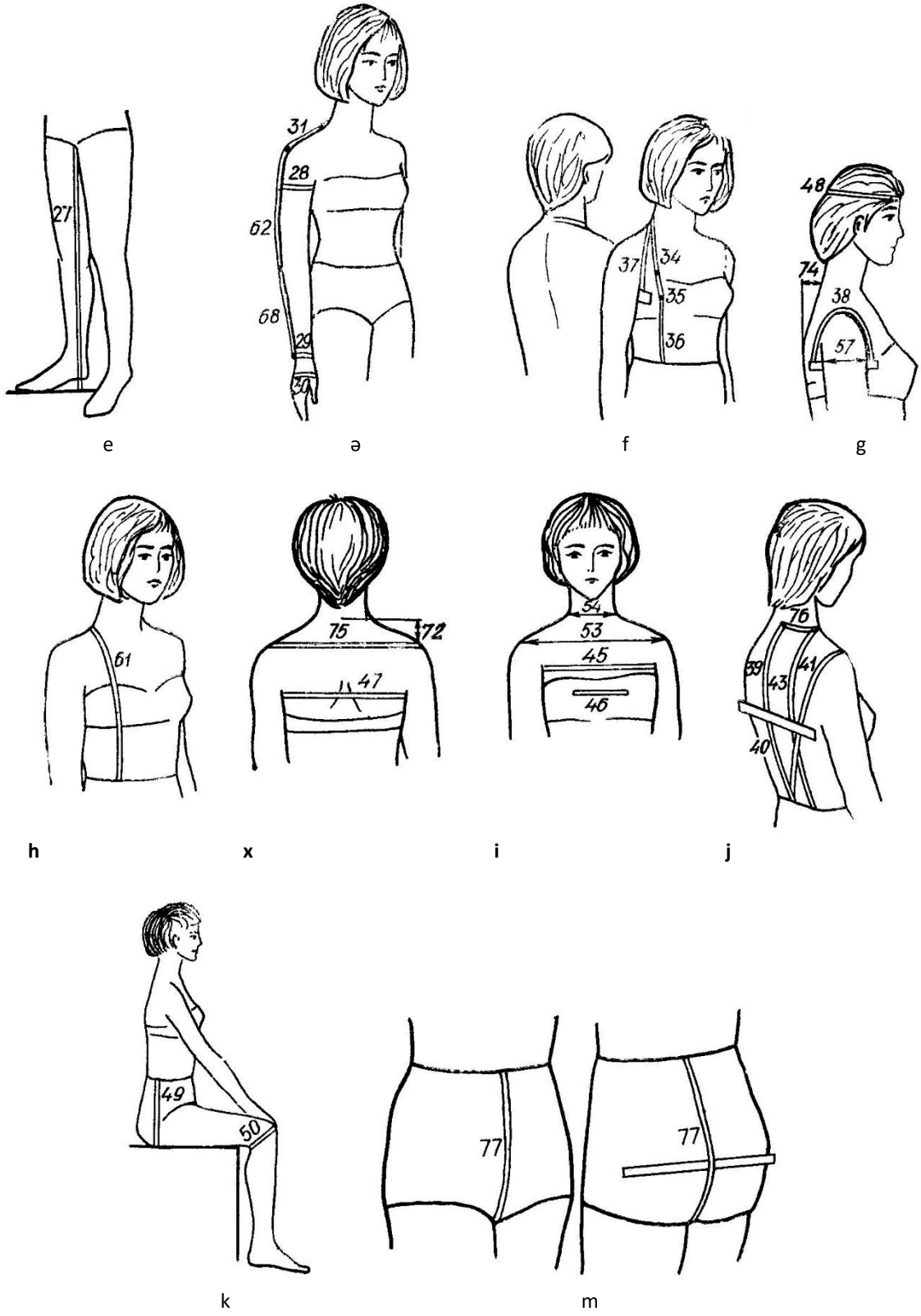

b

c

ç

d

Şakil 3.16 Ölçü götürme qaydaları

3.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Cütlüklərə bölünün. Hərə öz cütlüyünün ölçülərini götürsün.
- “Dərzi sifarişçinin ölçülərini götürür” üzrə rol oyunu təşkil edin.
- Ailə üzvlərindən 2 nəfərin ölçülərini götürün.
- Qruplara bölünərək dairə daxilindəki stullarda əyləşin. Ölçü götürməyə başlayın. Dairədən kənardakı stullarda əyləşmiş digər qrup onların ölçü götürmələrini yazıya alır, təhlil edir və öz əks dəlillərini hazırlayırlar. 15-20 dəqiqədən sonra diskussiya dayandırılır, kənar və daxili dairədən olan tələbələr öz yerlərini dəyişirlər. Onlar əvvəlki iştirakçıların dəlillərini təkzib etmək üçün diskussiya aparırlar.

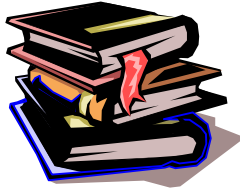
3.4.3. Qiymətləndirmə

Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“Ölçü alətlərindən düzgün istifadə etməklə verilən təlimata əsasən ölçü götürür”

- Ölçü götürən zaman hansı şərtlərə əməl olunmalıdır?
- Hansı ölçülər əsas ölçülərdir?
- Köks dairəsi necə cür ölçülür?
- Kürəyin eni necə ölçülür?
- Ön və kürəyin uzunluğu necə ölçülür?
- Omba dairəsi necə ölçülür?
- Neçə omba dairəsi ölçüsü var?

3.5.1. Ölçüləri qaydalara əsasən yazmağı bacarır

• Ölçülərin yazılışı

Ölçü götürüldükdə dairə – D; yarım dairə – Y; hündürlük – H; məsafə – M; Boy – B; uzunluq – U; enlilik – E; diametr – D hərfləri ilə işarə edilir.

1. Boy **B**
2. Qabaqdan qol yerinin hündürlüyü **H_{q qol}**
3. Döşəmədən boyunun özül nöqtəsinə qədər olan hündürlük **H_{boy özül}**
4. Döşəmədən çiyin nöqtəsinə qədər olan hündürlük **H_{çi}**
5. Döşəmədən büstün qabarıq yerinə qədər olan hündürlük nöqtəsi **H_{büst}**
6. Arxadan bel xəttindən döşəməyə qədər məsafə **M_{a bel}**
7. Döşəmədən diz nöqtəsinə qədər olan uzunluq **U_{döş diz}**
8. Sargı bükümünün hündürlüyü **H_{sar}**
9. Boyun yarım dairəsi **Y_{boy}**
10. Birinci köks yarım dairəsi **Y_{köks 1}**
11. İkinci köks yarım dairəsi **Y_{köks 2}**
12. Üçüncü köks yarım dairəsi **Y_{köks 3}**
13. Dördüncü köks yarım dairəsi **Y_{köks 4}**
14. Bel yarım dairəsi **Y_{bel}**
15. Birinci omba (çanaq) yarım dairəsi (qarın çıxıntısı nəzərə alınmaqla) **Y_{o1}**
16. İkinci omba (çanaq) yarım dairəsi (qarın çıxıntısı nəzərə alınmır) **Y_{o2}**
17. Sargı bükümü səviyyəsində bud yarım dairəsi **Y_{bud}**
18. Diz yarım dairəsi **Y_{diz}**
19. Baldır yarım dairəsi **D_{ybal}**
20. Yandan bel xəttindən döşəməyə qədər məsafə **M_{ybel}**
21. Qabaqdan bel xəttindən döşəməyə qədər məsafə **M_{q bel}**
22. Ayağın içəri tərəfdən uzunluğu **U_{qiç}**

23. Qoltuqaltı səviyyəsində qol dairəsi D_{qol}
24. Bilək dairəsi D_{bil}
25. Əl dairəsi $D_{əl}$
26. Çiyinin maillik eni $E_{çiy}$
27. Döş hündürlüyü $H_{döş}$
28. Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq $U_{q bel}$
29. Qabaqdan qol yerinin çəpinə hündürlüyü $H_{qqol ç əp}$
30. Arxadan qol yerinin hündürlüyü $H_{a qol}$
31. Arxanın bel xəttinə qədər olan uzunluğu U_a
32. Çiyinin (arxadan) maillik hündürlüyü $H_{a çiy}$
33. Arxadan bel xəttindən boyunun özül nöqtəsinə qədər olan uzunluq $U_{a bel}$
34. Sinənin eni $E_{sinə}$
35. Döş nöqtələri arasındakı məsafə $M_{büst}$
36. Kürəyin eni E_k
37. Baş dairəsi $D_{baş}$
38. Oturacaq hündürlüyü H_{ot}
39. Dizin qatlanmış halda dairəsi D_{diz}
40. Boyunun eninə diametri $d_{e boy}$
41. Qolun qabaq - arxa diametri $d_{qol qabaq-arxa}$
42. Qabaqdan bel xəttindən boyunun özül nöqtəsinə qədər olan uzunluq $U_{q bel}$
43. Qolun dirsəyə qədər uzunluğu $U_{qol dir}$
44. Qolun biləyə qədər uzunluğu $U_{qol dib}$
45. Qolun şaquli diametri $d_{qol şaq}$
46. Boyun nöqtəsindən dizə qədər olan uzunluq $U_{q diz}$
47. Çiyin hündürlüyü $H_{çiy}$
48. Gövdənin vəziyyəti $G_{vəz}$
49. Çiyin oynaqları nöqtəsindən keçən qövs $Ç_{qövs}$
50. Paça arası sahənin qövsü $P_{a qov}$
51. Bel yerinin çökəyinin birinci dərinliyi $B_{el ç 1}$
52. Bel yerinin çökəyinin ikinci dərinliyi $B_{el ç 2}$

3.5.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Stolun üstündəki ölçülərin adı yazılmış ağ kağızlardan birini götürüb ölçünün şərti yazılışını lövhəyə yazın.
- Müəllimin payladığı iş vərəqlərində qeyd olunmuş ölçülər və onların yazılış qaydalarının qarşısında yanlış və ya doğru cavabları qeyd edin.
- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və cavablandırmaq üçün qarşı qrupa verin.
- Müəllimin lövhədə yazdığı ölçü yazılışının hansı ölçüyə aid olduğunu tapın.

3.5.3. Qiymətləndirmə

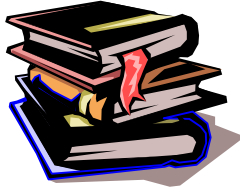
Öyrənmə prosesinə bağlı olan qiymətləndirmə meyarı:

“Ölçüləri qaydalara əsasən yazır”

- Ölçü götürdükdə əsasən hansı hərflərdən qısa yazılış kimi istifadə edilir?
- I və II omba yarım dairəsinin fərqi nədir?
- Hansı ölçülər dairəvi ölçülərdir?
- Əsas ölçülərin qısa yazılışını yazın.
- Hansı ölçülər uzunluq ölçüləridir?
- Neçə döş dairəsi ölçüsü var və hansılardır?
- Bəldən yuxarıda hansı ölçüləri götürmək olar?

Təlim nəticəsi 4: Eskizə əsasən hesablamalar aparmağı və çertyoju qurmağı bacarır

4.1.1. Eskizə əsasən texniki və dekorativ payları müəyyən edir

- **Texniki və dekorativ paylar**

Geyim insan bədənində rahat nəfəs almağa imkan verməli, onun hərəkətinə maneçilik törətməməli, bədən ətrafında istiliyi tənzimləyən hava qatı üçün müəyyən boşluq olmalıdır.

İnsan bədəninin statik vəziyyətində (şaquli halda, sərbəst) çiyin məmulatı boyun sahəsinə, çiyin, kürək və qabaq hissənin yuxarı hissəsinə (başqa sahəyə nisbətən) bərabər və kip yatır. Bədənin yuxarı hissəsinin səthinə “yuxarı dayaq səthi” deyilir. Geyimdə də həmin sahəyə “dayaq” yaxud “statik əlaqəli səth” deyilir.

Əgər geyim ölçü göstəricilərinə əlavə pay və artım vermədən hazırlansa, bədənə kip yapışmış kimi olar, çünki ölçü zamanı lent bədənin ölçülən nöqtələrinin qabarıq yerlərinə yatır. Bu zaman nöqtələrarası çökəkliklər nəzərə alınmır, bu da geyimin dar və geyilməyə yararsız olması ilə nəticələnir. Buna görə də geyimləri lazımi tələblərə müvafiq hazırlamaq üçün bədənə alınmış ölçü göstəricilərinə əlavə pay və artım verilir.

Geyimin daxili ölçü göstəriciləri ilə bədənə götürülmüş göstəricilər arasındakı fərq əlavə və ya sərbəstlik payı deyilir. Sərbəstlik üçün əlavə payın – $\Theta P_{\text{sərbəst}}$ özü texniki əlavə paya ΘP_t və konstruktiv-dekorativ əlavə paya ΘP_{dk} bölünür:

$$\Theta P_{\text{sərbəst}} = \Theta P_t + \Theta P_{\text{dk}}$$

Sərbəstlik payının miqdarından asılı olaraq geyimin silueti də dəyişir. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, geyimin konstruktiv xətlərinin ölçüləri insan bədənindən götürülmüş ölçü ilə qəbul edilmiş əlavə payların cəminə bərabərdir.

- **Texniki əlavə pay ΘP_t** – parçanın qalınlığına görə sərbəst hərəkət və nəfəs almaq üçün kiçik kompleks əlavə pay hesab edilir. Nəfəs aldıqda döş qəfəsi 2-3 sm genişləyir. Fiquranın vəziyyətini dəyişdirdikdə hərəkət vaxtı bədənin ayrı-ayrı hissələrində ölçü sərbəst vəziyyətə nisbətən artır və ya azalır. Bədən qabağa əyildikdə arxa hissə, arxaya qatlandıqda isə qabaq hissə qısalır. Qolları geriye açıdıqda döş qəfəsi genişləyir. Qolu dirsəkdən qatlandıqda onun arxadan uzunluğu artır və s. Bədəndə alınan bu dəyişikliklərdən sərbəst nəfəs almaq və hərəkət etmək üçün geyimlərə sərbəstlik payı – əlavə pay verilir.

Əlavə pay geyimin konstruksiyasını layihələndirdikdə üç sahədə verilir:

a) dairəvi ölçüdə – bel və omba yarımdairəsinə, çiyin dairəsinə;

b) enlilik ölçüsünə – arxa hissənin eninə, döşdə və arxa hissədəki boyun yerinin eninə və hündürlüyünə;

c) arxa və qabaq hissələrin qol yerinin dərinliyinə (uzadılmasına).

Bunlardan başqa ülgünü hazırladıqda, fərdi ölçü çıxartdıqda və ya ülgünü parçanın üstünə qoyub onun konstruktiv xətlərini çəkdikdə, həmin geyimin altında qalan geyimlərin qalınlığı “Paketi” nəzərə alınmalıdır.

Əlavə paydan başqa, geyimin konstruksiyasına əlavə artım da verilir. Belə ki, toxuculuq sənayesində parçanın tam qısalması – “girmə” üçün müəyyən miqdar faizlə artım nəzərdə tutulur. Tikiş istehsalında isə parça işlənilmə prosesində qısaldığı üçün onun miqdarının 50%-ə qədər ülgü çertyojunu quranda hissənin uzunluğuna əlavə artırılır.

Əgər parçanın tam qısalması üçün 3% nəzərdə tutulmuşdursa, onda ülgüdə əlavə artım ΘA 1, 5% olur. Əlavə artım belə paylanır:

- arxa hissənin uzunluğuna boyun yerindən ətəyə qədər $A\Theta$, $B\Theta_0$, BA_0 sahəsində (Şəkil 34);

- qolun OD , OA sahəsində;

- ətəyin $B\Theta$ sahəsində;

- şalvarın BD , $B\Theta$ sahəsinə əlavə artırılır.

Qabaq hissədə parçanın qısalması üçün ΘA - əlavə artım qısalma miqdarı 65% nəzərdə tutulur, yəni qabaq hissənin sahəsində $B_4 D_1$ ($B_{04} D$), $B_6 D_1 A_3$, $B_6 D_1 A_{31}$, $B_4 \Theta_5$ ($B_{04} \Theta_5$) tam qısalma miqdarı üçün 3%

nəzərdə tutulmuşdursa, əlavə artım ΘA – 2% olur. Bundan başqa, arxa hissənin eninə 0, 3 sm, qabaq hissənin eninə 0, 5 sm, şalvarın, ətəyin bel və omba xətlərinə 1, 0 sm əlavə artım verilir.

Boyunun özül nöqtəsinin qaldırılması üçün əlavə pay – ΘP_{aboy} arxa hissədə orta xəttin boyunun yeddinci fəqərə sütununa nisbətən yuxarı qaldırılmasına verilən əlavə pay yaxalığın boyun yerinə tikilmə xətti hesab olunur.

Qolun yuxarı dairəsinin (okatin) hündürlüyünə verilən əlavə pay – ΘP_{qol} qolun birləşmə tikişində parçanın qatlanmasına verilir və qol tikişi qola tərəf yatızdırıldıqda artım əlavə edilir. Onun miqdarı tikişə qatlanılan yuxarı dairənin uzunluğu ilə müəyyənləşdirilir. Parçanın qalınlığından asılı olaraq, bu az və ya çox ola bilər. Deməli, əlavə pay məmulatın çeşidindən asılı olaraq dəyişir.

Çiyin altlığının qalınlığı üçün verilən əlavə pay – $\Theta P_{\text{çiyal}}$ çiyin altlığının qalınlığı qədər artırılır və qolun yuxarı dairəvi hissəsinin hündürlüyündə də nəzərə alınır. Çiyin altlığının qalınlığı modaya müvafiq olaraq orta hesabla 1, 0 sm götürülür.

Çiyin altlığı üçün qol yerinin uzadılmasına verilən əlavə pay – ΘP_{qoly} , çiyin altlığının qalınlığından asılıdır. Əlavə pay qolun yuxarı dairəsinin iki uzunluğunun fərqinə bərabər götürülür. Qolun yuxarı dairəsinin birinə çiyin altlığı üçün əlavə pay nəzərə alınmaqla, digəri isə onsuz götürülür. Çünki çiyin altlığının hər bir santimetrinin qalınlığı üçün qolun yuxarı dairəsi 2, 5 sm uzadılır. Elə bu uzunluqda da qol yerinin uzadılması baş verir. Həmin uzunluq çiyin altlığının qalınlığına görə qol yerinin uzadılması payı hesab olunur və geyimi konstruksiya etdikdə onun çertyojunda arxa və qabaq hissələrin çiyin nöqtələrinə bərabər edilir.

Qabaq hissəsi bütöv, düyməsiz donların bel yerinin uzanmasına 0, 2 sm, düymələnən donlara isə 0, 4 sm əlavə pay verilir.

- **Müxtəlif siluetli geyimlərdə arxa ΘP_a və qabaq hissənin ΘP_q döş xətti sahəsində verilən əlavə pay, sm-lə**

Məmulat	Müxtəlif siluətlərdə sahələr üzrə əlavə pay					
	Bədənə yatan siluet		Bədənə qismən yatan siluet		Düz siluet	
	Arxa hissə ΘP_a	Qabaq hissə ΘP_q	Arxa hissə ΘP_a	Qabaq hissə ΘP_q	Arxa hissə ΘP_a	Qabaq hissə ΘP_q
Don	0, 7 – 1, 0	0, 6 – 0, 8	1, 0 – 1, 3	0, 8 – 1, 0	1, 3 – 1, 5	1, 0 – 1, 2
Mövsümi palto	1, 5 – 1, 7	1, 2 – 1, 4	1, 7 – 2, 0	1, 4 – 1, 6	2, 3 – 2, 5	1, 8 – 2, 0
Qış paltosu	2, 0 – 2, 2	1, 7 – 1, 9	2, 2 – 2, 5	1, 9 – 2, 1	2, 8 – 3, 0	2, 3 – 2, 5

Cədvəl 4.1

- **Siluetdən asılı olaraq bel və omba yarım dairəsinə ΘP_{bel} və ΘP_{om} verilən pay, sm-lə**

Məmulatın adı	Bədənə yatan siluet		Bədənə qismən yatan siluet	
	ΘP_{bel}	ΘP_{om}	ΘP_{bel}	ΘP_{om}
Don	3 – 4	1, 5 – dən çox	8 – 10	1, 5 – dən çox
Mövsümi palto	8 – 10	5 – dən çox	10 – 12	6 – dən çox
Qış paltosu	10 – 12	7 – dən çox	12 – 14	8 – dən çox

Cədvəl 4.2

- **Müxtəlif geyimlərdə arxa hissənin qol və boyun yerlərinə verilən əlavə pay, sm-lə**

Adı	İşarəsi	Don	Palto	
			Mövsümi	Qış üçün
Qol yerinin sərbəstliyi (dəriniyi üzrə)	ΘP_{aqy}	1, 0 – 2, 0	3, 0 – 4, 0	3, 5 – 4, 5
Arxa hissədə boyun yerinin eninə	ΘP_{aboy}	1 – 1, 5	1, 5 – 2, 0	2, 5 – 3, 0
Arxa hissədə boyun yeri hündürlüyünə	ΘP_{boyh}	–	0, 3 – 0, 4	0, 5 – 0, 6

Cədvəl 4.3

Şalvar və əmək konstruksiyaya etdikdə omba yarım dairəsinə (ΘP_{om}) 2-4 sm, nümunəvi bədən üçün bel yarım dairəsinə (tənzimlənmədiyi halda) (ΘP_{bel}) 1,0 sm əlavə pay verilir.

- **Qolun çiyin sahəsində doluluğuna verilən əlavə pay (ΘP_{qd}), sm-lə**

Məmulatın adı	Bədənə kip yatan siluet	Bədənə qismən yatan siluet	Düz siluet
Don	6, 0 – 6, 5	6, 5 – 7, 5	7, 0 – 8, 0
Mövsümi palto	10, 5 – 11, 5	10, 5 – 11, 5	10 – 12, 0
Qış paltosu	12, 5 – 13, 5	12, 5 – 13, 5	13, 0 – 14, 0

Cədvəl 4.4

- **Qol dairəsinin yuxarı hissəsində parçada alınan yığılma norması – H, sm-lə**

Parçalar	Yığılma norması
Kostyumluq yun, süni lifli, donluq üçün süni lifli ipək, təbii ipəkdənyüngül krep, yay üçün donluq pambıq parça	0, 08 – 0, 09
Donluq xalis yun, donluq, kostyumluq ipək, mövsümi donluq pambıq, kətan, kostyumluq zərif yun	0, 09 – 0, 1
Donluq yarım yun, zərif mahud, kostyumluq yun, mahud, paltoluq xalis yun, mahud	0, 1
Paltoluq yun, yarım yun, nazik lifli mahud, qaba lifli mahud	0, 125
Yumşaq drap, nazik lifli mahud	0, 15

Cədvəl 4.5

4.1.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və qarşı qrupa cavablandırmaq üçün verin.
- Lövhəyə yazılmış mövzuya aid söz, məsələn, “pay” söz ilə bağlı fikirlər söyləyin və lövhəyə yazın. Fikirləri təhlil edin.

- Qruplara bölünün. Geyimdə paylar haqqında təqdimat hazırlayıb təqdimat keçirin və müzakirə edin.
- Çəkilmiş Venn diaqramının I və III dairəsində texniki və dekorativ payları yazın. Texniki və dekorativ payları müqayisə edin. Fərqli cəhətləri sağ və sol tərəfdə, oxşar cəhətləri isə kəsişmə dairəsində yazın.
- Dekorativ payların tətbiq olunduğu modelləri araşdırın və təqdimat hazırlayın. Araşdırdığınız modelləri təhlil edin.

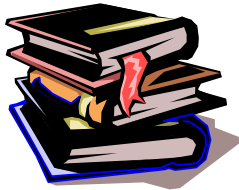
4.1.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Eskizə əsasən texniki və dekorativ payları müəyyən edir”

- Geyimin konstruksiyasını hazırlayarkən ölçülərə hansı paylar əlavə edilir?
- Hansı növ payları tanıyırsınız?
- Əlavə paylar hansı ölçülərə verilir?
- Dekorativ paylar nədir?
- Texniki paylar nədir?
- Texniki paylar geyimin hansı sahələrinə verilir.
- Bədənə yatan siluetli don üçün bel və omba yarım dairəsinə ΘP_{bel} və ΘP_{om} nə qədər əlavə pay verilir?
- Müxtəlif siluetli geyimlərdə arxa ΘP_a və qabaq hissənin ΘP_q döş xətti sahəsində verilən əlavə pay geyimlərdə necə dəyişir?

4.2.1. Müəyyən edilmiş texniki və dekorativ paylara əsasən çertyojun qurulması üçün hesablamalar aparır

• ilkin hesabat

Geyimin bazis çərçivəsini qurmaq üçün konstruksiyasının ilkin hesablanması bu üsulla da müəyyənləşdirilir.

Sahənin adı	Çertyojda işarəsi (Şəkil 2.1)	Köks ölçüsünün sahələrə paylanması	Əlavə payın ($\Theta P_{köks 3}$) sahələrə paylanması	Əlavə pay ilə birlikdə sahənin eni
Arxa hissə	A_{oa}	E_{arxa}	$\Theta P_{arxa eninə}$	$E_{ar} + \Theta P_{arxa eninə}$
Qol yerinin eni	a_{a2}	$Y_{köks 3} - (E_a + E_q) + (Y_{köks 2} - Y_{köks 1})$	$\Theta P_{köks 3} - (\Theta P_{arxa} + \Theta P_{qol y})$	$Y_{köks 3} - [E_{arxa} + E_{qabaq} + (Y_{köks 2} - Y_{köks 1})] + [\Theta P_{köks 3} - (\Theta P_{arxa eni} + \Theta P_{qabaq eni})]$

Qabaq hissə	$a_1 a_2$	$E_{\text{sinə}} + (Y_{\text{köks 2}} - Y_{\text{köks 1}})$	$\Theta P_{\text{köks qabaq}}$	$E_{\text{sin}} + (Y_{\text{köks 2}} - Y_{\text{köks 1}}) + \Theta P$ qolyer eni
Cəmi	$A_0 a_1$	$Y_{\text{köks 3}}$	$\Theta P_{\text{köks}}$	$Y_{\text{köks 3}} + \Theta P_{\text{köks 3}}$

Cədvəl 4.6

Bazis çərçivəsinin şaquli və üfüqi xətləri geyimin köks xəttindəki ölçüsünü və onun əsas hissəsi olan – arxa hissənin, qol yerinin və qabaq hissənin ölçülərini müəyyənləşdirməyə imkan verir. Yuxarıda göstərilən üfüqi və şaquli xətlərin köməyi ilə geyimin bütün konstruktiv xətlərini çəkmək olar. Beləliklə, ülgü çertyoju çərçivəsinin qurulmasını da öyrəndik. İndi doluluq qrupuna müvafiq fiquraların xüsusiyyətlərindən asılı olaraq əsas ülgü çertyojunu qura bilərik.

- **Əsas ülgü çertyojunun bazis konstruksiya xətləri**

Biz bütün konstruktiv xətlərin ölçü göstəricilərinin alınması üçün müəyyən edilmiş nöqtələri (fiqurdan, cədvəllərdən), ölçülərin götürülmə üsulunu ətraflı öyrəndik. İndi isə əsas ülgü çertyoju çərçivəsinin qurulmasına lazım olan ardıcılığı mənimsəməklə, yəni, modeli və modelə uyğun tikiləcək materialı və ya əksinə, mövcud materiala görə modeli seçdikdən; geyimin təyinatına və silüetinə görə əlavə pay və artımların miqdarını, eləcə də modeldə relyefin, dekorativ xətlərin və s. xüsusiyyətlərini bildikdən; geyimin en (arxa və qabaq hissələrin, qol yerinin) və uzunluq (boyun nöqtəsindən döş, bel, omba, ətək xətlərinə qədər olan uzunluq) ölçülərini müəyyən etdikdən sonra məmulatın ülgü çertyojunun bazis çərçivəsi qurulur.

Bazis çərçivəsi bir neçə üfüqi və şaquli xətlərdən ibarətdir (Şəkil 4.1) Bunun köməyi ilə geyimin yarısının ülgü çertyojunu (arxa, qabaq hissələrin), yəni fiqurda gərdən xəttindən (qabaq hissənin orta xəttindən) arxa hissənin orta xəttinə qədər (bədən səthinin yarısının açılmış halında olan sahə) qurula bilər (Şəkil 4.1)

Üfüqi xətlər:

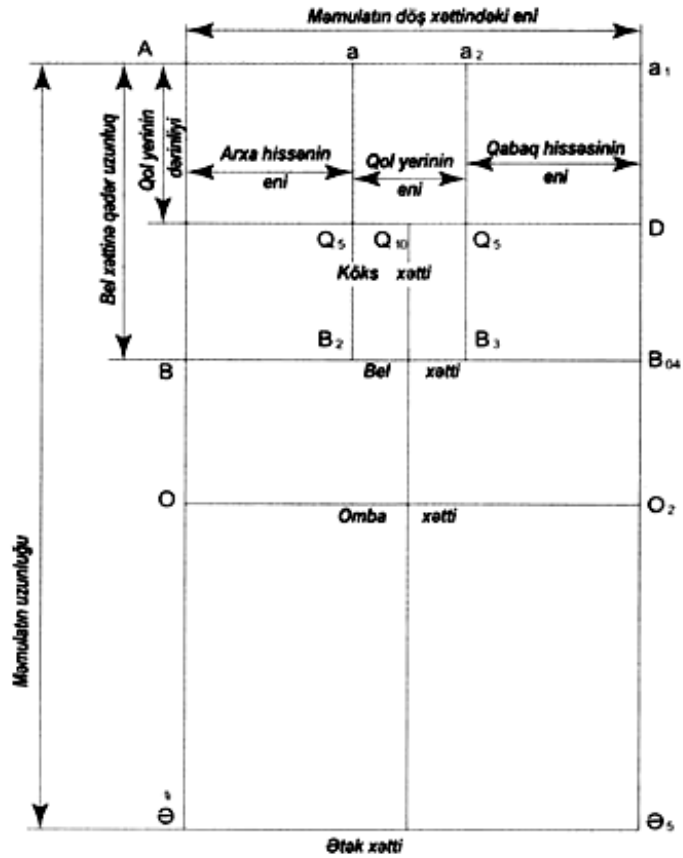
A – boyun xətti (7-ci boyun fəqərə sümüyü səviyyəsi);

K – köks xətti;

B – bel xətti;

O – omba xətti;

Ə – ətək xətti.

Şəkil 4.1 Geyimin bazis çərçivəsi

Məmulatın eninin yarısı (çərçivənin eni):

$$BB_{04} = Aa_1 = Ea + E_q + E_{qol\ yer} \quad \text{və ya}$$

$$BB_{04} = Y_{d3} + \Theta P_c + \Theta A$$

Arxa hissənin eni:

$$BB_2 = Ea = Ek + \Theta P_k + (0,3 - 0,5) + \Theta A$$

Qol yerinin eni

$$Q_5 Q_6 = E_{qol\ yer} = B_2 B_3 = Y_{d2} - (Ea + E_q) + \Theta P_{qol\ yer} \quad \text{və ya}$$

$$Q_5 Q_6 = \frac{Y_{\partial 2}}{4} + 1$$

Qabaq hissənin eni:

$$B_3 B_{04} = E_q = E_d + (Y_{d2} - Y_{d4}) + \Theta P_q + \Theta A$$

Şaquli xətlər: ΘA – arxa hissənin orta xətti, $a_1 \Theta_5$ – qabaq hissənin orta (gərdən) xətti. Şaquli xətlərin ölçü göstəriciləri. Bel xəttindən döş xəttinə qədər olan uzunluq:

$$B_{04} D = (U_{qb} - h_b) + 0,5 \Theta P_{qbel} + \Theta A$$

Boyun nöqtəsindən bel xəttinə qədər olan uzunluq:

$$A (A_{01}) B (B_1) = U_{ab} + \Theta P_{ab} + \Theta A$$

Boyun nöqtəsindən omba xəttinə qədər olan uzunluq:

$$BO = U_{a0} = 0,5 U_{ab}$$

Boyun nöqtəsindən ətək xəttinə qədər olan uzunluq:

$$A (A_{01}) \Theta = U_m + \Theta A$$

(bu ölçü model üzrə müəyyən edilir).

4.2.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi iş vərəqindəki ölçülərə əsasən hesablamaları aparın. Sonra yazılan hesablamalar əsasında müzakirələr və təhlillər aparın.
- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və cavablandırmaq üçün qarşı qrupa verin.
- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi iş vərəqindəki bazis torunda olan nöqsanlara düzəliş verin. Sonra düzəlişlər ətrafında müzakirələr aparın.
- Cütlüklərə ayrılın. Hərə öz cütlüyünün bədən ölçülərinə əsasən hesablamalar apararaq bazis torunu qursun.

4.2.3. Qiymətləndirmə

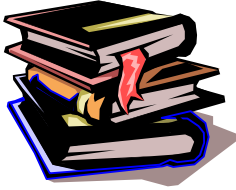
Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Müəyyən edilmiş texniki və dekorativ paylara əsasən çertyojun qurulması üçün hesablamalar aparır”

- Bazis torunun eni necə hesablanır?
- Qabaq hissənin eni necə hesablanır?
- Qolun eni necə hesablanır?
- Boyun nöqtəsindən bel xəttinə qədər olan uzunluq necə tapılır?
- Bazis torunu qurmaq üçün əsas hansı ölçüləri bilmək lazımdır?
- Boyun nöqtəsindən əmək xəttinə qədər olan uzunluq nəyə əsasən hesablanır?

4.3.1. Bazis torunun əsasında geyimin çertyojunu qurur

- **Qadın çiyin geyimlərinin əsas ülgü çertyojları**

Əvvəlki bölmələrdə siluetin seçilməsi, ölçü göstəricilərinin alınma qaydası, geyimə təsir edən amillər, biçim ülgülərinin qurulmasında əlavə paylar və artırmalar haqqında müəyyən məlumatlar verildi. İndi isə deyilənləri nəzərə alaraq qadın çiyin geyimlərinin biçilməsi üçün ülgü çertyojunun əsasının qurulmasını nəzərdən keçirək.

Ölçü göstəriciləri (ölçüyə və doluluq qrupuna uyğun) cədvəllərdən götürülür ya da fərdi qaydada fiquradan alınır.

Boyun, köks və omba dairələri ölçülərinin yarısı, döşün və kürəyin eni, arxadan bel xəttinin, qabaqdan bel yerinin uzunluğu, sinə nöqtələri arası məsafə, qoldibi dairəsi, qolun, eləcə də tikiləcək məmulatın uzunluğu kağıza yazılır. Sonra biçimin ülgü çertyojunun yarısı qurulur ki, bu da geyim hissələrinin biçilməsi üçün kifayətdir.

Qadın donlarında və donabənzər geyimlərdə oval tikişli qollar birtikişli olduğuna görə qolun çiyin səviyyəsindəki dairəsinin ölçü göstəricisi tam yazılır. Don qolunun ülgüsü bütöv və açılmış vəziyyətdə qurulur. Bundan başqa, modaya uyğun əlavə ölçü göstərici lazım olduğu zaman təkrar ölçmə aparılır.

Misal: birinci doluluq qrupunun ölçüsü 100 sm, omba dairəsi 104 sm, boyu 158 sm olan nümunəvi qadın fiqurasının ölçü göstəricisi əsasında donun ülgü çertyojunu quraq. Bu qayda ilə bütün doluluq qrupları üçün çertyoj qurulur (Şəkil 4.2)

Boy boy 158 sm

Boyun yarım dairəsi Y_{boy} 18, 6 sm

Birinci köks yarım dairəsi $Y_{köks1}$ 47, 0 sm

İkinci köks yarım dairəsi $Y_{köks2}$ 52, 2 sm

Üçüncü köks yarım dairəsi $Y_{köks3}$ 50, 0 sm

Boyun nöqtəsinin hündürlüyü H_{boyn} 135, 5 sm

Döşəmədən çiyin nöqtəsinə qədər olan hündürlük H_c 129, 7 sm

Bel yarımdairəsi Y_{bel} 39, 7 sm

Arxadan bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə M_{abel} 99, 0 sm

Omba yarımdairəsi (qarın qabarıqlığını nəzərə almaqla) Y_o 52, 0 sm

Kürəyin eni E_k 18, 7 sm

Qövsün eni $E_{qöfs}$ 17, 4 sm

Döş nöqtələri arasındakı məsafə M_d 10, 4 sm

Arxadan bel xəttinə qədər olan uzunluq

(kürək qabarıqlığını nəzərə almaqla) U_{abel} 39, 4 sm

Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq U_{qbel} 52, 6 sm

Döşün hündürlüyü $H_{döş}$ 36, 1 sm

Qabaqdan qol yerinin hündürlüyü H_{qqol} 25, 1 sm

Qolun dirsəyə qədər olan uzunluğu U_{qd} 30, 8 sm

Qoltuqaltı səviyyəsində qol dairəsi D_{qol} 31, 3 sm

Çiyinin eni $E_{çiy}$ 13, 2 sm

Qolun biləyə qədər olan uzunluğu U_{qolbil} 53, 7 sm

Məmulatın uzunluğu modaya görə təyin olunur.

Geyim hissələrinin ülgü çertyojunu qurmaq üçün əvvəlcə qolun,

qol yerinin, arxa və qabaq hissələrin enini və sərbəstlik payını hesablayaq.

Qolun enini yuxarıdan müəyyən edək.

88-104 ölçülü geyimlər üçün:

$$E_{qol} = D_{qol} + \Theta P_{qd} = 31, 3 + 6 = 37, 3 \text{ sm}$$

ΘP_{qd} qolun çiyin sahəsində doluluq payıdır (Cədvəl 11).

108-120 ölçülü geyimdə qolun eni:

$$E_{qol} = 1, 25 D_{qol} + \Theta P_{qd} - 9$$

124-136 ölçülü geyimdə qolun eni:

$$E_{qol} = 1, 75 D_{qol} + \Theta P_{qd} - 29, 5$$

Burada, 9 və 29, 5 sərbəst kəmiyyətdir. Qol dairəsində qol eninin ölçüdən-ölçüyə keçməsinə lazım olan dəyişikliyi (1, 4 sm) almaq üçün təminat əmsalidir.

Qol yerinin uzunluğunun U_{qoly} əmsalı 0, 58-0, 62 arasında dəyişə bilər. Bu halda, əmsal artdıqda (qol yerinin eni artdıqda) qol yerinin hündürlüyü azalır və ya əksinə. Qol yerinin eni 0, 01-ə qədər, qol yeri uzununa dəyişdikdə, qol yerinin hündürlüyü 0, 25 qədər dəyişir. Əmsalı 0, 62 götürdükdə düsturun qol yerinin hündürlüyünün sərbəst əmsalı sıfıra bərabər olur.

Qol yerinin enini müəyyən etmək üçün əvvəlcə qol yerinin və qol dairəsinin yuxarı hissəsinin hündürlüyünü, sonra isə qol dairəsinin yuxarı hissəsinin və qol yerinin uzunluğunu hesablamaq lazımdır. Qapalı qol yerinin hündürlüyü:

$$h_{qy} = d_{qş} + \Theta P_{aqoly} + \Theta P_{çiyaltı} + 0, 5 = 11, 2 + 2 + 0 + 0, 5 = 13, 7 \text{ sm}$$

Burada, $d_{qş}$ – qolun şaquli diametri, ΘP_{aqy} və $\Theta P_{çiyaltı}$ uyğun olaraq 10-cu və 7-ci cədvəldən götürülür. Əgər məmulata çiyinlik qoyularsa, bu ölçü arta bilər. Qol dairəsinin yuxarı hissəsinin hündürlüyü:

$$H_{oqol} = H_{qy} (1 + H) + \Theta P_{qoloh} = 13, 7 (1 + 0, 09) + 0, 5 = 15, 4 \text{ sm}$$

Burada, ΘP_{qol} 7-ci, H – isə 12-ci cədvəldən götürülür. Qol dairəsinin yuxarı hissəsinin uzunluğu:

$$U_{qol} = 1, 51 (0, 5 E_{qol} + H_{oq}) = 1, 51 (0, 5 * 37, 3 + 15, 4) = 51, 4 \text{ sm}$$

Qol yerinin uzunluğu:

$$U_{qoly} = \frac{U_{qoly}}{1 + H} = \frac{51, 4}{1, 09} = 47, 2 \text{ sm}$$

Burada, H – qol yerinin 1 sm uzunluğunda qol dairəsinin yuxarı hissəsinin yığma normasıdır (parçanın çeşidindən asılı olaraq, bu norma 0, 08-0, 15 arasında dəyişir).

Qol yerinin eni

$$E_{qoly} = 0,6 (U_{qy} - \Theta P_{qyd}) - (H_{qy} - \Theta P_{\text{çiyalt}})$$

qiymətləri yerinə yazsaq

$$E_{qoly} = 0,6 (47,2 - 0) - (13,7 - 0) = 14,6 \text{ sm}$$

alırıq. Donda çiyin altlığı olmadıqda ($\Theta P_{qyu} = 0$ və $\Theta P_{\text{çiyalt}} = 0$) əlavə pay da olmur. Qol yerinin eni belə də hesablanır:

$$E_{qoly} = B_2 B_3 = Y_{\text{köks2}} - (E_a + E_q + \Theta P_{qys}) = 52,2 - (20,3 + 24,1) + 6 = 13,8 \text{ sm yaxud,}$$

$$E_{qoly} = \frac{1}{4} (Y_{\text{köks3}} + \Theta P_{qys}) = \frac{1}{4} (50 + 6) = 14 \text{ sm}$$

Ülgü çertyoju tikiş payı və qatlanma üçün (qolun ağzı, əmək kəsiyi) artım nəzərə alınmadan qurulur. Sonra bu paylar 13 və 14-cü cədvəllərdən götürülür, ülgü kəsiklərinə uyğun ölçüdə əlavə edilir, yaxud ülgünün konturu parça üzərində çəkiləndə həmin əlavələr nəzərə alınır.

Ülgü çertyojunu (şəkil 4.2) qurmaq üçün kağız üzərində soldan sağa 5-6 sm ölçüb şaquli düz xətt çəkək. Sonra yuxarıdan aşağıya doğru düz xətt boyu 50-60 sm ölçüb B nöqtəsini qoyaq və B nöqtəsindən sağa üfüqi bel xəttini çəkək. Arxa və qabaq hissənin enini, yəni BB_2 və $B_3 B_{04}$ nöqtələri arasındakı məsafəni müəyyən edək.

Arxa hissənin eni

$$BB_2 = E_a = E_k + \Theta P_k + (0,3 - 0,5) + \Theta A_a = 18,7 + 1 + 0,3 + 0,3 = 20,3 \text{ sm}$$

Burada, (0,3-0,5) – sərbəst kəmiyyətdir; arxa hissənin orta xəttini çəkəndə əmələ gələn itki bununla bərpə olunur. Arxa hissə bütöv olanda bu kəmiyyətdən istifadə edilmir.

Qabaq hissədə sinənin eni

$$B_3 B_{04} = E_q = E_{\text{sinə}} + (Y_{\text{köks2}} - Y_{\text{köks1}}) + \Theta P_q + \Theta A = 17,4 + (52,2 - 47,0) + 0,6 + 0,5 = 23,7 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən yuxarı arxa hissənin bel xəttindən boyun xəttinə qədər olan məsafəni (BA_0)

tapaq:

$$BA_0 = U_{ab} + \Theta A_{ab} + \Theta A = 39,4 + 0,2 + 0,6 = 40,2 \text{ sm}$$

Burada, ΘA – arxa hissədə bel yeri uzunluğunun 1,5% qədər əlavə payı (0,2 sm) 7-ci cədvəldən götürülür.

$$\Theta A = U_{ab} \cdot 1,5 : 100 = 0,6 \text{ sm}$$

ΘP_{ab} – arxa hissədə bel yerinin uzunluğuna verilən əlavə pay (0,2 sm) 7-ci cədvəldən götürülür.

A_0 nöqtəsindən aşağı şaquli kürəyin maillik xəttinin başlanğıcını müəyyən edib M nöqtəsini

tapaq:

$$A_0 M = 0,3 U_{ab} = 0,3 \cdot 39,4 = 11,8 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən aşağıya şaquli BO qədər ölçüb omba xəttini müəyyən edək:

$$BO = 0,5 U_{ab} = 0,5 \cdot 39,4 = 19,7 \text{ sm}$$

A_0 və O nöqtələrindən sağa üfüqi xətlər çəkək.

Bədənə tam və qismən yatan siluetli məmulatda (arxa tərəf iki hissədən ibarət olduqda) arxa tərəfin bel yerindəki əyrilik (bel çökəkliyi) nəzərə alınır. Bunun üçün B nöqtəsindən sağa 2,6 sm ölçüb, B_1 nöqtəsini qeyd edək (şəkil 4.3, a-da):

$$BB_1 = 2,6 \text{ sm}$$

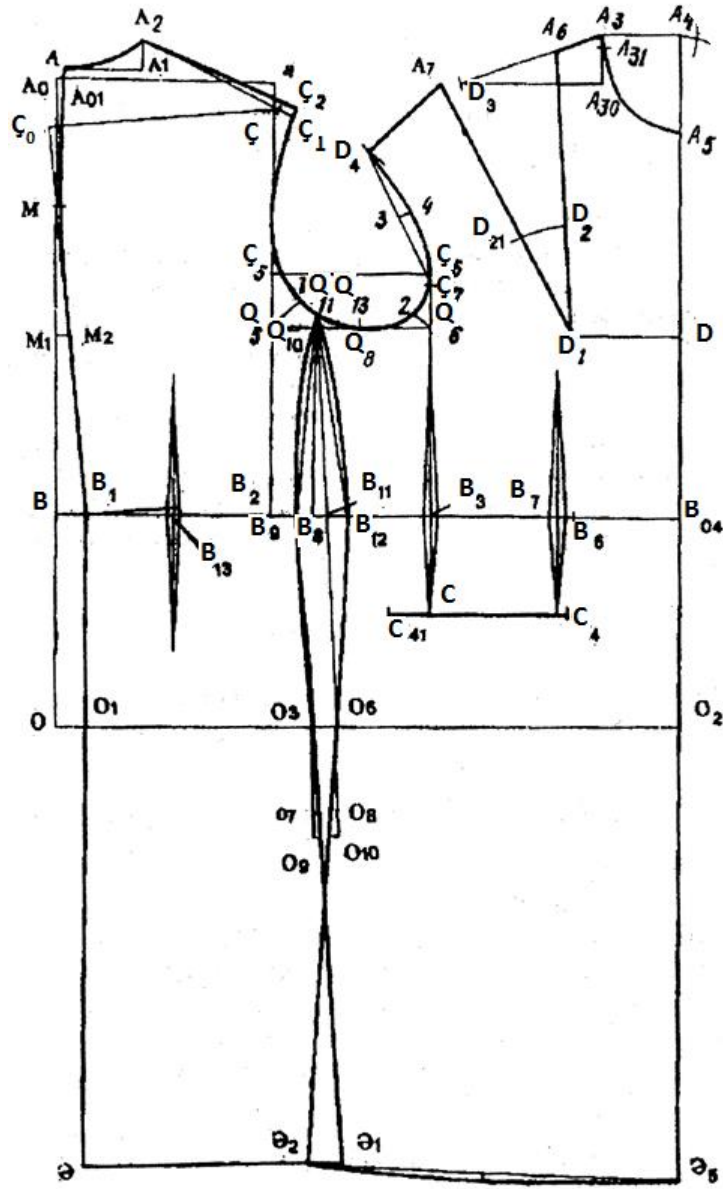
B_1 və M nöqtələrini düz xətlə birləşdirib, B_1 nöqtəsindən BO xəttinə paralel xətt çəkək və omba xəttini kəsən yerə O_1 nöqtəsini qeyd edək. M nöqtəsindən aşağıya MM xəttini müəyyən edək:

$$MM_1 = A_0 M$$

M_1 nöqtəsindən sağa, MB_1 xəttini kəsənə qədər üfüqi düz kəsib M_2 nöqtəsini işarələyək.

A_0 müstəvisində arxa hissənin orta xəttini və kürəyin mailliyini müəyyən edək:

$$A_0 A_{01} = G_v - \text{Bel}_{c1} - M_1 M_2$$

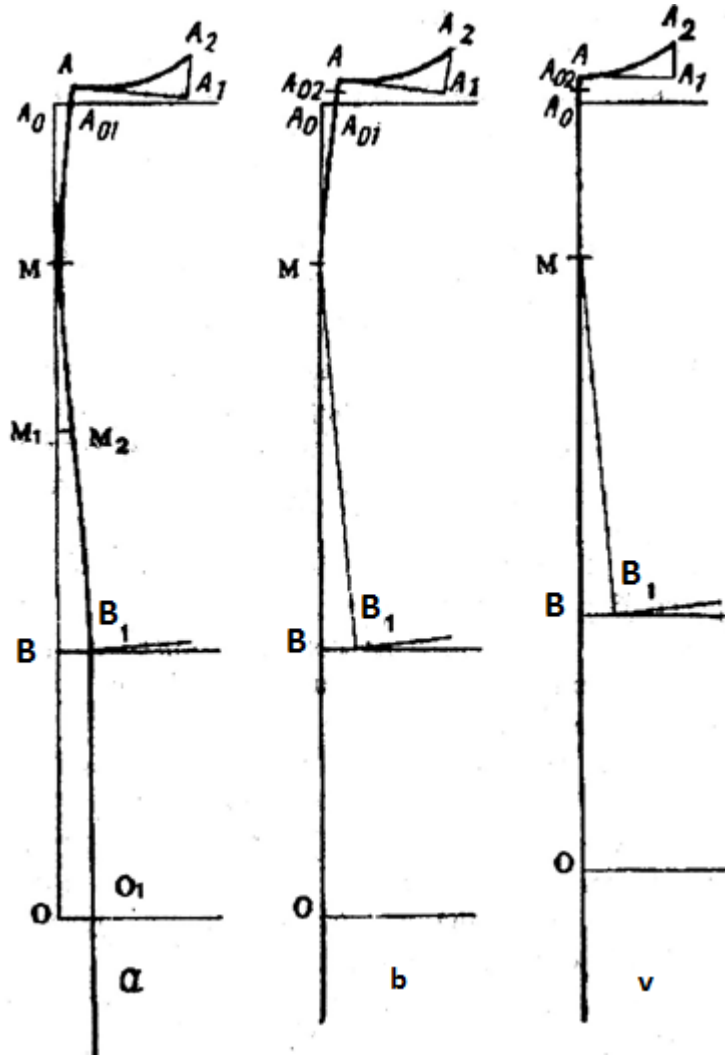

Şəkil 4.2 Ülgü çertyojunun əsası

G_v – gövdənin vəziyyəti;

Bel_{c1} – bel yerinin birinci çökəkliyi;

M_1M_2 – ülgünün çertyojundan götürülür ($M_1M_2 = 1 \text{ sm}$).

Şəkil 4.3 Arxa hissədə orta kəsiyin tərtib edilməsi

Bədənə tam və qismən yatan məmullatlarda arxa hissənin orta xətti $A_{01} M M_2 B_1$ və O_1 nöqtələrindən keçir.

Sərbəst düz siluetli məmullatlarda iki hissədən ibarət arxa tərəfin (Şəkil 4.3 b-də) orta kəsiyində köməkçi xətt $BB_1 - 2, 6$ sm, $M_1M_2 - 1$ sm götürülür. Bu zaman A_0 müstəvisində kürəyin orta xəttinin mailliyi

$$A_0A_{01} = G_d - Bel_{c1} - 1 = 6, 2 - 4, 9 - 1 = 0, 3 \text{ sm}$$

Arxa hissənin boyun özül nöqtəsi $A_{01}A_{02} = 0, 7$ sm qaldırılır. $A_{02}MBO$ nöqtələrindən keçir (Şəkil 4.3 v-də). Bu halda, M nöqtəsindən maillik xətti $0, 3 - 0, 5$ sm götürülür.

Arxa hissə bütöv məmumatda siluetdən asılı olaraq, (Şəkil 4.3 v-də) köməkçi BB_1 xətti $2, 6$ sm götürülür. B və M nöqtələri birləşdirilir. Arxa hissənin boyun nöqtəsi $A_{01}A_{02} = 0, 9$ sm qədər qaldırılır. Onun orta kəsiyi A_{02} nöqtəsindən başlayır. MA_{01} (MA_{02}) xətt üzərində boyun yerini yuxarı qaldıraraq $A_{01}A$ (A_0A) xəttini müəyyən edək.

Bütün siluetlərdən olan məmumatda arxa hissənin orta xəttinin qaldırılma ölçüsü $\Theta P_{aboy} - A_{01}A$, yaxud $A_{02}A$ xətti 7-ci cədvəldən götürülür.

$$A_{01}A(A_{02}A) = \Theta P_{aboy}$$

Arxa hissənin orta xəttini müəyyənləşdirəndən sonra məmumatın uzunluğunun $A\Theta$ kəsiyini müəyyən edək:

$$A\Theta = U_m + \Theta A = 100 + 1, 5 \% = 101, 5 \text{ sm}$$

Burada, U_m məmulatın uzunluğu fərdi qaydada modaya uyğun götürülür. ƏA artımı parçanın işlənməsi prosesində onun qısalmasına görə verilir. Başqa sözlə məmulatın uzunluğunun 1, 5% -i qədər ona əlavə olunur.

Arxa hissədə məmulatın uzunluq xətti (AƏ) bədənə tam və qismən yatan siluetdə (Şəkil 4.3 a) A nöqtəsindən başlayaraq (arxa tərəf iki hissəli olduqda) $AA_{01} MM_2 B_1 O_1$ nöqtələrindən, düz siluetdə (şəkil 4.3 b) $AA_{02} MBO$ nöqtələrindən, arxa hissəsi bütöv olan düz siluetdə (şəkil 4.3 v) $AA_{02} A_1 MBO$ nöqtələrindən keçir.

Ə nöqtəsindən sağa üfüqi ətək xəttini çəkək (Şəkil 4.2)

A_0 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt çəkib arxa hissənin enini hesabladığımız ölçüdə götürüb a nöqtəsini qoyaq:

$$E_a = A_{0a} = 20, 3 \text{ sm}$$

A nöqtəsi ilə B_2 nöqtəsini düz xətlə birləşdirək.

Arxa hissədə boyun yerinin enini AA_1 müəyyən etmək üçün A nöqtəsindən sağa, kürəyin orta xəttinə AM xəttini perpendikulyar endirib, A_1 nöqtəsini qoyaq:

$$AA_1 = Y_{\text{boy}} : 3 + \Theta P_{a_{\text{boy}}} = 18, 6 : 3 + 0, 7 = 6, 9 \text{ sm}$$

$$\Theta P_{a_{\text{boy}}} = 0, 7 \text{ sm (7-ci cədvəldən götürülür).}$$

Donun arxa hissəsində boyun yerinin hündürlüyü üçün pay nəzərdə tutulmur.

A və A_2 nöqtələri arasındakı məsafə arxa hissədə boyun yerinin enidir, onu maili xətlə birləşdirək.

Qol yerinin enini B_2B_3 çəkmək üçün B_2 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt boyu onun eni qədər ölçüb (13, 8 sm) B_3 nöqtəsini qoyaq. Sonra qabaq hissənin orta (gərdən) xəttini müəyyənləşdirək. Bunun üçün B_3 nöqtəsindən sağa qabaq hissənin eni qədər ölçüb B_{04} nöqtəsini qoyaq, B_3 nöqtəsindən yuxarı, B_{04} nöqtəsindən isə yuxarı və aşağı şaquli xətt çəkək. Bu, məmulatın orta xətti olur.

Sonra həmin şaquli düz xətt üzərində omba xəttini müəyyənləşdirib O_2 nöqtəsini qoyaq.

Bel xəttində B_{04} nöqtəsindən sağa döşün mərkəz səviyyəsini $B_{04}B_{06}$ müəyyən edib, B_6 nöqtəsini qoyaq:

$$B_{04}B_6 = M_d + \Theta P_{dm} = 10, 5 + 0 = 10, 5 \text{ sm}$$

ΘP_{dm} – döş sahəsində paketin qalınlığına verilən paydır. Həmin pay qadın donu üçün verilmir.

İndi gərdən xəttində döşün mərkəz səviyyəsini (D) tapaq. Bunun üçün B_{04} nöqtəsindən yuxarı, şaquli xətt boyu $B_{04} D$ qədər ölçüb D nöqtəsini qoyaq:

$$B_{04}D = (U_{q_{\text{bel}}} - H_d) + 0, 5 \Theta P_{q_{\text{bel}}} + \Theta A = (52, 6 - 36, 1) + 0, 5 \cdot 0, 2 + 0, 3 = 16, 9 \text{ sm}$$

ΘA – $B_{04}D$ kəsiyinin 2%-i qədər götürülür, yəni $\Theta P_{q_{\text{bel}}}$ – qabaq hissənin bel yeri xəttinə qədər olan uzunluğuna verilən paydır. Qabaq hissə bütöv olduqda don üçün pay 0, 2 sm, düymələnən olduqda isə 0, 4 sm qəbul edilir. Döşün mərkəzi olan DD_1 kəsiyini müəyyən edək:

$$DD_1 = M_d + \Theta P_{dm} = 10, 5 + 0 = 10, 5 \text{ sm}$$

D nöqtəsindən sola DD_1 uzunluqda üfüqi xətt çəkib D_1 nöqtəsini alırıq ki, bu da döşün mərkəzi olur.

Arxa hissənin boyun yerinin eninə AA_1 bərabər ölçüdə gərdən xəttini yuxarı hissəsinə paralel A_3A_{30} xətti çəkməklə müəyyən edək (Şəkil 4.2) Paralel xəttə qabaq hissənin boyun yerinin tərəp nöqtəsini A_3 müəyyənləşdirib $B_6D_1A_3$ radiusunda qövs cızmaqla A_3 nöqtəsini alağ.

$$B_6D_1A_3 = U_{q_{\text{boy } b_1}} + [U_{ab_1}h - (U_{ab_1}h - \Theta P_{a_{\text{bu}}} - \Theta A_a)] + \Theta P_{q_{\text{bu}}} + \Theta A_q =$$

$$43, 8 + [42, 4 - (42, 3 - 0, 2 - 0, 8)] + 0, 2 + 0, 9 = 46, 1 \text{ sm}$$

Burada, U_{ab_1} həqiqi – B_1 nöqtəsindən MB_1 xəttinə endirilmiş perpendikulyarla arxa hissənin boyun yerinin hündür nöqtəsi (zirvəsi) A_2 arasındakı məsafədir (Şəkil 4.3 a). Bu məsafə arxa hissənin boyun yeri enində arxa hissənin orta xəttinə paralel ölçülür.

Düz siluetli məmulatda arxa hissə kəsik, eləcə də digər bütün siluetli məmulatda arxa hissə bütöv olduqda çertyojdan alınmış $U_{ab_1}h$ ölçüsü arxa hissənin boyun yeri hündürlüyünə verilən artım $A_{01}A_{02}$ və ya A_0A_{02} qədər qısa götürülür. (Şəkil 4.3 b, v).

A_3 nöqtəsi qabaq hissənin boyun yerinin zirvəsidir. Bu nöqtədən sağa qabaq hissənin gərdən xəttini kəsənə qədər perpendikulyar endirərək A_4 nöqtəsini qoyaq (Şəkil 4..2). Qabaq hissədə boyun yerinin dərinliyini A_4A_5 müəyyən edək:

$$A_4A_5 = 0,4 Y_{\text{boy}} = 0,45 \cdot 18,6 = 8,6 \text{ sm}$$

Sonra qabaq hissədə boyun yerini çəkmək üçün A_4 nöqtəsindən A_3 və A_5 nöqtələrinə A_4A_5 radiusunda qövs çəkək. A_3A_5 qövsü qabaq hissənin boyun xətti hesab olunur.

Qabaq hissənin çiyn kəsiyini müəyyən etmək üçün A_3 nöqtəsindən gərdən xəttinə paralel çəkilmiş xəttə $B_6D_1A_{31}$ uzunluğunda qövs cızaraq A_{31} nöqtəsini alırıq:

$$B_6D_1A_{31} = U_{q \text{ boy } b1} + \Theta P_{q \text{ bu}} + \Theta A = 43,8 + 0,2 + 0,9 = 44,9 \text{ sm}$$

Burada, ΘA – əlavə artımdır:

$$U_{q \text{ boy } b1} + \Theta P_{q \text{ bu}} = 43,8 + 0,2 = 44 \text{ sm}$$

Əlavə artım 44-ün 2%-i qədər, yəni 0,9 sm götürülür.

A_{31} nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt çəkərək $A_{31}A_{30}$ kəsiyini müəyyən edib A_{30} nöqtəsini qoyaq:

$$A_{31}A_{30}(H_{b \text{ ön}} - H_{qiy \text{ n}}) + (\Theta P_{q \text{ bu}} - \Theta P_{qiy \text{ n}}) - 1,5 = (134,8 - 129,7) + (0,2 - 0,15) - 1,5 = 3,7$$

1,5 sm qabaq hissədə çiyn xəttinin (modeldən asılı olaraq) arxa hissə tərəfə ötməsinə görə $A_{31}A_{30}$ – un ölçüsündən çıxılır.

A_{30} nöqtəsindən sola, arxa hissə tərəfə üfüqi xətt çəkək. Həmin xətti A_{31} nöqtəsindən çiyn mailliyi enindən $A_3D_3 = 13,2$ sm radiusda qövslə kəsib D_3 nöqtəsini ala. D_3 və A_3 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. Onda A_3D_3 xətti qabaq hissənin (döş qurşağının qapalı vəziyyətində) çiyn kəsiyi olacaqdır.

A_3 nöqtəsində sola, çiyn xətti üzərində A_3A_6 qədər, yəni hazır halda çiyn xəttinin (A_3D_3) eninin $1/4 - 1/3$ qədər ölçüb, A_6 nöqtəsini nişanlayaq:

$$A_3A_6 = A_3D_3 (1/4 - 1/3) = 13,2 \cdot 1/4 = 3,3 \text{ sm}$$

A_6 və D_1 nöqtələrini düz xətlə birləşdirsək, döş xəttinin sağ tərəfini A_6D_1 alırıq. Qarsaq ağzının enini tapmaq üçün D_1 nöqtəsindən yuxarı D_1A_6 düz xətti üzərində D_1D_2 qədər ölçüb D_2 nöqtəsini qoyaq:

$$D_1D_2 = H_d - H_{q \text{ qol } \text{yeri}} = 36,1 - 25,1 = 11 \text{ sm}$$

D_1 nöqtəsindən D_1D_2 radiusunda D_2 nöqtəsindən sola qövs çəkək və döş qarsağının ağzının enini müəyyənləşdirib D_{21} nöqtəsini qoyaq:

$$D_2D_{21} = (Y_{köks2} - Y_{köks1}) - 0,5 = (52,2 - 47) - 0,5 = 4,7 \text{ sm}$$

D_1D_{21} nöqtələrini birləşdirib uzadaq. Qarsağın tərəflərini bərabərləşdirək. Bunun üçün D_1 nöqtəsindən A_6D_1 radiusunda qövs çəkək. D_1D_{21} düz xəttini kəsən yerə A_7 nöqtəsini qoyaq. Qarsağın açıq vəziyyətində qabaq hissənin çiyn nöqtəsini müəyyən etmək üçün əvvəlcə A_7 nöqtəsindən A_6D_3 radiusu ilə birinci qövsü, sonra D_1 nöqtəsindən D_4D_3 radiusunda ikinci qövsü çəkək. Bu, çiyn kəsiyinin sonuncu nöqtəsi olacaq, D_4 və A_7 nöqtələrini birləşdirib çiyn xəttinin alırıq. Arxa hissənin çiyn xəttini müəyyən etmək üçün B_1M xəttini uzadıb köməkçi ζ_0 nöqtəsini tapan, onda

$$B\zeta_0 = (H_{bn} - H_{a \text{ bel}}) + \Theta P_{a \text{ bu}} - 1,5 + \Theta A = (135,6 - 99) + 0,2 - 1,5 + 0,6 = 35,9 \text{ sm}$$

Burada, H_{bn} – boyun nöqtəsinin hündürlüyü (döşəmədən boyun nöqtəsinə qədər olan hündürlük);

$H_{a \text{ bel}}$ – arxadan bel xəttinin hündürlüyü (döşəmədən bel xəttinə qədər olan hündürlük);

$\Theta P_{a \text{ bu}}$ – arxa hissədə bel yerinin uzunluğuna verilən pay ;

ΘA – əlavə artım və ya bel yerindən boyun nöqtəsinə qədər olan uzunluğun işlənilmə prosesində qısalmasına verilən artım (yəni $H_{bn} - H_{ab}$ arasındakı məsafə fərqinə 1,5%-ə qədər əlavə artım verilir);

1,5 sm – qabaq hissənin çiyn kəsiyinin (modelə uyğun) arxa hissəyə keçməsi üçün verilən kəmiyyətdir.

Arxa hissəsi bütöv olan geyimlərin bütün siluətdə və arxa hissəsi kəsik olan düz siluətli geyimdə $B\zeta_0$ kəsiyi arxa hissənin boyun xəttinin qaldırılması qədər ($A_{01}A_{02}$, A_0A_{02}) artırılır (Şəkil 4.3 b, v).

ζ_0 nöqtəsini müəyyən etdikdən sonra ondan sağa, MB_1 xəttinə perpendikulyar endirərək və A_2 nöqtəsindən A_3D_3 radiusu ilə qövs çəkib ona (qabaq hissənin çertyojundan) ζ nöqtəsi deyək. Sonra A_2 və ζ nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. Bu, arxa hissənin çiyn xətti olacaqdır.

Kürək sahəsində adamın duruşundan və parçanın xassəsindən asılı olaraq lazımi forma (qabarıqlıq) almaq üçün ütülənməklə və ya çiyin kəsiyində qarsaq vasitəsi ilə ÇÇ₁ kəsiyi qədər (çiyin kəsiyində) yığma aparılır. Ütülənməklə yığmada ÇÇ₁ = 0, 7-1, 2 sm qarsaq yığmada qarsaq ağzının eni 2-3, 5 sm nəzərdə tutulur. Ç nöqtəsindən sağa ütülənməklə və ya qurşaqla çiyin xəttini (çiyin enini) yığmanın miqdarı qədər artırır Ç₁ nöqtəsini qoyaq.

Qol yerinin dərinlik xəttini müəyyən etmək üçün əvvəlcə B₂ nöqtəsindən (Şəkil 4.2, 4.5) 25-30 sm uzunluğunda şaquli xətt qaldırır köməkçi Ç nöqtəsini, sonra isə həmin nöqtədən sağa üfüqi xətt çəkib, B₃ nöqtəsindən yuxarı qaldırılmış şaquli düz xətti kəsən yerə Ç₆ nöqtəsini qoyaq. Daha sonra Ç₁ və Ç₅, eləcə də Ç₄ və Ç₆ nöqtələrini birləşdirək (Şəkil 4.2) Bu kəsiklərin (Ç₁Ç₅ və Ç₄Ç₆) uzunluğunu və ülgü çertyojundan qol yerinin dərinliyini müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu kəmiyyəti Δl -lə işarə edək, onda

$$\Delta l = 0,5 (\text{Ç}_1\text{Ç}_5 - \text{Ç}_4\text{Ç}_6)$$

Bu kəmiyyəti əldə etdikdən sonra qol yerinin dərinliyini, Ç₁Ç₅Q₅ kəsiyini müəyyən etmək olar.

Bu halda

$$\text{Ç}_1\text{Ç}_5\text{Q}_5 = 0,56 U_{\text{qol yer}} + 0,5 E_{\text{qol yer}} + \Delta l = 0,56 \cdot 45,8 - 0,5 \cdot 13,8 + \Delta l$$

Q₅ nöqtəsindən sağa üfüqi düz xətt çəkək və B₃ nöqtəsindən həmin xəttə şaquli xətt qaldıraaq, onların kəsişməsinə Q₆ nöqtəsi deyək. Q₅Q₆ qol yerinin dərinlik xətti olur.

Arxa və qabaq hissələrin qol yeri xəttini tərtib etmək üçün köməkçi nöqtələr müəyyənləşdirək. Qol yerinin dərinlik xəttinə toxunan Q₈ nöqtəsi

$$Q_5Q_8 = 0,5 E_{\text{qol yer}} + 1 = 0,5 \cdot 13,8 + 1 = 7,9 \text{ sm}$$

Q₅ nöqtəsindəki bucağı tən bölən 1 köməkçi xəttin uzunluğu

$$Q_51 = 0,15 E_{\text{qol yer}} + 1,5 = 0,15 \cdot 13,8 + 1,5 = 3,6 \text{ sm}$$

Q₆ nöqtəsindəki bucağı tən bölən 2 köməkçi xəttin uzunluğu

$$Q_62 = 0,15 E_{\text{qol yer}} = 0,15 \cdot 13,8 = 2,1 \text{ sm}$$

Q₆ nöqtəsindən qaldırılan şaquli xəttə qabaq hissədə qol yerinin toxunan Ç₇ nöqtəsi Q₆Ç₇ = 5, 5... 6, 0 sm götürülür.

Qabaq hissənin qol yerindəki Ç₄ və Ç₇ nöqtələrini düz xətlə birləşdirib onun tən ortasını 3 nöqtəsi adlandıraraq və ondan sağa Ç₇Ç₄ xəttinə 0, 5-0, 8 sm uzunluğunda perpendikulyar endirib 4 nöqtəsini qoyaq.

Sonra qol yerini tərtib etmək üçün Ç₁Ç₅Q₈2Ç₇4 və Ç₄ nöqtələrini birləşdirək. Bu, arxa və qabaq hissənin qol yeri olacaqdır.

Bundan sonra qol yerinin həqiqi uzunluğu ölçülür və hesablama yolu ilə alınan kəmiyyətlə müqayisə edilir, yəni

$$U_{\text{qol yer}} = \frac{U_{0\text{qol}}}{1+H} = \frac{51,4}{1+0,09} = 47,2 \text{ sm};$$

Fərq 0, 5 sm-dən çox və ya az olmamalıdır. Arxa hissədə qol yerini ütülənməklə yığma payını nəzərə alıb, Ç₁ nöqtəsindən yuxarı A₂Ç₁ radiusunda qövs çəkək və həmin qövsdə çiyin xəttini 0, 5...0, 8 sm qaldırır Ç₂ nöqtəsini nişanlayaq (şəkil 4.2, 4.5).

A₂ və Ç₂ nöqtələrini düz xətlə birləşdirsək arxa hissənin yeni çiyin xəttini alırıq. Bu əməliyyat qol yerində ütülənməklə yığma apardıqda işlənir.

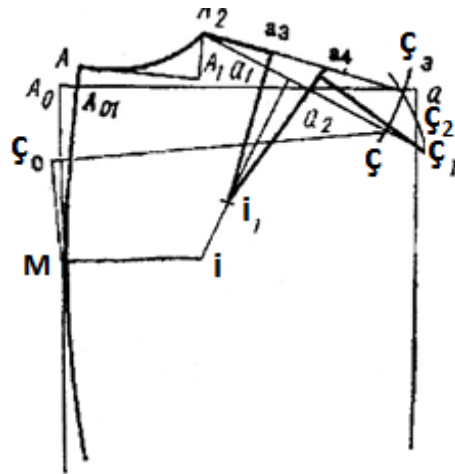
Arxa hissənin (şəkil 4.4) çiyin xəttində A₂Ç₂qarsağı yığmaq nəzərdə tutulduqda A₂ nöqtəsindən çiyin kəsiyinin (çiyin kəsiyinin hazır halında) uzunluğunu 1/4... 1/3 hissəsi qədər ölçüb a₁ nöqtəsini alaq, yəni

$$A_2a_1 = (1/4 - 1/3)A_2\text{Ç}$$

a₁ nöqtəsindən çiyin xəttindəki qarsaq ağzının eni qədər ölçüb, a₂ nöqtəsini (a₁a₂ = 2-3, 5 sm) qoyaq. Qarsağın yönəlişini müəyyən etmək üçün M nöqtəsindən kürəyin eninin 0, 4 E_k məsafəsi qədər sağa üfüqi xətt çəkib, İ nöqtəsini qoyaq və həmin nöqtəni (qarsağın ağzı) çiyin kəsiyinin ortasına birləşdirək:

$$Mİ = 0,4 E_k = 0,4 \cdot 18,7 = 7,5 \text{ sm}$$

Arxa hissənin çiyin kəsiyində qarsağın uzunluğu 7-8 sm götürülür. Buna əsasən qarsağın uzunluğunu müəyyən edib I_1 nöqtəsini qoyaq. Sonra həmin nöqtədən

Şəkil 4.4 Çiyin kəsiyində qarsağın qoyulması

yuxarıya əvvəlcə I_1C_1 ($I\check{C}_3$) radiusunda, sonra isə A_2 nöqtəsindən A_2C radiusunda ikinci qövsü kəsək və həmin yeri C_3 nöqtəsi adlandıraraq. A_2 və C_3 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. Onda A_2C_3 xətti arxa hissədə qarsağın qapalı halında çiyin xətti olacaqdır:

$$A_2a_3 = A_2a_1 ;$$

$$I_1a_3 = I_1a_4$$

Yan xətti müəyyən edək (şəkil 4.2). Bunun üçün qol yerində yan kəsiyin Q_{10} təpə nöqtəsini taparaq. Q_5 nöqtəsindən sağa 4 sm ölçüb Q_{10} nöqtəsini qoyaq. Modeldən və yan tikişin vəziyyətindən asılı olaraq bu kəmiyyət dəyişə bilər. Q_{10} nöqtəsindən aşağıya doğru (şəkil 4.2), bel xəttini kəsənə qədər şaquli xətt çəkib B_8 nöqtəsini sonra onu yuxarıya, qol yeri xəttinə qədər qaldıraraq Q_{11} nöqtəsini (arxa hissədə yan xəttin ən hündür nöqtəsi) alaıq.

Omba xəttində arxa hissənin eni bel xətti enində qəbul edilir:

$$O_1O_3 = B_1B_8$$

Modeldən asılı olaraq omba xəttində arxa hissənin enini bel xəttindəki enə nisbətən 0, 5...1 sm-ə qədər artırmaq olar. Düz siluetli məmulatlarda arxa hissənin omba səviyyəsindəki enə bərabər götürmək məsləhətdir. Bu halda, arxa hissənin yan kəsiyi Q_{11} nöqtəsindən aşağıya endirilmiş şaquli xətt hesab olunur (Şəkil 4.5)

O_2O_6 qabaq hissənin omba xətti səviyyəsindəki eni hesab olunur:

$$O_2O_6 = (Y_0 + \theta P_{om}) - O_1O_3$$

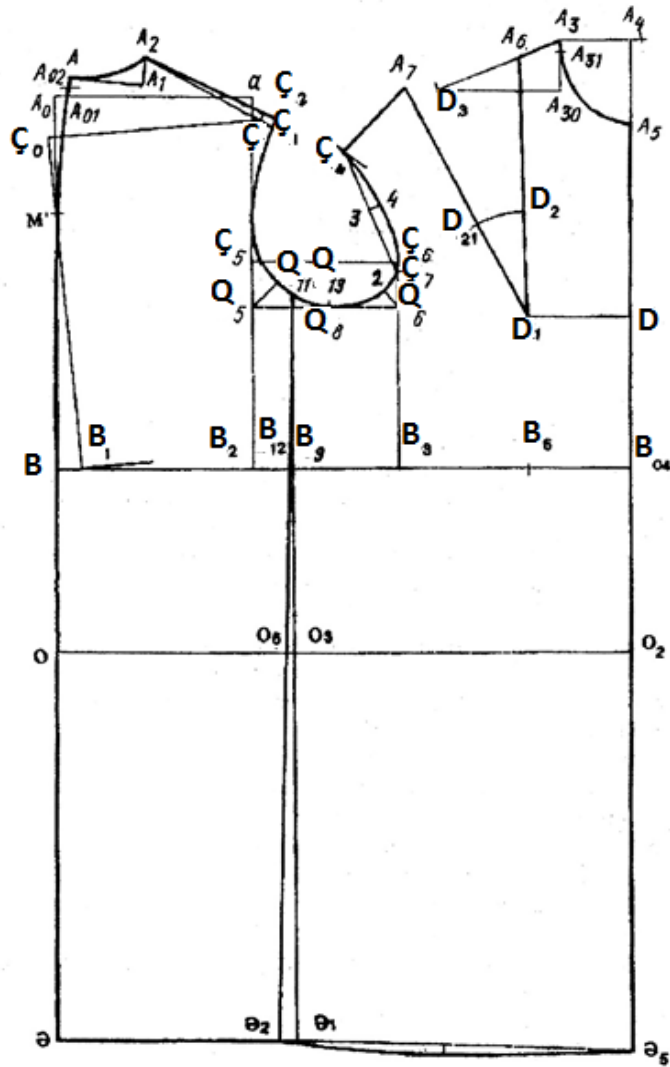
Burada, O_1O_3 arxa hissənin omba xətti səviyyəsindəki endir.

Düz siluetli məmulatda isə qabaq hissənin omba xəttindəki eni qədər götürülür. Q_{10} və O_6 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək və onun bel xəttini kəsdiyi yeri B_{11} nöqtəsi adlandıraraq. $B_{11}Q_{10}O_6$ xətti qabaq hissənin yan kəsiyinin yönəlişidir.

Qabaq hissənin yan kəsiyinin uzunluğunu ($B_{11}Q_{13}$) bel xəttindən yuxarıda arxa hissənin yan kəsiyi uzunluğunda (Q_8Q_{11}) bərabərləşdirib Q_{13} nöqtəsini – qabaq hissənin yan kəsiyinin zirvəsini (ən hündür nöqtəsini) alırıq.

Arxa və qabaq hissələrin yan kəsiklərinin zirvə nöqtələri (Q_{11} və Q_{13}) üst-üstə düşür. Qabaq hissənin qol yerini $-Q_{13}$ və Q_8 nöqtələri arasındakı yeri əyri xətlə birləşdirək.

Bədənə kip yatan və qismən yatan siluetli məmulatlarda bel xətti səviyyəsində qabaq və arxa hissələrin enini müəyyənləşdirək. Sərbəst siluetli geyimlərdə

Şəkil 4.5 Düz siluetli geyimin ülgü çertyoju

bel xətti səviyyəsində qabaq və arxa hissələrin enini ($B_1B_8 + B_{11}B_{04}$) kip və qismən yatan siluetin eninə uyğunlaşdırmaq üçün qarşaqlardan istifadə etmək, yəni onların qabaq və arxa hissələrinin bel xəttindəki enini qarşaq ağızlarının eni qədər azaltmaq lazımdır. Onda qarşaq ağızlarının enlərinin cəmi belə tapılır:

$$\sum X = (B_1B_8 + B_{11}B_{04}) - (J_{bel} + \partial P_{bel}) = (21,7 + 33,2) - (39,7 + 8) = 7,2 \text{ sm}$$

Burada, B_1B_8 və $B_{11}B_{04}$ uyğun olaraq arxa və qabaq hissələrdə bel yerinin enidir (çertyojdan götürülür).

$\sum X$ – qarşaq ağızları eninin cəmidir (bu, bel xəttində, qabaq və arxa hissələrdəki yan kəsiklərin ayrılıyında, qabaq hissədəki yan və qabaq qarşaqlar arasında paylanır).

Arxa hissənin bel xəttində qarşağın yerini (B_1B_{13} kəsiyini) müəyyən edək (Şəkil 4.2)

$$B_1B_{13} = 0,4 Aa$$

Aa – arxa hissədə kürəyin enidir.

Modeldən asılı olaraq qarşağın yeri dəyişdirilə bilər. Arxa hissənin bel xəttindəki qarşaq ağızının eni qarşaq cəminin 15% -i, yəni $0,5 \sum X$ qədər götürülür. B_{13} nöqtəsindən bel xəttinə (yuxarı və

aşağı) şaquli xətt çəkilir. B_{13} qarsağın oxu olur. B_{13} nöqtəsindən sağa və sola qarsaq ağzının eni və uzunluğu qoyulur. Qarsağın nöqtəsinin uzunluğu modelə uyğun olaraq götürülür.

Arxa və qabaq hissələrin bel xətti səviyyəsində yan kəsiklərin ayrılığı belə tapılır:

$$B_8B_9 = B_{11}B_{12} = 0, 2 \sum X = 0, 2 \cdot 7, 2 = 1, 4 \text{ sm}$$

Alınmış kəmiyyəti, yəni, yan xətlərin (B_8B_9 və $B_{11}B_{12}$) ayrılığını müvafiq olaraq B_8 nöqtəsindən sola ölçüb B_9 nöqtəsini, B_{11} nöqtəsindən sağa ölçüb B_{12} nöqtəsini alırıq. Sonra B_9 nöqtəsini arxa hissənin qol yerindəki Q_{11} və omba xəttindəki O_3 nöqtələri, eləcə də B_{12} nöqtəsini qabaq hissənin qol yerindəki Q_{11} və O_6 nöqtələrinə düz xətlə birləşdirib lekal vasitəsilə lazımı ayrılıq verək.

Qabaq və arxa hissələrin yan kəsiklərinin bel və omba xətlərinin BO nöqtələri arasındakı sahədə B_9O_3 və $B_{12}O_6$ kəsiyinin $1/3$ hissəsi də (bel xəttindən başlayaraq) yan xətlərə $0, 5-1$ sm uzunluqda qabarıqlıq verilir.

Kip və qismən yatan siluetli məmulatlarda omba xəttindən aşağıda (ətək sahəsində) yan kəsiklər belə tərtib edilir.

Qabaq və arxa hissələrin yan kəsiklərinin ətək xəttindəki yerini müəyyən etmək üçün köməkçi xətlərdən istifadə edilir.

Omba xəttindəki O_3 nöqtəsindən aşağı 10 sm uzunluğunda şaquli xətt çəkib O_7 nöqtəsini ($O_3O_7 = 10$ sm), sonra O_7 nöqtəsindən sağa $0-1$ sm uzunluğunda (modadan asılı olaraq) üfüqi xətt çəkib O_9 nöqtəsini alağ ($O_7O_9 = 1$ sm). Bu, arxa ətək xəttinin enliləşməsini göstərir. O_3O_9 nöqtələrini düz xətlə birləşdirib ətək xəttini kəsənə kimi uzadaq və Θ_1 nöqtəsini qoyaq. $Q_{11}B_9O_3O_9\Theta_1$ xətti arxa hissənin yan kəsiyi olur. Bu qayda ilə ətək xəttində qabaq hissənin yan kəsiyinin yerini müəyyən edək. Omba xəttindəki O_6 nöqtəsindən aşağı 10 sm uzunluğunda şaquli xətt çəkib O_8 nöqtəsini ($O_6O_8 = 10$ sm), sonra O_8 nöqtəsindən sola $0-1$ sm uzunluğunda üfüqi xətt çəkib O_{10} nöqtəsini qoyaq ($O_8O_{10} = 0-1$ sm). O_6O_{10} nöqtələrini düz xətlə birləşdirib ətək xəttini kəsənə kimi uzadaq. Qabaq və arxa hissələrinin yan kəsiklərinin uzunluğunu bel xəttinədək birləşdirib Θ_2 nöqtəsini nişanlayaq. $B_{12}O_6O_{10}\Theta_2$ – qabaq hissənin bel xəttindən aşağıdakı yan kəsiyi olur.

Ülgü hazırlananda çalışmaq lazımdır ki, arxa və qabaq hissələrin yan kəsiklərinin konfigurasiyaları bir-birinə uyğun gəlsin.

Qabaq hissənin gərdən xəttində ətək xəttinin son Θ_5 nöqtəsini müəyyənləşdirmək üçün $B_{04}\Theta_5$ uzunluğunu tapaq:

$$B_{04}\Theta_5 = B_1\Theta + 1, 5 + \Theta A$$

Arxada bel xəttindən ətək xəttinə qədər olan məsafə üçün $B_1\Theta_5$ əlavə artımı götürülmür.

Çünki, qabaq hissənin $B_{04}\Theta_5$ sahəsinin özü üçün əlavə artım nəzərdə tutulur. $B_{04}\Theta_5$ kəsiyinə arxa hissənin bel xəttindən ətək xəttinə qədər olan $B_1\Theta$ uzunluğunun 2% -ə qədəri əlavə artım verilir. Qabaq hissənin ətək xəttini almaq üçün Θ_2 və Θ_5 nöqtələrini düz xətlə birləşdirərək ona $0, 4-0, 7$ sm uzunluğunda qabarıqlıq verək. Buna görə də $\Theta_2\Theta_5$ düz xəttinin ortasından nəzərdə tutulan qabarıqlıq ölçüsündə aşağıya perpendikulyar düz xətt çəkib qabaq hissənin ətək xəttini tərtib edək. Düz siluetli geyimlərdə arxa hissənin ətək xəttini qoldibi enində götürmək məsləhətdir, yəni arxa hissənin eni düz Q_{11} nöqtəsindən (Şəkil 4.5) keçəcəkdir. Qabaq hissənin omba xəttindəki enini qabaq hissənin qoldibi səviyyəsindəki enindən (hazır halda) $1-2$ sm artıq götürmək məsləhətdir.

Döş xəttində sərbəstlik payı az verilmiş düz siluetli geyimlərin omba xətti D_{0+2} kəmiyyətindən az alına bilər. Bu halda omba xəttini döş xəttinin eni qədər artırmaq lazımdır. Yan kəsiklər Q_{11} və Q_{13} nöqtələrindən, yəni, omba xəttində alınmış nöqtələrdən keçməlidir.

Geyimdə cibin yerini B_3C və cib ağzının ölçüsünü müəyyən edək (Şəkil 4.2)

$$\text{Don üçün: } B_3C = \frac{U_{ab}}{4} - 5$$

$$\text{Bizim nümunədə götürülən don üçün: } B_3C = \frac{39,4}{4} - 5 = 4,96 \text{ sm}$$

C nöqtəsindən cibin üfüqi ağız xəttini çəkək və cib ağzının ölçüsünü müəyyən edək. Kütləvi tikij istehsalında cib ağzının uzunluğu C_4C_{41} unifikasiya kataloqundan götürülür, yaxud da bizim nümunədəki don cibi ağzının ölçüsü (uzunluğu) üçün aşağıdakı kimi hesablanır:

$$C_4C_{41} = \frac{1,5 \cdot 52,2}{10} + 7 = 14,8 \text{ sm}$$

C nöqtəsindən sola, cib ağzı uzunluğunun (C_4C_{41}) $1/4$ -i qədər ölçüb C_{41} sağa, cib ağzı uzunluğunun $3/4$ hissəsi qədər ölçüb C_4 nöqtəsini qoyaq. Deməli,

$$C C_{41} = \frac{14,8}{4} = 3,7 \text{ sm.}$$

$$C C_{41} = \frac{14,8 \cdot 8}{4} = 11,1 \text{ sm}$$

Əgər qabaq hissədə iki qarsaq (qabaq və yan) nəzərdə tutulmuşdursa, bu halda onların hər ikisində ağızlığın eni

$$\text{Yan qarsaqda } 0,15 \sum X = 0, 15 \text{ sm}$$

$$\text{Qabaq qarsaqda } 0, 2 \sum X = 0, 2 \text{ sm}$$

Qarsağın uzunluğu modelə görə seçilir. Yan cibi eninə biçilmiş geyimlərdə qarsağın aşağı ucunun bel xəttindən aşağı olması yan cibin vəziyyətini müəyyən edir. Onda qabaq qarsağın aşağı ucu cibin qabaq küncündən azı $0, 5$ sm solda yerləşməlidir.

Qabaq və yan qarsağın B_3B_6q ox xətləri şaquli, yəni gərdən xəttinə paralel çəkilir. Lakin yan qarsağın ox xətti B_3 nöqtəsinə doğru 3 sm-ə qədər sola çəkilə bilər.

Modadan asılı olaraq, qarsağı tərtib edəndə onun ağzını bel xəttindən yuxarıda yerləşdirmək olar.

4.3.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Geyimin çertyojunu qurmaq üçün hansı bilik və bacarıqları bilməli olduğunuzu qeyd edin.
- Qruplara bölünün. Qrupun biri müəllimin təklif etdiyi “Arxa hissədə orta kəsiyin tərtib edilməsi” mövzusunun müzakirə etsin. Digər qrup yalnız müzakirəni yazıya alıb təhlil etsin və öz əks dəlillərini hazırlasın. Sonra diskussiya təşkil edin.
- 4 qrupa bölünün. Hər qrup lideri müəllim tərəfindən bölünmüş mətnin bir hissəsini oxuyub qavramaqla öyrəndiyi hissəni öz qrupuna danışır.
- Cütlüklərə bölünün. Hərə öz cütlüyünün geyim çertyojunu qursun.

4.3.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Bazis toru əsasında geyimin çertyojunu qurur”

- Bazis toru ilə geyimin çertyoju arasındakı fərqə izah edin.
- Kürəyin orta xətti nədən asılı olaraq dəyişir?
- Çiyin qarsağı necə qurulur?
- Döş qarsağı necə qurulur?
- Qol əyrisi necə çəkilir?
- Düz siluetli donun ülgü çertyojunu qurun.

4.4.1. Modada baş verən dəyişiklikləri çertyojda tətbiq edərək hazırlayır

- **Konstruktiv modelləşdirmə üsulları**

Geyimin ən müxtəlif formalarının yaradılması ilə bədii layihələndirmənin mühüm şərti olan modelləşdirmə məşğul olur. Hal-hazırda geyimin müxtəlif modelləşdirmə üsulları mövcuddur. Bu üsulların ən rahatı, ən dəqiqi konstruktiv modelləşdirmə üsuludur. Əslində konstruktiv modelləşdirmə tikiş məmulatlarının həcm-fəza formasının, modelə daxil olan konstruktiv xətlərin, detal və elementlərin fasiləsiz yaranması prosesidir. Konstruktiv modelləşdirmə üsulunun tətbiqi zamanı geyimin müxtəlif formalarını yaradarkən mürəkkəb hesablaşma düsturlarından istifadə etmək məqsədəuyğundur. Bu yaradıcılıq prosesindən məmulatda lazımi biçməni aparmaqla istifadə olunur.

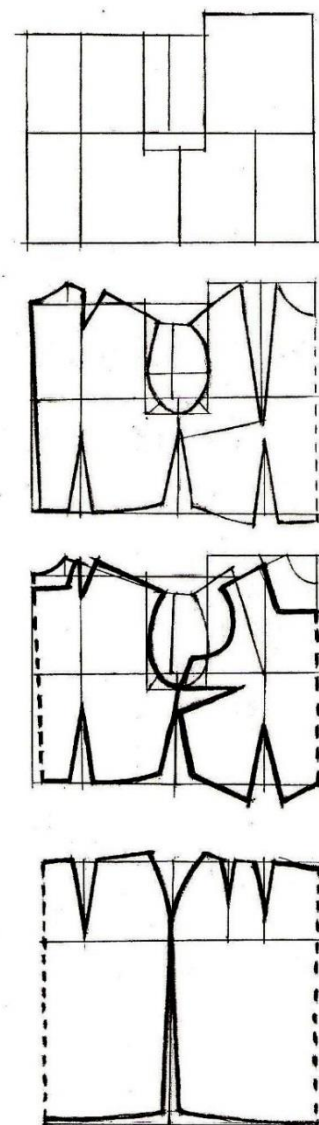
Ülgüsünün və baza əsasının başlıca parametrlərinin saxlanması şərti ilə konstruksiyasının əldə olunması üçün geyimin əsas detallarının (kürəyin, ətəyin, qolların, yubkanın və ya şalvarın ön və arxa hissələrinin və s.) müxtəlif dayaq nöqtələrində birləşdirilməsi prinsipi durur. Məsələn, lifin və qolun baza əsaslarının detallarını birləşdirməklə çox asanlıqla məmulatın bütöv biçimli qolu olan ülgüsünü almaq olar. Geyimin müxtəlif növlərinin konstruktiv xüsusiyyətləri məmulatın formasının bədənin formasına müxtəlif dərəcədə yapışmasına imkan yaradır. Geyimin düz və ya trapes formaları kimi müxtəlif siluetlərini əldə etmək üçün konstruktiv modelləşdirmə yolu ilə baza konstruksiyalarının cizgilərini dəyişmək olar. Bu zaman biçmənin müəyyən üsullarından istifadə olunur. Müasir modelləşdirmənin bütün təkamül yolu konstruktiv modelləşdirmənin müxtəlif üsullarının tədqiqindən və təkmilləşdirilməsindən ibarət olmuşdur. Bu axtarış özündən öncəki dövrlərin biçim üsullarının stilləşdirilməsini deyil, daim artan tələblərə və müasir tikiş istehsalatının texniki imkanlarına cavab verən üsulların yaradılmasını nəzərdə tuturdu.

- **Çiyin və döş qarsağının yerinin dəyişdirilməsi üsulları** Qarsaqlar geyimin ən mühüm konstruktiv elementlərindən biridir. Çünki, onun köməyi ilə hamar materialdan tikiş məmulatının istənilən həcmli forması yaradılır. Qadın geyimində ən mühüm element döş hissəsinin bədəndə yaxşı oturmasını təmin edən döş qarsağıdır.

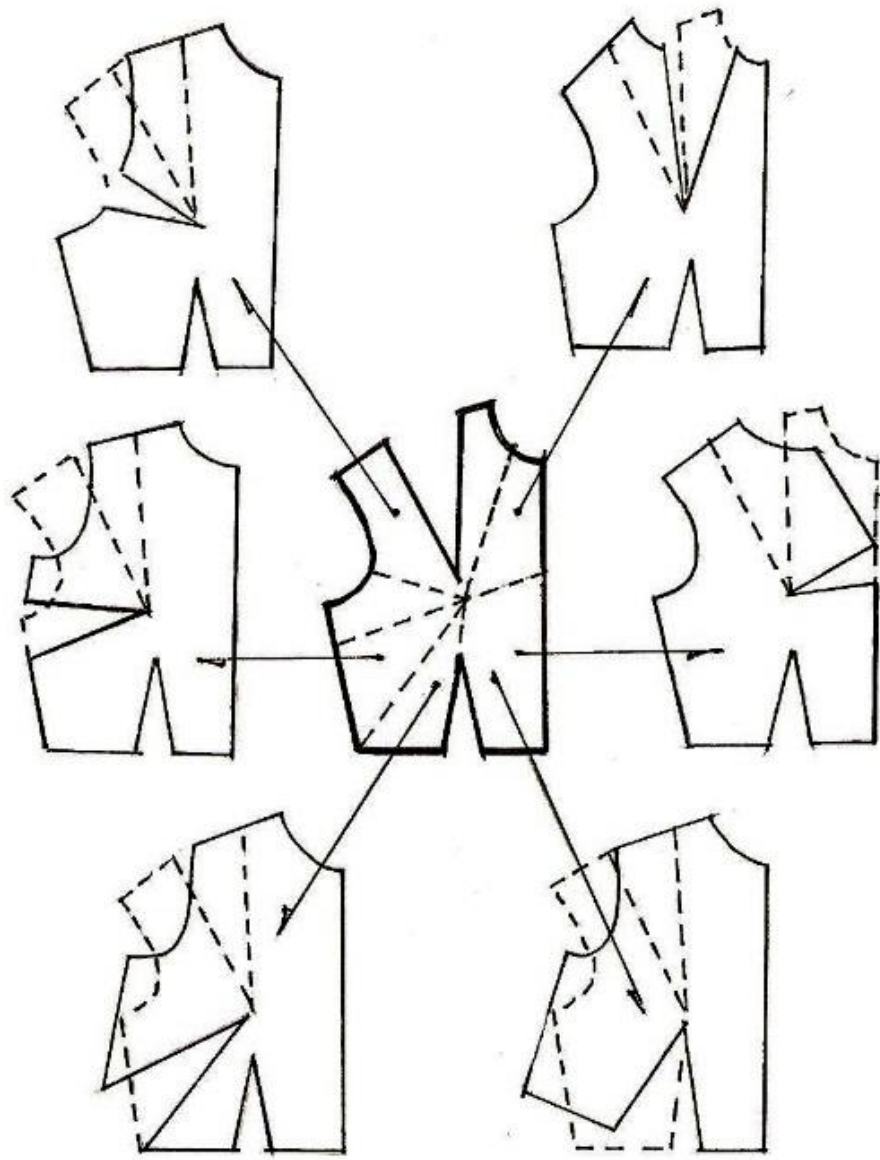
Döşün baza əsasının çertyojunun quruluşuna əsasən yaradılmış konstruksiyasında döş qarsağı, çiyin kəsiyindən döşün ən yuxarı nöqtəsinə doğru istiqamətlənmişdir (bu cür yerləşmə əsas qarsaq adlanır). Modelləşdirmə praktikasında modeldən asılı olaraq, döş qarsağı əsas vəziyyətdən ən müxtəlif yerlərə köçürülə və yan kəsik, boğazın xətti, qol hissə, bel, ətəyin mərkəzi xətti kimi istənilən konstruktiv xətdən çıxı bilər. Yalnız onun zirvəsinin döşün mərkəzinə doğru istiqamətlənməsi dəyişilməz qalır.

Şəkildəki sxemlərdə döş qarsağının mümkün yerdəyişmələri göstərilmişdir. Sxemin mərkəzində döş qarsağının əsas vəziyyəti verilmişdir. Qarsaqlar geyimin ən mühüm konstruktiv elementlərindən biridir. Döş qarsağının yerinin seçimi modeldən asılı olaraq çox vaxt modelləşdirmə zamanı bəzi üsullarla müəyyən edilir.

«Sadədən - mürəkkəbə» prinsipi ilə döş qarsaqlarının müxtəlif konfigurasiyalarının köməyi ilə çeşidli geyim nümunələri hazırlamaq olar.

Şəkil 4.6 Geyimlərin modelləşdirilməsi

Şakil 4.7 Qarsaqların köçürülməsi

Şakil 4.8 Büzmaların modellaşdirilmesi

- **Sadə biçimli bluzkalar**

Qadın köynəkləri müxtəlif ətək və şalvarlarla geyinilməklə rəngarəngliyinə və çeşidlərinə görə seçilir. Bu köynəkləri bütün hallarda geyinmək olar. Qadın geyiminin bədən yuxarı (lif) hissəsinin ülgüsü əsasən bütün modellər üçün (kofotalar, paltarlar, kostyumlar, xalatlər və s.) eyni götürülür. Həmin ülgüləri çıxarmaq üçün bədən ölçüləri əsasında cizgilər çəkilərək bazis toru qurulur. Burada bədən ölçüləri əsasında konstruksiya hesablamaları aparılır. Hesablamalar əsasında cizgilər qurulur. Cizgilərin köməyi ilə ülgülər çıxarılır. Hazırlanan ülgülər parça üzərində yerləşdirilir və biçim əməliyyatı aparılır.

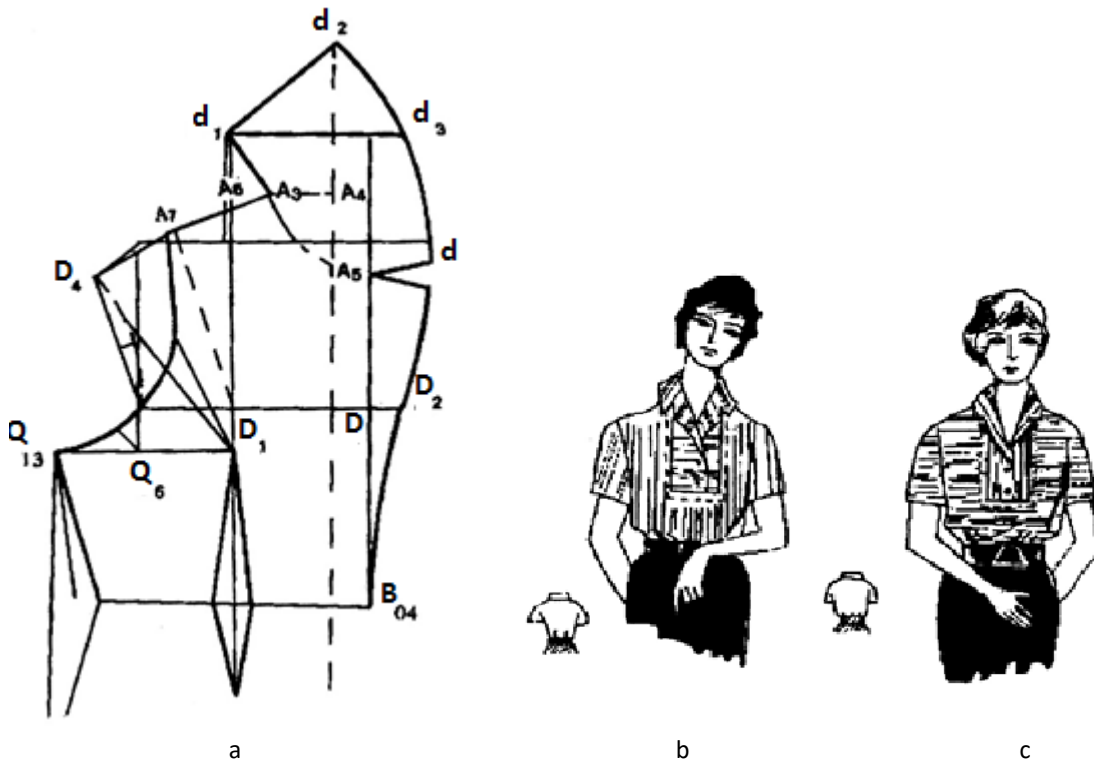
- **Qadın üçün müxtəlif konstruksiyalı və modelli bluzka çertyojlarının qurulması**

Son vaxtlar bluzka və tumanla tamamlanmış geyim dəstlərinə xüsusi fikir verilir. Bluzka müxtəlif təyinatlıdır. Ciddi biçim forması və tuman rəngində olan bluzka iş vaxtı, rənginə görə fərqlənən bluzka və tuman istirahət zamanı, xüsusi parçadan müxtəlif tərzdə biçilmiş bluzka isə rəqs gecələrində və təntənəli axşamlarda geyilir.

Bluzka çox rahatdır. Onu tumanla, şalvarla, kəmərlə, pencəyin altından, gündəlik, təntənəli və istirahət günlərində geyinmək mümkündür. İki-üç rəngli bluzkanın köməyi ilə çox dəstli geyim əldə etmək olar. Bununla belə, bluzka əsasən kostyum və sarafanın altından geyilən geyim kimi də nəzərdə tutulmuşdur.

Bluzka əsasən müxtəlif naxışlı və ya sayə pambıq, yaxud süni lifli ipək parçalardan tikilir. Bu məqsədlə bir neçə bluzkanın konstruksiya və modelinin ülgü çertyojlarının qurulma xüsusiyyətlərini araşdıraraq.

Naxışlı parça ilə bəzədilmiş bluzkanın çertyojunu tərtib etdikdə toxunma və basma naxışlı parçanın köməyi ilə onun xarici görünüşünə xüsusi yaraşlıq vermək, eləcə də naxışlı və ya sayə parçanı başqa naxışlı və uyğun rəngli parça ilə kombinə etməklə xarici görünüşünü dəyişmək olar.

Şəkil 4.9 Zolaqlı bluzka a, b, c.

Yuxarıda göstərilən bluzkaların arxa və qabaq hissələrinin ülgü çertyojunu qadın geyimlərinin əsas ülgü çertyojuna əsasən qurulur. Lakin, bel çökəkliyində, əsas yan kəsiklərdə əyrilik nəzərdə tutulmur. Bluzkanın qabaq hissəsi düyməli (axıra qədər açıq) olduqda düymələmə yeri üçün gərdən xəttinə 2, 5

və ya 3 sm əlavə (tikiş paysız) qatlanma payı əlavə edilir. Çiyin qarsağı 8 sm uzunluğunda (bu bədən quruluşundan asılı olaraq dəyişə də bilər) tikilir.

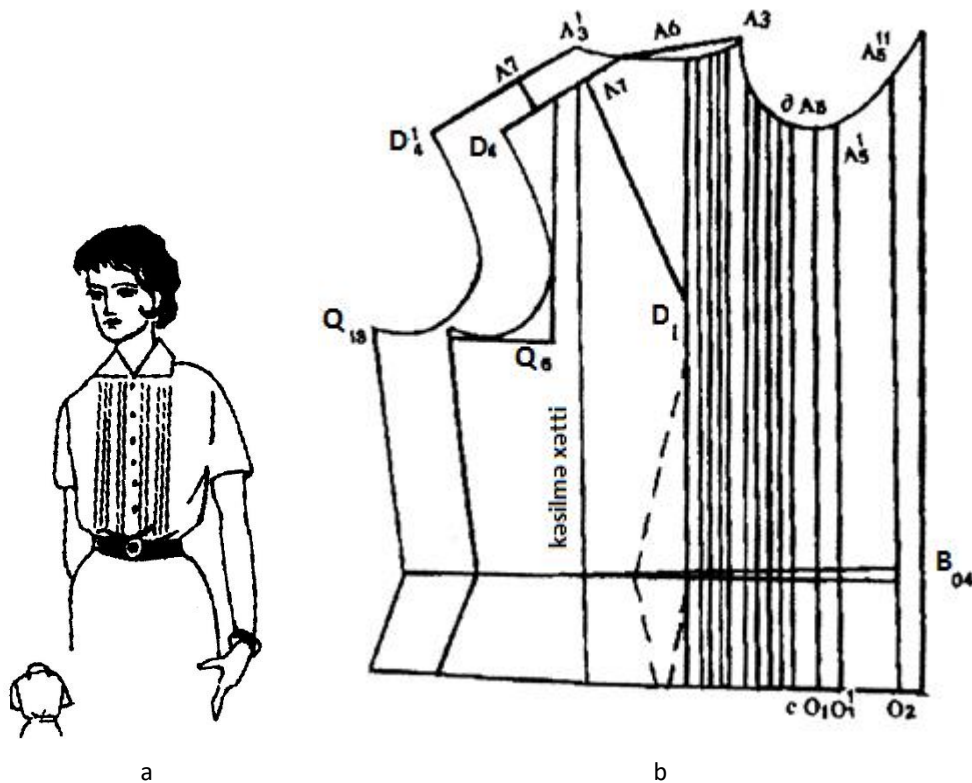
Şəkil 4.9-da göstərilən bluzkanın bəzədilməsi üçün əriş sapı istiqamətində toxunmuş parçanın öz zolaqlarından istifadə etməklə qabaq hissəyə (Şəkil 4.9 a) verilən əlavə parça köndələn (eninə) biçilmişdir. Şəkil 4.9 b-də göstərilən bluzkada isə qabaq hissə parçanın eninə (arğac sapı istiqamətində), əlavə naxış üçün verilən parça (əriş sapı istiqamətində) zolaq istiqamətində biçilmişdir. Hər iki halda, bluzka parçanın öz naxışından istifadə etməklə bəzədilmişdir.

Qabaq və arxa hissələrin ülgü çertyoju don lifinin əsas ülgü çertyoju kimi qurulur. Sonra yuxarı döş qarsağı qoltuq altına köçürülür.

Bütöv biçimli yaxalığın ülgü çertyoju şəkil 4.9 c-də göstərilən qayda üzrə tərtib edilir. Əlavə (qoyma) bəzək parçasının və yaxalığın konturu $d_2d_3dD_2DD_1A_6A_3$ və d_1 nöqtələrindən keçir.

Qolun ülgü çertyoju qolun əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur. Qol qısadır.

4.10-cu şəkildə göstərilən bluzkanın bel yerindəki qarsağı tikilmir. Yuxarı döş qarsağı sonuncu qasma qatının altına salınır. Qabaq hissənin ortasında düymələnmə yerinə 2-2, 5 sm əlavə pay verilir.

Şəkil 4.10 Qasmalı bəzək tikişli bluzka a, b.

Əlavə payların kəsikləri 0, 5 sm enində qatlanma tikişlə işlənir. Bluzkanın yaxası düymə ilə bağlanır. Arxada bel xətti boyu rezin lent keçirilir.

Qabaq və arxa hissənin ülgü çertyoju donun əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur. Bluzkanın arxa və qabaq hissəsi 8-10 sm uzadılmışdır.

Düymələnən hissənin altı üçün A_5 və O_1^1 nöqtələrindən sağa, 5-6 sm ölçüb A_5^{11} və O_2 (Şəkil 4.10 b) A_5^1 və O_1 nöqtələrindən sola isə 2 sm ölçüb d və e nöqtələrini qoyaq və onları düz xətlə birləşdirək, həmin düz xətt üzərində dörd qasmanın yerini qeyd edək.

Hər qasma üçün 1 sm ayırmaq lazımdır. Qasmanın qatlanma tikişinin eni və qasmalar arasındakı məsafə 0, 5 sm götürülür. Sonuncu qasmadan 2 sm (aralı) eyni sayda və eyni dərinlikdə yenə dörd qasma qeyd edilir.

Bluzkanın qabaq hissəsinin ülgü çertyojunu quranda əsas ülgünü Şəkil 4.5 b-də göstərilədiyi kimi kəsib qasma üçün lazım olan parça qədər sürüşdürmək (aralamaq) lazımdır. Dərinliyi 1 sm olan səkkiz qasma üçün 8 sm pay və qabaq hissəni ülgüyə uyğun hamarlamaq üçün 2 sm əlavə parça qoyulur.

Boyun yerinin qasmaları qatlanma tikişlə işləndikdən sonra kəsilir. Qasmalar tam hazır olandan sonra qabaq hissənin kəsikləri əsas ülgüyə uyğun olaraq hamarlanmalıdır.

Qolun ülgü çertyoju birtikişli ülgü çertyoju əsasında qurulur. Qol özü qısa, ağzı isə əsas ülgüdəkindən 2 sm ensiz biçilir.

Yaxalığın ülgü çertyoju əsas kimi qurulur. Yaxalığın uzunluğu boyun dairəsi D_{boy} uzunluğuna bərabərdir. Əriş sapı yaxalığın ortasından keçir.

4.11-ci şəkildəki bluzkanın qabaq hissələrinin hər birində bir dəst kiçik qasma nəzərdə tutulur. Yuxarı döş qarsağı bərkidici tikişlə işlənilir. Boyun yerinə 1, 5 sm enində cod araqaatı materialı ilə işlənmiş bant bərkidilir. Bantın kənarı baxyalanır.

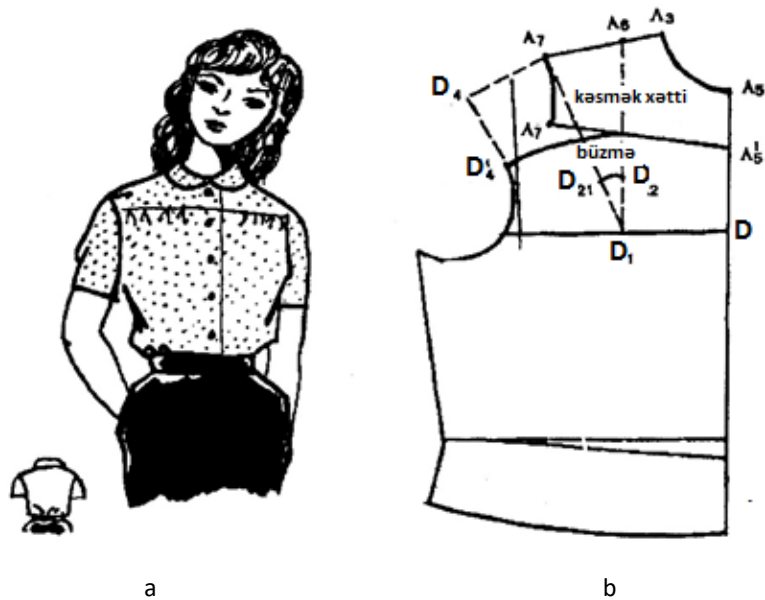
Şəkil 4.11 Xırda relyefli bluzka

Qabaq və arxa hissələrin ülgü çertyojunda bəzi dəyişikliklər aparılır (Şəkil 4.10 b) yəni qasma üçün 4 sm, düymələnmə yeri üçün qabaq hissələrin gərdən xəttinə 3 sm enində əlavə edilir.

Qolun ülgü çertyoju əsas ülgü çertyoju üzərində qurulur. Qolun ağzı manjetlə işlənilir.

Şəkil 4.12-dəki koketkalı bluzkada yuxarı döş qarsağını koketka əvəz edir.

Arxa hissənin ülgü çertyoju don lifinin arxa hissəsinin əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur. Qabaq hissənin ülgü çertyojunda Şəkil 4.12 b-də göstərilən dəyişiklikləri aparaq.

Şəkil 4.12 Koketkalı bluzka a, b.

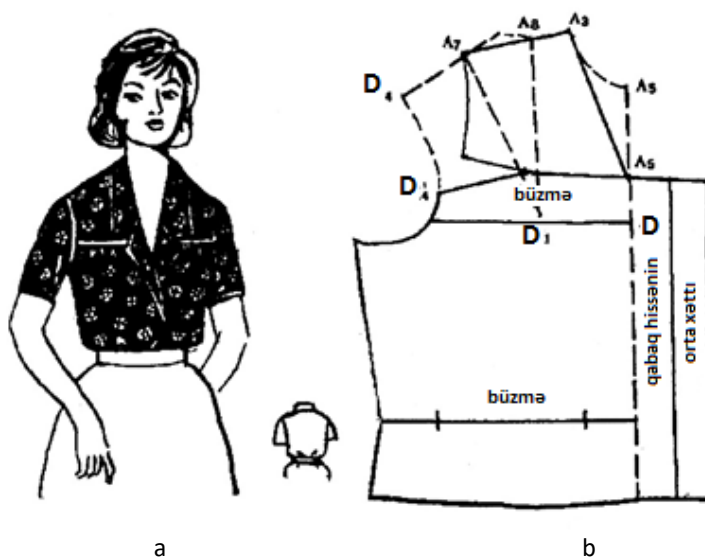
Ülgü çertyojunda koketkanın kəsilmə xəttini və uzunluğunu fərqli edək. Bunun üçün D_4 nöqtəsindən qol yeri xətti istiqamətində 7, 5 sm ölçüb, \dot{C}_4^1 nöqtəsini, sonra A_5 nöqtəsindən aşağı 6 sm ölçüb, A_5^1 nöqtəsini qoyaq. $A_7D_1A_6$ döş qarsağını qapayıb \dot{C}_4^1 və A_5^1 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək və koketkanı həmin xətt boyu kəsək. Qarsağın aşağıda qalan hissəsini açıb kəsiyi əyri xətlə düzəldək. Qabaq hissənin bu əyri xətti büzmə ilə yığılır.

Qolun ülgü çertyoju əsas ülgü çertyojunda qurulur. Qol qısaadır. Yaxalığın ülgü çertyoju Şəkil 2.8 b-də göstərilən çertyoj əsasında qurulur. Yaxalığın ucu dairəvidir.

Qabaq hissənin düymələnmə yerini 2-3 sm (alt hissə üçün) enli götürək. Bluzka kiçik düymə ilə düymələnilir. Bu bluzkanı xırda damalı və basma naxışlı təbii və süni ipək parçadan tikmək məsləhətdir.

4.13-cü şəkildə göstərilən bluzka xırda basma naxışlı parçadan işlənmişdir.

Arxa hissənin ülgü çertyoju don lifinin əsas ülgü çertyojuna uyğun olaraq qurulur.

Şəkil 4.13 Xırda basma naxışlı bluzka a, b.

Qabaq hissənin ülgü çertyoju Şəkil 4.12 b-də göstərilən bluzkanın çertyoju kimi, lakin bəzi dəyişikliklər etməklə qurulur. Burada boyun yerini və yaxalığı uzadıyıq. Koketkanın uzunluğunu A_5 nöqtəsindən 10 sm aşağı ölçüb A_5 nöqtəsini qeyd edək. \checkmark_4 nöqtəsindən Şəkil 4.13 b-də göstərilən kimi kəsək.

Qabaq hissənin gərdən xəttinə koketkanın altına büzmə yığmaq və düymələmə yerinin altlığı üçün 7 sm enində əlavə pay nəzərdə tutulur. Gərdən xətti koketkanın A_5 nöqtəsinə uyğun gəlməlidir.

Qısa qolun ülgü çertyoju qolun əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur.

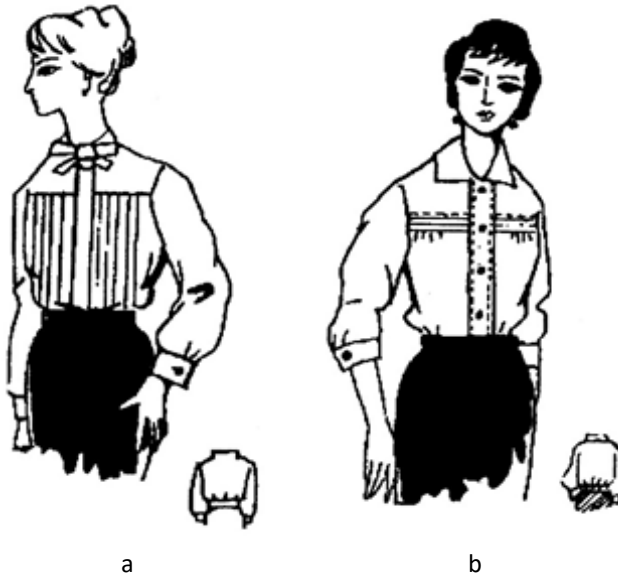
Şəkil 4.14-də göstərilən bluzkanın qabaq hissəsinin hər birində (sağ və sol) uzununa istiqamətdə 5 xırda qasma vardır. Qasmalar yan tikişə tərəf yatıdırılır.

Arxa hissənin ülgü çertyoju don lifinin əsas çertyoju əsasında qurulur.

Bluzkanın qabaq hissəsi Şəkil 4.13 b-də göstərilən ülgü çertyojuna görə biçilir. Lakin, qabaq hissənin qasmalarının hər biri üçün 1-1, 5 sm əlavə pay verilir. Əgər parça nazikdirsə, onun qarsaqdan artıq qalmış hissəsi (3-4 sm) qasmalararası məsafədə büzmə ilə aradan qaldırılır.

Əgər parça qalındırsa, qarsaqdan artıq qalmış hissə sonuncu qasmanın altına salınaraq baxyalanır.

Qabaq hissənin sağ tərəfinə 5 sm enində planka baxyalanır. Plankanın yuxarı ucu uzadılıb düymələnir. Sol tərəfə düymə tikilir. Bant yuxarı ilgəkdən keçirilir (Şəkil 4.14 a).

Şəkil 4.14 Qasmalı koketkalı bluzka a, b.

Qolun ağzı manjetlə işlənir. Qolun ülgü çertyoju əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur.

Şəkil 4.14 b-də göstərilən bluzkanın qabaq hissələrinin koketkasında 3 üfqi kiçik qasma vardır.

Arxa hissənin ülgü çertyoju don lifinin əsas ülgü çertyojuna uyğun olaraq qurulur.

Qabaq hissə (Şəkil 4.13 b) göstərilən ülgü əsasında biçilir. Xırda qasma üçün 3 sm əlavə pay artırılır. Qasmanın dərinliyi 0,5 sm-dir.

Sonuncu qasma qabaq hissənin döş sahəsindəki büzmənin üstünə baxyalanır. Qabaq hissənin sağ tərəfinin orta kəsiyinə 5 sm enində planka baxyalanır. Sol tərəfi isə düymə yeri üçün işlənir. Planka ayrı biçilir, onun açıq halda eni 10 sm olur. Lazım olduqda ara materialı ilə işlənir. Plankanı calamaq üçün qabaq hissənin sağ tərəfinin enini orta xətdən 2,5 sm azaltmaq lazımdır.

Bluzka qolunun uzunluğu qol uzunluğunun 3/4-ü qədər olub, ağzı manjetlə işlənir. Ülgü çertyoju qolun əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur.

- **Paltarların modelləşdirilməsi**

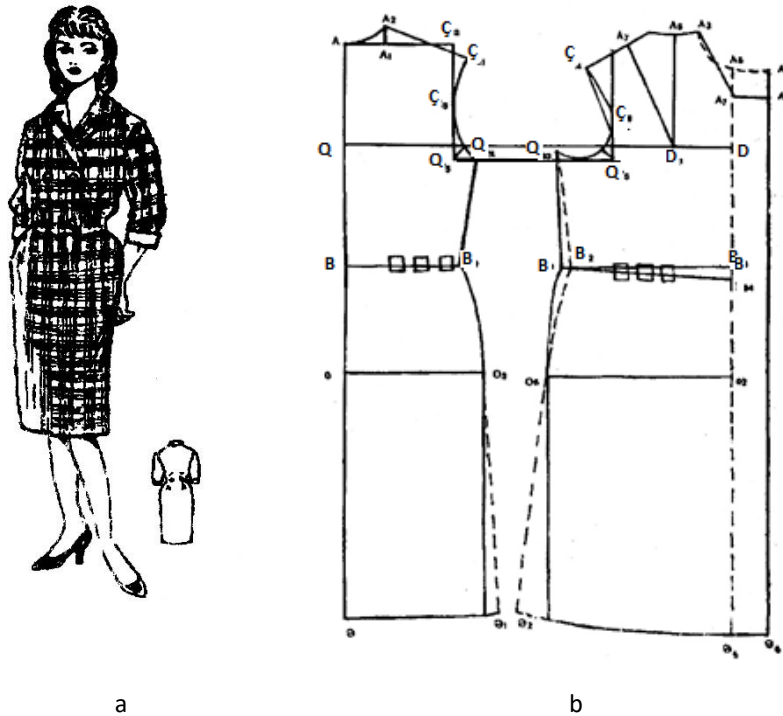
Paltarların modelləşdirilməsi sadə biçimli köynəklərdə olduğu kimi baza əsaslı konstruksiyaya görə aparılır. Paltarın lif hissəsi qurulur, sonra alt hissə əmək və şalvarların baza konstruksiyasında olduğu kimi qurularaq birləşdirilir.

- **Qadınlar üçün müxtəlif formalı yüngül geyimlərin ülgü çertyojlarının qurulması**

Qadınlar üçün yüngül geyimlər formasına və biçiminə görə olduqca müxtəlif olur. Geniş həcmli kombinə edilmiş müxtəlif rəngli parçalarla reqlan, kimono biçimli, fonar qollu, çiyini qaldırılmış (bəzədilmiş) yüngül qadın donları mövcuddur.

Əvvəlki bəndlərdə nümunəvi ölçü göstəricisi olan qadın fiqurunun bütün qrupları üçün üst geyimlərin konstruksiya etmə metodikasına uyğun olaraq ülgü çertyojunun qurulmasını və geyimin fərdi layihələndirmə üsullarını izah etmişdik. Bu bənddə isə yüngül geyimlərin müxtəlif forması və onların ülgü çertyojunun sadə üsulla qurulması qaydasını şərh edək. Bu donlarda bel xəttində yumşaq, kiçik qasma və ya büzmələrdən, kəmərlı və ya kəmərsiz, yaxud da kəmərcikdən istifadə olunur. İş üçün belə qadın donu Şəkil 4.15 a-da göstərilir. Bu donun yığcam biçim forması vardır. Belə donu jaketlə də geyinmək olar. Bu biçimin köməyi ilə fiqur xüsusiyyətini nəzər alıb hər bir qadın üçün dəbdə olan don forması seçə bilərik. Belə don xüsusən dolu bədənli qadınlara daha çox yararlıdır.

Bel xəttinin silueti sərbəst və qismən yatımlı donları özündən naxışı olan və ya sayə yun parçadan, həmçinin sıx toxunmuş ipək parçadan tikmək məsləhətdir. İki cərgə düyməli donun

Şəkil 4.15 İkibortlu don a, b.

qabaq hissəsi bel xəttindən aşağı, bir tərəfə yatan qasma kimi işlənmiş, lifi açılır, bel yerində kiçik qasmaları var. Qolun ağzı geriyyə qatlanır və uzunluğu qolun 3/4 hissəsi qədərdir. Donun ülgüsü əsas ülgü çertyoju əsasında (Şəkil 4.2) qurulur.

Arxa hissənin bel yerindəki qarasaqlar kiçik qasma ilə əvəz edilmişdir.

Qabaq hissənin ülgüsündə bəzi dəyişikliklər aparılmışdır. Düymələnən hissənin üst-üstə yatma payını əldə etmək üçün A_5 və Θ_5 nöqtələrindən (Şəkil 4.15 b) sağa üfüqi istiqamətdə 6, 6 sm ölçüb A_8 və Θ_6 nöqtəsini tapaq. Bu nöqtələri birləşdirdikdə sağ tərəfin sol tərəf üstünə yatma xəttini alırıq.

Boyun yeri kəsiyi isə belə qurulur: A_5 nöqtəsindən aşağı 2, 5-3 sm ölçüb A_7 nöqtəsini qoyaq. Onu düz xətlə A_3 nöqtəsinə birləşdirək. Sonra A_7 nöqtəsindən $A_8\Theta_6$ xəttinə perpendikulyar endirək və onların kəsişən hissəsinə A_9 nöqtəsi deyək.

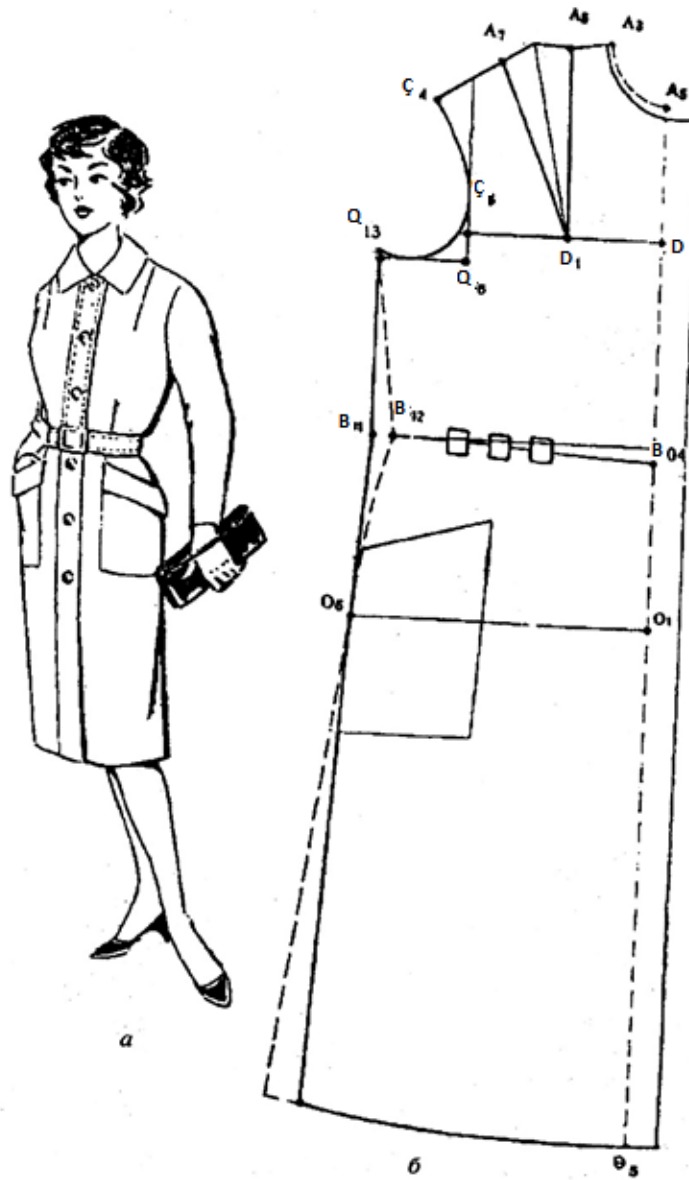
Qabaq tərəfin ətək hissəsi bel xəttindən aşağı endirilmişdir.

Qolun ülgü çertyoju əsas ülgü çertyoju üzrə qurulur. Qol aşağıdan bir qədər ensizləşdirilmişdir. Qolun eni ağız hissəsində adi qollara nisbətən 10-12 sm azdır.

Qol ağzına 4-5 sm qatlanma payı verilir.

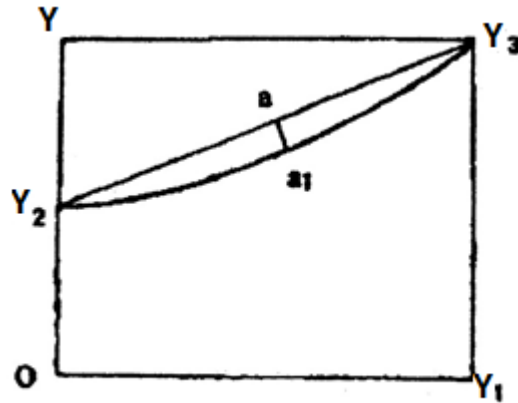
Yaxalığın ülgü çertyojunu 4.17-ci Şəkildə göstərilən yaxalıq kimi qurmaq lazımdır.

Şəkil 4.16 a-da göstərilən don birbortlu, uzun qolludur. Donun düzbucaqlı formasında böyük üst cibləri və boyundan aralı duran yaxalığı vardır. Düymələnən hissə və kəməri maşınla 1 sm enində baxylanmış, yaxasına böyük diametrlili düymələr tikilmişdir. Donun arxa hissəsinin ülgü çertyoju 4.2-ci Şəkildəki kimi qurulur.

Şəkil 4.16 Birbortlu uzunqollu don a, b.

Qabaq hissənin ülgü çertyojunda isə bəzi dəyişikliklər aparılır. A_5 və Θ_5 nöqtələrindən sağ tərəfdə düymələmə yeri üçün 3 sm pay artırılır. Yaxalığın boyundan aralı dayanmasını təmin etmək üçün qabaqdan boyun yerinin dairəsində, arxadan isə yalnız çiyin kəsiyi sahəsində genişləndirilmə aparılır.

Şəkil 4.17

Qolun ülgü çertyoju birtikişli qolun ülgü çertyoju kimi qurulur. Qol uzun olub, aşağıya getdikcə ensizləşdirilir. Qol ağzının eni 20-22 sm-dir. Dirsək kəsiyində yığma əməliyyatından və ya kiçik qarsaqdan istifadə edilir.

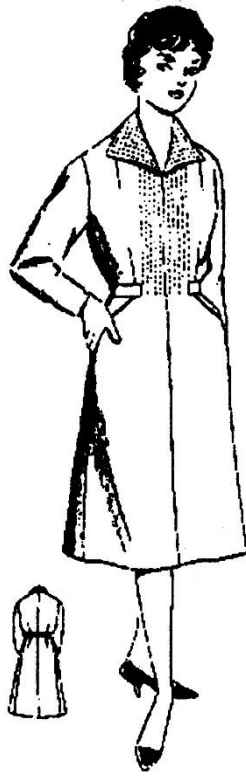
Qol yerinin hündürlüyü çiyinlik üçün artırıldığı halda qol enləndirilir.

Yaxalığın ülgü çertyojunu quraq. Bu yaxalığın arxadan dərin çökəkliyi və düz enli ucları vardır (Şəkil 4.17). O nöqtəsindən yuxarı yaxalığın eni qədər (14,5 sm) ölçüb Y nöqtəsini qoyaq və ondan sağa üfüqi düz xətt çəkək. Sonra O nöqtəsindən sağa üfüqi düz xətt boyu donun arxa və qabaq hissələrində boyun yerinin uzunluğu ($U_{a\text{ boy}} + U_{q\text{ boy}}$) qədər ölçüb ondan 0,5 sm çıxaraq Y1 nöqtəsini qoyaq:

$$OY_1 = Y_{a\text{ boy}} + Y_{q\text{ boy}} - 0,5$$

O nöqtəsi xəttindən yuxarı 7,5 sm ölçüb Y2 nöqtəsini qoyaq. Y1 nöqtəsindən yuxarı Y nöqtəsindən çəkilmiş üfüqi xətti kəsənə qədər şaquli xətt çəkib Y3 nöqtəsini alaq. Y2 və Y3 nöqtələrini düz xətlə birləşdirib, tən ortada a nöqtəsinin yerini müəyyən edək. a nöqtəsindən yuxarı 2-2,5 sm uzunluğunda Y2Y3 düz xəttinə perpendikulyar qaldıraraq a1 nöqtəsini qoyaq. Y2a1Y3 nöqtələrini əyri xətlə birləşdirək. Yaxalığın kontur xətti Y2a1Y3Y1OY2 nöqtələrindən keçir.

4.18-ci şəkildə göstərilən donun arxası iki hissəlidir. Qabaq hissəsi belin yan kəsiyi tərəfdən qismən kəsilmişdir. Donu yun, ştapel və sıx toxunmuş süni ipək parçalardan tikmək məsləhətdir. Yaxalığı qabaq hissə ilə bütöv biçilmiş, gərdən xətti və yaxalığı baxylanmışdır. Ətəyi aşağıya doğru bir qədər enlənmişdir, kəmərciklərin ucları qabaq hissənin bel xəttindəki qarsaqların tikişinə qoyulur. Onun uzunluğu 44 sm, eni (hazır halda) 2,5-3 sm götürülür, araqatı materialı ilə işlənir və arxadan iki düymə ilə düymələnir.

Şəkil 4.18 Qabaq hissəsi belin yan kəsiyi tərəfdən qismən kəsilmiş don

Bu formada don dolu və böyük bədən ölçüsü olan qadınlara məsləhət görülür. Bizim nümunədə orta və böyük yaşlar üçün, 2-ci doluluq qrupu, ölçüsü 108 sm, boyu 164 sm nümunəvi ölçü göstəricisi olan qadın donunun ülgü çertyojunu quraq.

Boyun yarımdairəsi Y_{boy} 19, 5 sm

Birinci köks yarımdairəsi $Y_{köks1}$ 50, 3 sm

İkinci köks yarımdairəsi $Y_{köks2}$ 56, 2 sm

Üçüncü köks yarımdairəsi $Y_{köks3}$ 54, 0 sm

Bel yarımdairəsi Y_{bel} 44, 6 sm

Omba yarımdairəsi Y_o 58, 0 sm

Çiyinin eni $E_{ç}$ 13, 5 sm

Kürəyin eni E_k 19, 6 sm

Sinənin eni $E_{sinə}$ 18, 5 sm

Arxadan bel xəttinə qədər olan uzunluq $Y_{a bel}$ 40, 6 sm

Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq $Y_{q bel}$ 54, 9 sm

Döş xəttində sərbəstlik payı ΘP_c 5, 0 sm

Donun uzunluğu Y_m 108 sm

Mütənasiblik üsulu ilə hesablama aparmaq üçün üçüncü döş yarımdairəsi bəlli olmalıdır, qalan ölçüləri isə onun köməyi ilə tapa bilərik.

Əvvəlcə birinci döş yarımdairəsini tapaq:

$$Y_{köks1} = Y_{köks3} - (Y_{köks3} : 16) = 54 - 54 : 16 = 50, 6 \text{ sm}$$

Bu göstərici nümunəvi ölçü göstəricisi olan bədən üçün 6-cı cədvəldə 50, 3 sm göstərilmişdir. Deməli, mütənasiblik üsulu ilə hesablama arasındakı fərq 0, 3 sm alınır.

Arxa hissənin ülgü çertyojunu qurmaq üçün bir sıra konstruktiv xətləri və nöqtələri müəyyən edək.

Kürəyin eni:

$$E_k = 0, 5 (Y_{köks1} - Y_{köks1} : 4) + \Theta P_k = 0, 5 (50, 6 - 50, 6 : 4) + 0, 3 = 19, 3 \text{ sm}$$

Arxa hissənin eni aşağıdakı kimi hesablanır:

$$E_a = E_k + \Theta P_{\text{sərbəst}} : 3 = 19,3 + 1,66 = 21 \text{ sm}$$

və ya belə hesablanır:

$$E_a = E_k + 0,3 \Theta P_{\text{sərbəst}} = 19,3 + 1,5 = 20,8 \text{ sm}$$

Döş xəttində qabaq hissənin eni:

$$E_{\text{qabaq}} = E_{\text{sinə}} + (Y_{\text{köks2}} - Y_{\text{köks1}}) + 0,2 \Theta P_{\text{sərbəst}} = 18,5 + (56,2 - 50,6) + 0,2 \cdot 5 = 25,4 \text{ sm}$$

Qol dairəsinin hündürlüyü:

$$H_{\text{qd}} = H_{\text{qyeri}} \cdot (1 + H) + 0,2 \Theta P_{\text{qdh}} = 13,5 + (1 + 0,08) = 14,6 \text{ sm}$$

108-120 ölçülü geyim üçün qolun enini tapaq:

$$E_{\text{qol}} = 1,25 D_q + \Theta P_{\text{qd}} - 9 = 1,25 \cdot 34,2 + 6 - 9 = 39,8 \text{ sm}$$

Qol yerinin eni belə tapılır:

$$E_{\text{qyeri}} = B_2 B_3 = Y_{\text{köks3}} : 4 + \Theta P_{\text{qy}} = 54 : 4 + 0,7 = 14,2 \text{ sm}$$

Qol yerinin hündürlüyü:

$$H_{\text{qyeri}} = Y_{\text{köks3}} : 4 = 54 : 4 = 13,5 \text{ sm}$$

Çiyinin hündürlüyü:

$$H_{\text{çiy}} = Y_{\text{köks1}} : 8 = 50,6 : 8 = 6,3 \text{ sm}$$

Boyun yarım dairəsinə hesablayaq:

$$Y_{\text{boy}} = Y_{\text{köks1}} : 3 + 3 = 50,6 : 3 + 3 = 19,8 \text{ sm}$$

Arxa hissədə boyun yerinin eni AA₁

$$AA_1 = Y_{\text{boyun}} : 3 + 1 = 19,6 : 3 + 1 = 7,5 \text{ sm}$$

Arxa hissədə boyun yerinin hündürlüyü AA₂

$$A_1 A_2 = AA_1 : 3 = 7,5 : 3 = 2,5 \text{ sm}$$

Arxa hissədə bel xəttinə qədər uzunluğu tapaq:

$$Y_{\text{abel}} = \text{boy} : 4 = 164 : 4 = 41 \text{ sm (fərq } 0,4 \text{ sm)}$$

Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq fərdi qaydada ölçülür.

Bel yarım dairəsi:

$$Y_{\text{bel}} = Y_{\text{köks1}} - 6 = 50,6 - 6 = 44,6 \text{ sm}$$

Cədvəl 6-da da ölçü 44,6 sm göstərilmişdir.

Omba yarım dairəsi:

$$Y_{\text{om}} = Y_{\text{köks1}} + 8 = 50,6 + 8 = 58,6 \text{ sm}$$

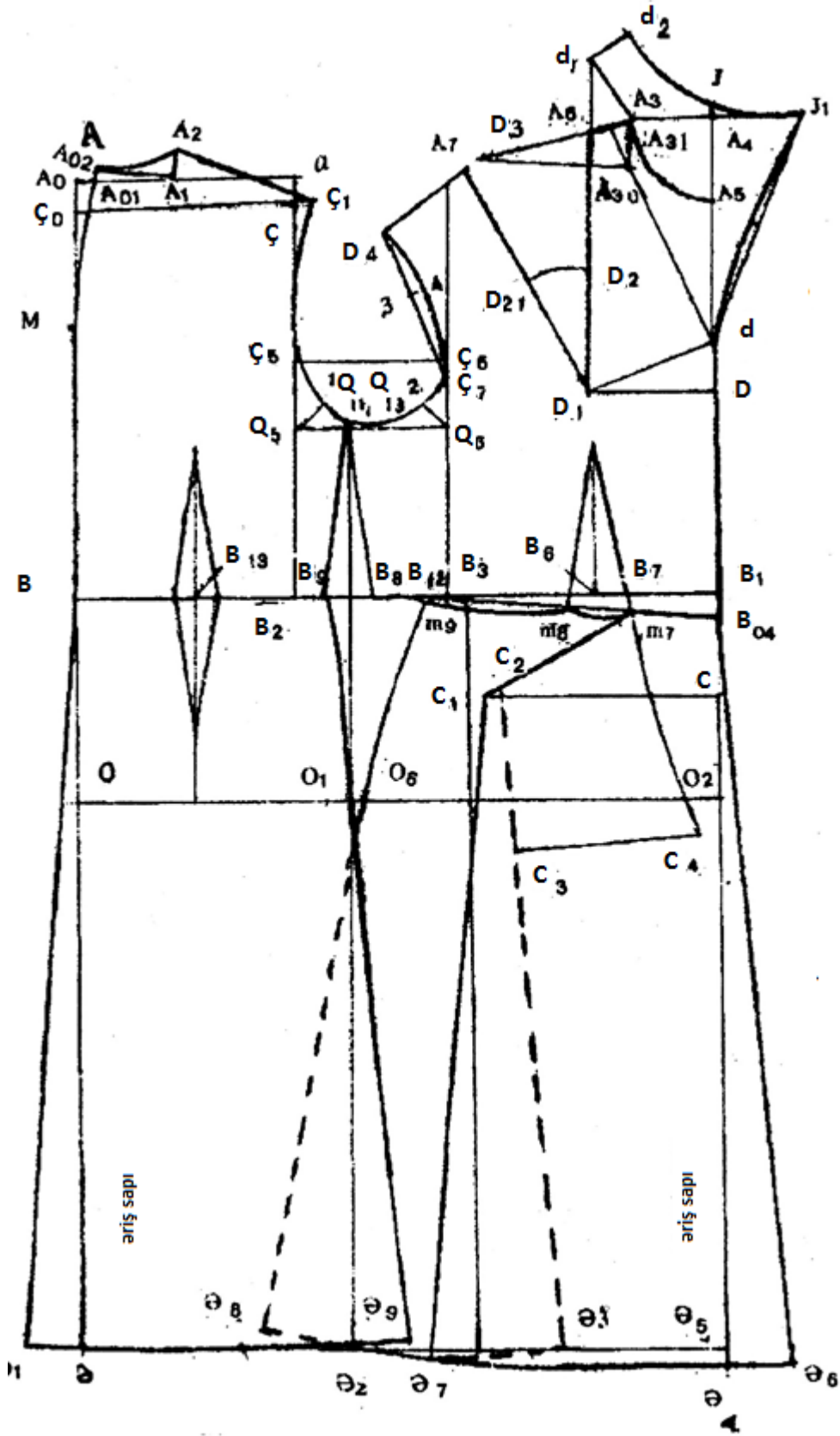
Biz metodika ilə ülgü çertyojunun hesablanmasını aparmışıq. Bu hesablardan belə nəticəyə gəlmək olar ki, metodika ilə mütənasiblik üsulu əsasında hesablanmanın fərqi fərdi biçim üçün o qədər də çox deyildir. Çünki fərdi biçimdə məmulatın bədənə uyğunlaşdırılması zamanı bu fərqlər nəzərə alınmaya bilər. Ona görə ki, əlavə pay və tikiş payı fərdi tikişdə çox verilir. Uyğunlaşdırmada bu çatışmazlıqları aradan qaldırmaq mümkündür. Aldığımız ölçü göstəricilərinin köməyi ilə 4.18-ci şəkildə göstərilən donun ülgü çertyojunu quraq.

Kağız vərəqin sol kənarından 5-6 sm aralı A₀ nöqtəsi qoyub, üfüqi və şaquli olmaqla iki düz xətt çəksək, bu, boyun xətti olacaqdır. A₀ nöqtəsindən aşağı, şaquli xətt boyu (yeddiinci fəqərə sümüyündən) bel xəttinə qədər olan məsafəni ölçüb (AB = 40,6 sm) B nöqtəsini qeyd edək. Bu nöqtədən sağa üfüqi xətt çəkək. Bu bel xətti olacaqdır.

Omba xəttini müəyyən etməkdən ötrü boyun xəttindən

$$BO = 0,5 AB = 0,5 Y_{\text{abel}} = 40,6 \cdot 0,5 = 20,3 \text{ sm}$$

bel xəttinə qədər olan məsafəni tən bölüb B nöqtəsindən keçən şaquli xətt üzərində BO = 20,3 sm ölçüb O nöqtəsindən tapaq. O nöqtəsindən sağa çəkilən üfüqi xətt omba xətti olacaqdır.

Şakil 4.19 Qabaq hissəsi belin yan kəsiyi tərəfdən qismən kəsilmiş donun ülgü çertyoju

Əvvəlcədən hesabladığımız ölçülərə əsasən arxa və qabaq hissələrin enini müəyyən edək. B nöqtəsindən sağa 20, 8 sm ölçüb B₂ nöqtəsini qoysaq, arxa hissənin eni alınacaq: BB₂ = 20, 8 sm.

Qabaq hissənin enini tapmaq üçün əvvəlcə qoltuqaltı səviyyəsində donun eni müəyyən edilməlidir, yəni:

$$E_{m \text{ qolt.sav}} = Y_{\text{köks3}} + \Theta P_{\text{sərbəst}} + \Theta A_q = 54 + 5 + 0,3 + 0,5 = 59,8 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən çıxan üfüqi xəttin üstündə məmulatın enini ölçüb B₁ nöqtəsini qoysaq, ondan sola B₁B₃ = 25, 4 sm ölçüb B₃ nöqtəsini nişanlayaq. Bu, qabaq hissənin döş xətti səviyyəsindəki eni olacaqdır.

Qol yerinin enini tapmaq üçün B nöqtəsindən çəkilmiş üfüqi xətt üzərindəki B₂ nöqtəsindən sağa B₂B₃ və B₁ nöqtələrindən keçən xətləri yuxarı və aşağıya doğru uzadaq. A₀ nöqtəsindən aşağı şaquli kürəyin maillik xəttinin başlanğıcını müəyyən edib M nöqtəsini qoysaq:

$$A_0M = 0,3 Y_{a \text{ bel}} = 0,3 \cdot 40,6 = 12,2 \text{ sm}$$

A₀ müstəvisində arxa hissənin orta xəttini və kürəyin mailliyini müəyyən edək:

$$A_0A_{01} = K_d - \text{Bel}_{c1} - 1 = 6,5 - 4,8 - 1 = 0,7 \text{ sm}$$

A₀₁ və M nöqtələrini birləşdirək. Arxa hissənin boyun xəttini A₀₁A₀₂ qədər qaldıraaq:

$$A_{01}A (A_{02}A, A_0A) = \Theta P_{ah \text{ boy}} = 0,7 \text{ sm}$$

Arxa hissənin orta xəttini müəyyən etdikdən sonra məmulatın uzunluğunu ölçək, AMBO xəttini 108 sm uzadaq və Ə nöqtəsini qeyd edək. Ə nöqtəsindən sağa üfüqi xətt çəkək, bu, donun əmək xətti olacaq. Ətəyin qatlanma və tikiş payından başqa, parçanın qısalmasını nəzərə alıb məmulatın uzunluğuna həmin uzunluğun 1, 5%-i qədər əlavə edək. B₂ nöqtəsindən yuxarı, A₀ xəttini kəsənə qədər şaquli xətt qaldıraraq nöqtəsini alaıq.

Arxa hissənin boyun yerini tərtib edək. Boyun yerinin enini tapmaq üçün A nöqtəsindən sağa AA₁ = 7, 2 sm uzunluğunda üfüqi xətt çəkib A₁ nöqtəsini nişanlayaq.

Kürəkdə boyun yerinin hündürlüyünü, yəni, A₁A₂ kəsiyi üçün A₁ nöqtəsindən A₁A₂ = 2, 9 sm uzunluğunda şaquli xətt çəkib A₂ nöqtəsini qoysaq. AA₂ nöqtələrini əyri xətlə birləşdirək. Bu, arxa hissənin boyun kəsiyi olacaqdır.

Bel yeri xəttində döşün mərkəz səviyyəsini B₁B₆ müəyyən edək. B₁B₆ = M_d = 11, 1 sm ölçüb B₆ nöqtəsi adlandıraraq.

Gərdən xəttində döşün mərkəz səviyyəsini (B₁D kəsiyini) müəyyən edək:

$$B_1D = (Y_{q \text{ bel}} - H_d) + 0,5 \Theta P_{q \text{ bel}} + \Theta A = (54,9 - 38,4) + 0,5 \cdot 0,2 + 0,33 = 16,9 \text{ sm}$$

Donun qabağı bağlı olanda $\Theta P_{q \text{ bel}}$ əlavə pay 0, 2 sm, düymələnən olduqda isə 0, 4 sm qəbul edilir. ΘA bel xəttindən döşün mərkəz səviyyəsində qədər olan məsafənin 2%-i qədər artırılır, yəni

$$54,9 - 38,4 = 16,5 \times 2 : 100 = 0,33 \text{ sm}$$

D nöqtəsindən sola üfüqi xətt çəkib üstündə döşün mərkəz nöqtəsini D₁ müəyyən edək:

$$DD_1 = M_{d\text{ös}} = 11,1 \text{ sm}$$

Qabaq hissədə boyun yerinin zirvəsini müəyyən edək. Arxa hissədəki boyun yerinin eni AA₁ ölçüsündə gərdən xəttinin yuxarı hissəsində ona paralel A₃A₃₀ şaquli düz xəttini çəkək. Sonra həmin xəttin üzərində qabaq hissədəki boyun yerinin zirvə nöqtəsini A₃ nişanlayaq. Bunun üçün B₆ nöqtəsindən B₆D₁A₃ radiusunda A₃A₃₀ xəttinə qövs çəkib A₃ nöqtəsini qoysaq. Bu, qabaq hissədəki boyun yerinin zirvəsi olacaqdır:

$$B_6D_1A_3 = Y_{q \text{ b1}} + [Y_{a \text{ boy b1}} - (Y_{ab1h} - \Theta P_{a \text{ bu}} - \Theta A_a)] + \Theta P_{q \text{ bu}} + \Theta A_q = 45,5 + (43,9 - (43,5 - 0,2 - 0,8) + 0,2 + 0,9) = 47,0 \text{ sm}$$

Y_{ab1h} – arxa hissənin boyun özül nöqtəsindən bel xəttinə qədər olan həqiqi məsafə çertyojdan götürülür. Arxa hissənin boyun yeri zirvəsindən A₂ onun orta xəttinə paralel olaraq bel xəttinə (B) qədər ölçülür. Bu məsafə boyun yerinin eni qədər arxa hissənin orta xəttinə paralel götürülür. Beləliklə, Y_{a \text{ boy bel h}}} – həqiqi ölçüsü alınır.

A₃ nöqtəsindən sağa düz xətt çəkib gərdən xəttini kəsək və həmin yeri A₄ nöqtəsi adlandıraraq. Qabaq hissədə boyun yerinin dərinliyini (A₄A₅) taparaq:

$$A_4A_5 = 0,45 Y_{\text{boy}} = 0,45 \cdot 19,5 = 9,1 \text{ sm}$$

Sonra A_4 nöqtəsindən A_3 və A_5 nöqtələrinə A_4A_5 radiusunda qövs çəkək. Alınan A_3A_5 xətti qabaq hissənin boyun yeri xətti olacaq. Qabaq hissənin çiyin kəsiyini müəyyən etmək üçün A_3 nöqtəsindən gərdən xəttinə paralel çəkilmiş xətti $B_6D_1A_{31}$ uzunluğunda qövslə kəsib A_{31} nöqtəsini alaıq:

$$B_6D_1A_{31} = Y_{q\ boy\ bel} + \Theta P_{q\ bu} + \Theta A = 43,9 + 0,2 + 0,9 = 45\text{ sm}$$

Bundan sonra A_{31} nöqtəsindən aşağıya, şaquli xətt boyu A_{30} nöqtəsini tapaıq:

$$A_{31}A_{30} = (H_{boy\ özül\ n} - H_{çiy}) + (\Theta P_{q\ bu} - \Theta P_{çiy}) - 1,5 = (140,4 - 135,3) + (0,2 - 0,15) - 1,5 = 3,7\text{ sm}$$

1,5 sm qabaq hissədəki çiyin xəttinin (modeldən asılı olaraq) arxa tərəfə ötməsinə görə verilir. A_{30} nöqtəsindən sola, arxa hissəyə tərəf üfüqi xətt çəkək. A_{31} nöqtəsindən həmin xəttə çiyin maillik xətti olan $A_3Ç_3$ ölçüsündə çiyin qövs xətti ($A_3Ç_3 = 13,5\text{ sm}$) çəkək. Qövsün kəsdiyi yerə $Ç_3$ nöqtəsini qoyaq.

A_3 və $Ç_3$ nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. $A_3Ç_3$ xətti qabaq hissənin döş qarsağının qapalı vəziyyətindəki çiyin xətti (kəsiyi) olacaqdır.

A_3 nöqtəsindən sola çiyin xəttində A_3A_6 uzunluğunda, yəni hazır halda çiyin xətti $A_3Ç_3$ eninin $1/4 - 1/3$ hissəsi qədər ölçüb A_6 nöqtəsini qoyaq:

$$A_3A_6 = (1/4 - 1/3) A_3Ç_3 = 1/4 \cdot 13,5 = 3,4\text{ sm}$$

A_6 və D_1 nöqtələrini düz xətlə birləşdirsək, döş qarsağının sağ tərəfi alınır.

Qarsaq ağzının ölçüsünü müəyyən etmək üçün D_1 nöqtəsindən yuxarı D_1A_6 düz xətt üzərində D_1D_2 kəsiyi qədər ölçüb D_2 nöqtəsini nişanlayaq:

$$D_1D_2 = H_d - H_{qol\ yer}$$

D_1 nöqtəsindən D_1D_2 radiusunda (D_2 nöqtəsindən sola) qövs çəkək və döş qarsaqağzının ölçüsünü müəyyən edib D_{21} nöqtəsini alaıq:

$$D_2D_{21} = (Y_{köks2} - Y_{köks1}) - 0,5 = (56,2 - 50,3) - 0,5 = 5,4\text{ sm}$$

D_1D_{21} nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. Qarsağın sağ və sol tərəflərini bərabərləşdirək. Bu halda, D_1 nöqtəsindən D_1A_6 radiusunda (A_6 nöqtəsindən sola) qövs çəkək və onun D_1D_{21} düz xəttini kəsən yerə A_7 nöqtəsi deyək.

Qarsağın açıq vəziyyətində qabaq hissənin çiyin nöqtəsini tapaıq. Bunun üçün A_7 nöqtəsindən A_6A_3 radiusunda qövs çəkək. Həmin qövsü kəsmək üçün D_1 nöqtəsindən $D_1Ç_3$ radiusunda ikinci qövsü çəkək, sonra onların kəsişən hissəsinə $Ç_4$ nöqtəsini qoyaq. Bu, çiyin kəsiyinin axırıncı nöqtəsi olacaqdır. $Ç_4$ və A_7 nöqtələrini birləşdirdikdə çiyin xətti alınır.

Arxa hissənin çiyin nöqtəsini müəyyən etmək istədikdə B_1M xəttini uzadıb köməkçi $Ç_0$ nöqtəsinin yeri tapılmalıdır:

$$B_1Ç_0 = (H_{boy\ n} - H_{bel}) + \Theta P_{a\ bu} - 1,5 + \Theta A = (141,5 - 103,7) + 0,2 - 1,5 + 0,6 = 39,1\text{ sm}$$

Bundan sonra $Ç_0$ nöqtəsindən sağa MB xəttinə perpendikulyar endirək. A_2 nöqtəsindən $A_3Ç_3$ radiusunda (qabaq hissənin çiyin kəsiyinin uzunluğu çertyojdan götürülür) $Ç_0$ nöqtəsindən çıxan perpendikulyar xətti qövslə kəsək və həmin yeri $Ç$ nöqtəsi adlandıraraq. A_2 və $Ç$ nöqtələrini birləşdirsək, arxa hissənin çiyin kəsiyini alarıq.

Adamın duruşundan və parçadan asılı olaraq geyimin kürəyə yaxşı yatmasını təmin etmək məqsədilə (lazımi forma və qabarlıqlıq almaq üçün çiyin xəttində ütüləmə və ya qarsaq vasitəsilə $ÇÇ_1$ kəsiyi qədər yığma aparılır. Ütüləməklə $ÇÇ_1 = 0,7 - 1,2\text{ sm}$, qarsaqda isə $ÇÇ_1 = 2 - 3,5\text{ sm}$ -ə qədər yığma nəzərdə tutulur. $Ç$ nöqtəsindən sağa, çiyin xəttini (çiyinin enini) ütüləmə və ya qarsaqla yığmanın miqdarı qədər artırılıb $Ç_1$ nöqtəsini qoyaq. Əgər donda çiyinlik nəzərdə tutulmuşdursa, onda çiyin kəsiyi çiyinliyin qalınlığı qədər qaldırılır.

Qol yerini tərtib etmək üçün qol yerinin dərinlik xəttini müəyyən edək. B_2 nöqtəsindən yuxarıya xətt boyu 25-30 sm ölçüb köməkçi $Ç_5$ nöqtəsini qoyaq və ondan sağa üfüqi xətt çəkək. Xəttin B_3 nöqtəsindən yuxarıya qaldırılan xətti kəsdiyi yerə $Ç_6$ nöqtəsi deyək.

$Ç_5$ və $Ç_1$, eləcə də $Ç_4$ və $Ç_6$ nöqtələri arasındakı düz xəttə lazımi əyrilik verək. $Ç_1Ç_5$ və $Ç_4P_6$ kəsikləri arasındakı uzunluğu çertyojdan ölçüb qol yerinin dərinliyini $\Delta\ell$ müəyyənləşdirək:

$$\Delta\ell = 0,5 \cdot Ç_1Ç_5 - Ç_4Ç_6$$

İndi isə qol yerinin dərinliyini müəyyən edək:

$$Ç_1Ç_5Q_5 = 0,56 Y_{qol\ yer} - 0,5 E_{qol\ yer} + \Delta\ell = 0,56 \cdot 47,5 - 0,5 \cdot 13,9 + 2 = 20,6\text{ sm}$$

Burada, $Y_{qol\ yer}$ – qol yerinin uzunluğu (bizim nümunədə əvvəlcədən hesablanmışdır – 47, 5 sm); $E_{qol\ yer}$ – qol yerinin eni (13, 9 sm); Δl – çertyojdan götürülür və hesablanır. Ümumiyyətlə, bütün ölçülər üçün qol yerinin dərinliyi (təcrübədə) qoldibi xəttindən 2, 5-3 sm aşağı götürülür. Q_5 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt çəkək və B_3 nöqtəsindən çəkilmiş şaquli xətti kəsən yerə Q_6 nöqtəsi qeyd edək. Q_5Q_6 qol yerinin dərinlik xətti olacaqdır.

Arxa və qabaq hissələrin qol yeri xəttini tərtib etmək üçün köməkçi nöqtələri müəyyən edək. Qol yerində Q_{13} nöqtəsini tapaq:

$$Q_5Q_{13} = 0,5 E_{qol\ yer} + 1 = 0,5 \cdot 13,9 + 1 = 8 \text{ sm}$$

Q_5 nöqtəsindəki bucağın tən bölənin köməkçi xəttinin uzunluğunu Q_51 tapaq:

$$Q_51 = 0,15 E_{qol\ yer} + 1,5 = 0,15 \cdot 13,9 + 1,5 = 3,6 \text{ sm}$$

Q_6 nöqtəsindəki bucağının tən bölənin köməkçi xəttin uzunluğunu Q_62 tapaq:

$$Q_62 = 0,15 E_{qol\ yer} = 0,15 \cdot 13,9 = 2,1 \text{ sm}$$

Q_6 nöqtəsindən yuxarı şaquli xətlə qabaq hissənin qol yeri xəttinə toxunan ζ_7 nöqtəsini tapaq:

$$Q_6\zeta_7 = 5,5 - 6 \text{ sm}$$

Qabaq hissənin qol yerindəki ζ_4 və ζ_7 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək və həmin xətti yarıya bölüb ortasından 3 nöqtəsi qeyd edək. Ondan sağa $\zeta_7\zeta_4$ xəttinə 0, 5-0, 8 sm uzunluğunda perpendikulyar endirib 4 nöqtəsini qoyaq. Nəticədə $\zeta_51Q_{13}2\zeta_74\zeta_4$ nöqtələrini lazımı əyrilik verməklə birləşdirsək, qabaq və arxa hissələrin qol yeri xəttini alarıq.

Bundan sonra qol yerinin həqiqi uzunluğu ölçülür. Bu, hesablama yolu ilə alınan uzunluqla müqayisə olunur. Fərq 0, 5 sm-dən çox və ya az ola bilər.

Yan xətti müəyyən edək. Bunun üçün qol yerində yan kəsiyin təpə Q_{11} nöqtəsini müəyyənləyirik. Q_5 nöqtəsindən sağa 4 sm ölçüb Q_{11} nöqtəsini qoyaq. Q_{11} nöqtəsindən aşağı şaquli xətt çəkək və əmək xəttinə qədər uzadıb Θ_2 nöqtəsini, omba xəttini kəsən yerə O_1 nöqtəsini qeyd edək.

Arxa hissənin omba xəttindəki eni bel xəttindəki en qədər götürülür. Θ nöqtəsindən sola 5 sm ölçüb Θ_1 nöqtəsini qoyaq. Θ_1 və BM nöqtələrini düz xətlə birləşdirsək, onda AMB və Θ_1 nöqtələri arxa orta xətt olacaqdır. Bu halda, əriş sapı $B\Theta$ xəttindən keçməlidir. Qabaq hissənin omba xəttindəki eni:

$$O_2O_6 = (Y_0 + \Theta P_c) - OO_1 = (58 + 5) - 24,8 = 38,2 \text{ sm}$$

Q_{11} və O_6 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. $Q_{11}O_6$ xətti qabaq hissənin yan kəsiyinin yönəlişi olur. Bel xəttində qarsağın ağızı

$$\sum X = (BB_9 + B_8B_1) - (Y_{bel} + \Theta P_{bel})$$

BB_9 və B_8B_1 ölçüləri çertyojdan götürülür. Qarsaq ağız ölçülərinin cəmi arxa və qabaq hissədə paylanır. Arxa hissənin bel xəttində qarsağın yeri aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

$$BB_{13} = 0,4 Aa$$

Modeldən asılı olaraq qarsağın yeri dəyişə bilər. Arxa hissənin bel xəttindəki qarsaq ağız bütün qarsaqların ağız ölçüləri cəminin 0, 15 hissəsi qədər götürülür, yəni $0,15 \sum X$.

Qarsağın ağızı B_{13} nöqtəsindən sağa və sola eyni ölçüdə simmetrik qoyulur. B_{13} nöqtəsindən aşağı və yuxarı şaquli qarsağın ox xətti çəkilir. Qarsağın uzunluğu modelə müvafiq olaraq müəyyən edilir. Bel xəttində arxa və qabaq hissənin yan kəsiyindəki çökəklik isə belə tapılır:

$$B_8B_9 = 0,2 \sum X$$

Q_{11} nöqtəsindən çəkilmiş şaquli xəttin bel xəttini kəsən nöqtəsindən sağa və sola alınmış ölçünün yarısı qədər ölçüb B_8 və B_9 nöqtəsini qeyd edək. Əmək xəttində arxa hissəni Θ_2 nöqtəsindən sağ tərəfə 5 sm uzadıb Θ_9 nöqtəsini qoyaq. Bel xəttində B_9 və Θ_9 nöqtələrini birləşdirək. $Q_{11}Q_9\Theta_9$ arxa hissənin yan kəsiyi olacaqdır. Qabaq hissənin bel xəttində, B_1 nöqtəsindən 2 sm aşağı enib B_{04} nöqtəsini qoyaq. B_{04} nöqtəsini B_8 nöqtəsi ilə düz xətlə birləşdirək. Qabaq qarsaq üçün $B_{04}B_6 = 8,5$ sm, qarsağın ağızı $0,2 \sum X$ qədər götürülür.

Cibin yerini müəyyən etmək üçün B_{04} nöqtəsindən aşağı 7, 5 sm ölçüb, C nöqtəsini qoyaq. C nöqtəsindən sağa, gərdən xəttinə 22 sm uzunluğunda perpendikulyar endirib xəttin ucunu C_1 nöqtəsi adlandıraraq. C_1 və m_1 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək.

$$m_1B_{04} = 8,5 \text{ sm}$$

Donun ətəyini enliləşdirmək üçün Θ_5 nöqtəsindən sağa 6 sm ölçüb Θ_6 nöqtəsini qoyaq və onu B_{04} nöqtəsinə düz xətlə birləşdirək. Θ_6 və Θ_7 nöqtələri arasında ətəyin eni 32 sm-ə bərabərdir. Θ_7 və C_1 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək.

Donun qabaq hissəsinin ülgü çertyojunun kontur xətləri $B_{04}\Theta_6\Theta_7C_1m_1$ və B_{04} nöqtələrindən keçir.

Qabaq hissənin yan kəsiyini tərtib etmək üçün bel xəttində m_7 nöqtəsindən sola lifin B_8B_{12} eni qədər ölçüb, m_9 nöqtəsini qoyaq. C_1m_7 xəttində 1, 5 sm ölçüb, C_2 nöqtəsini alağ. Əriş sapının yönəlişi qabaq taxtanın əriş sapına paralel olmalıdır. m_9 nöqtəsindən sağa 5 sm ölçüb əriş sapının yönəlişini çəkək. Həmin xətlə ətək xəttinin kəsişdiyi yerdən sola 12 sm ölçüb Θ_8 nöqtəsini qeyd edək. Θ_8 və O_6 nöqtələrini düz xətlə birləşdirək, sonra isə m_9 və O_6 nöqtələri arasındakı xəttə azca qabarıqlıq verək ($O_2O_6 = 35$ sm). Arxa və qabaq hissədəki kəsiklərin uzunluğu bir-birinə bərabər olmalıdır.

Ətək xəttində, əriş sapının yönəlişini göstərən xətdən sağa 10 sm ölçüb, Θ_3 nöqtəsini qoyaq. Sonra Θ_3 və C_2 nöqtələrini birləşdirək. C_2 nöqtəsindən aşağı $C_2\Theta_3$ xəttində 16 sm ölçüb C_3 nöqtəsini qoyaq. C_3 nöqtəsindən sağa 16 sm uzunluğunda perpendikulyar endirib C_4 nöqtəsini nişanlayaq. C_4 və m_7 nöqtələrini birləşdirdikdə cib astarının çertyoju alınmış olacaqdır.

Qabaq hissənin yan kəsiyindəki taxtanın kontur xətləri $\Theta_8m_9m_7C_2C_3\Theta_3$ nöqtələrindən keçir. Donun qabaq taxtasını yan taxtaya tikdikdə C_1 və C_2 nöqtələri bir-birinə uyğun gəlməlidir. Cibin C_1m_7 kəsiyi cib astarının C_2m_7 kəsiyindən 1, 5 sm çoxdur. Bu ona görə çox götürülür ki, cib dondan azacıq aralansın.

Qabaq hissə ilə birgə biçilib geriyə qatlanan yaxalığı qurmaq üçün A_3A_4 xəttini sağa doğru 9 sm uzadıb Y_1 nöqtəsini qoyaq. A_4 nöqtəsindən aşağı, şaquli xətt üzərində 20 sm ölçüb onu f nöqtəsi adlandıraraq. Y_1 və f nöqtələrini düz xətlə birləşdirək. A_6 nöqtəsindən yuxarı 7 sm qaldıraraq f_1 nöqtəsini alağ. f_1 və A_3 nöqtələrini birləşdirək. f_1 nöqtəsindən sağa yaxalığın oturacağına eni qədər (4 sm) f_1A_3 xəttinə perpendikulyar çəkib f_2 nöqtəsini qoyaq.

A_4 nöqtəsindən yuxarı 1 sm ölçüb Y nöqtəsini qoyaq.

f_2Y və Y_1 nöqtələrini əyri xətlə birləşdirək. Bu, yaxalığın yatan kənarı olacaqdır.

Don qolunun ülgü çertyoju birtikişli qolun əsas ülgü çertyoju kimi qurulur.

Səkil 4.20

- **Sadə konstruksiyalı paltarın modelləşdirilməsi**

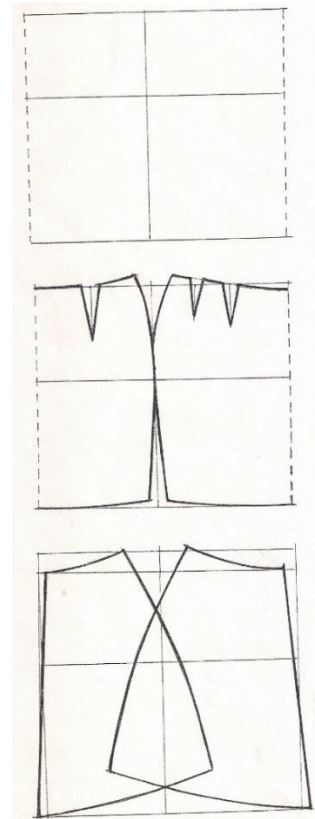
Şəkil 4.21 Relyef xətləri ilə hall edilmiş konstruksiyaya malik geyim

- **Ətəkiyin modelləşdirilməsi üsulları**

Qarderobumuzun ən böyük hissəsini təşkil edən ətək və şalvarlar ən çox istifadə etdiyimiz geyimlərdir. Bu geyimlər rahat və praktik olduğu üçün hər bir şəraitdə geyinilir. Ona görə də modellər üçün materialların düzgün seçilməsi vacibdir. Bədən quruluşunun xüsusiyyətləri yaş məfhumu, gediləcək məkan və s. bunlar nəzərə alınmalıdır. Hər tikiləcək model üçün öncə eskiz hazırlanır. Eskizi hazırlayarkən tikiləcək modelin rahat, praktik, funksional olması ilə yanaşı, baxımlı və dəbə uyğun olması vacib məsələlərdəndir. Eskizdə geyim kompozisiyası adlanan anlayış ön plana çəkilir. Burada istifadə olunan materiallar özlərinin, rənglərinin fakturasına, xüsusiyyətlərinə görə geyimdə kompozisiya yarada bilər. Rənglərin və formaların təzadlığı, statik və dinamikliyi, simmetrik və asimmetrikliyi və s. nəzərdə tutulur.

Kompozisiya tanıldıqdan sonra nəzərdə tutulan modelləşdirmə üsulundan istifadə edərək model tikilir. Tikiləcək modelin bədənə daha düzgün və yaraşığı olması üçün bədən ölçüləri dəqiq çıxarılmalıdır. Biz bir neçə ətəyin konstruksiya hesablamalarının köməyi ilə modelləşdirməsinin izahını verək.

Düz biçimli, sadə ətəyin konstruksiya cizgilərini qurmaq üçün əsas üç ölçü- bel ölçüsü, çanaq və uzunluq ölçüləri götürülür. Bel və çanaq xətləri horizontal, uzunluq isə vertikal xətlərin köməyi ilə qurulur. Ətəyin arxa və ön tərəfinin ölçüləri həmin xətlər üzərində qeyd olunur. Aşağı istiqamətdə bel xəttindən (boyun hündürlüyündən asılı olaraq) 14-16 sm ayıraraq, çanaq xəttini tapırıq. Ön tərəfin ölçüsü arxadan bir qayda olaraq həmişə artıq götürülür. Bel ölçüsünü almaq üçün çanaq ölçüsündən qarsaqlar vasitəsi ilə yığılır. Bədən quruluşundan asılı olaraq qarsaqların sayı və dərinliyi dəyişir.

Şəkil 4.22 Ətəklərin sadə modelləşməsi

Bu zaman konstruksiya hesablamaları aparılır ki, bu da “Geyimin konstruksiyası” kitablarında ətraflı izah olunur. Beləliklə, baza konstruksiyası alınır ki, buna əsaslanaraq müxtəlif modelləşdirmə əməliyyatları aparmaq olar.

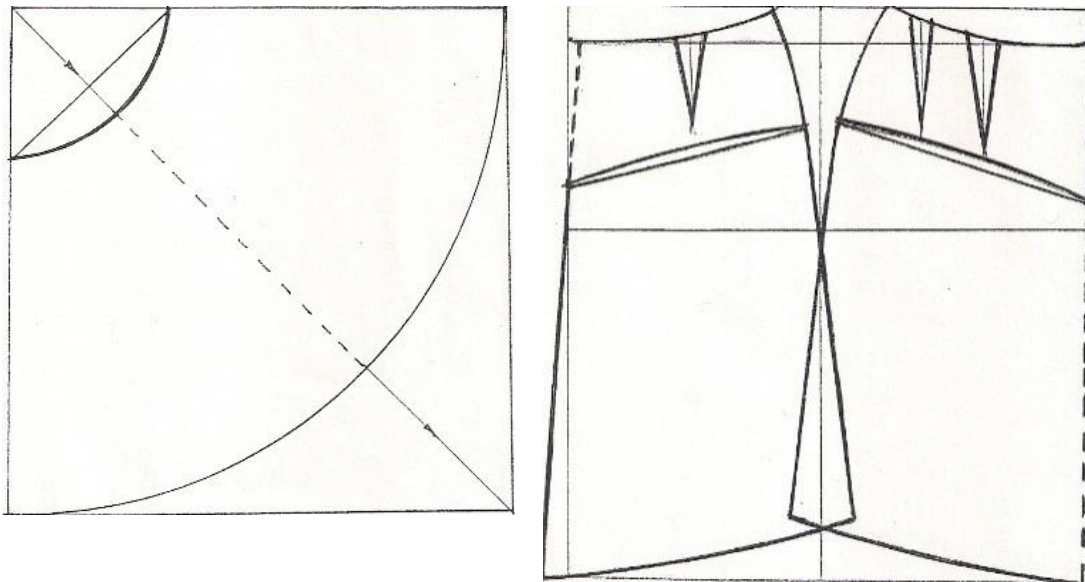
Məsələn, 4.22-ci şəkildə göstərilən modeldə qarasaqlar ümumiyyətlə ləğv olunub, trapes şəkilli ön və arxa hissələri yan tikişlərlə bərkidilən modellər alınır. Bu qayda ilə konus şəklində olan dörd hissəli, altı hissəli ətəyi də modelləşdirmək olar.

Modellərə daha maraqlı görkəm vermək üçün koketkalardan, qatlamalardan, kəsiklərdən və s. istifadə olunur. Məsələn: Şəkildə eyni əsaslı koketkalı ətəkliyin modelləşdirmə üsulu (Şəkil 4.23)

Düz və trapes şəkilli ətəklərdən başqa geniş yayılmış modellərdən biri də “Günəş şəkilli” (klyoş) ətəklərdir. Bu modellər adətən parçaların çəpinə kəsilməsi vasitəsi ilə alınır. (Şəkil 4.23)

Düz ətəklərin baza əsasında fərqli olaraq kvadrat şəklində materialda küncə çəkilmiş diaqonal üzərində qeyd olunur.

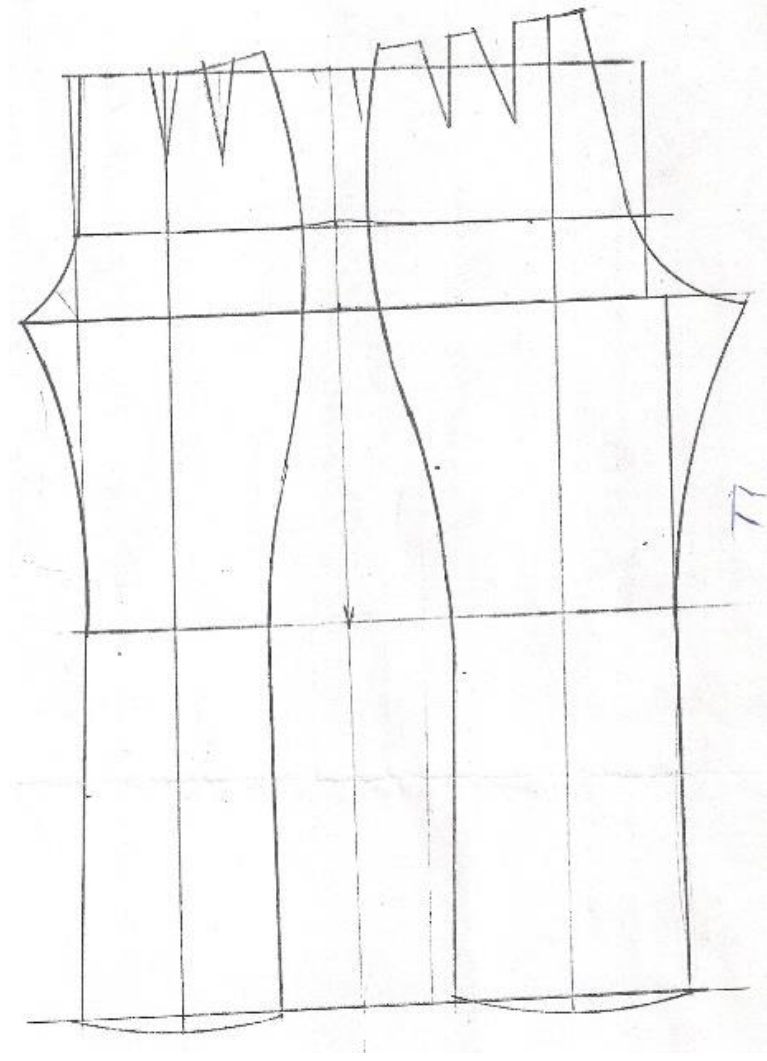
Yalnız burada iki ölçü–bel ölçüsü və uzunluq götürülür. Çəpinə kəsilmiş ətəyin ətək hissəsi klyoş olduğu üçün ətəyin çanaq hissəsində sərbəst oturur.

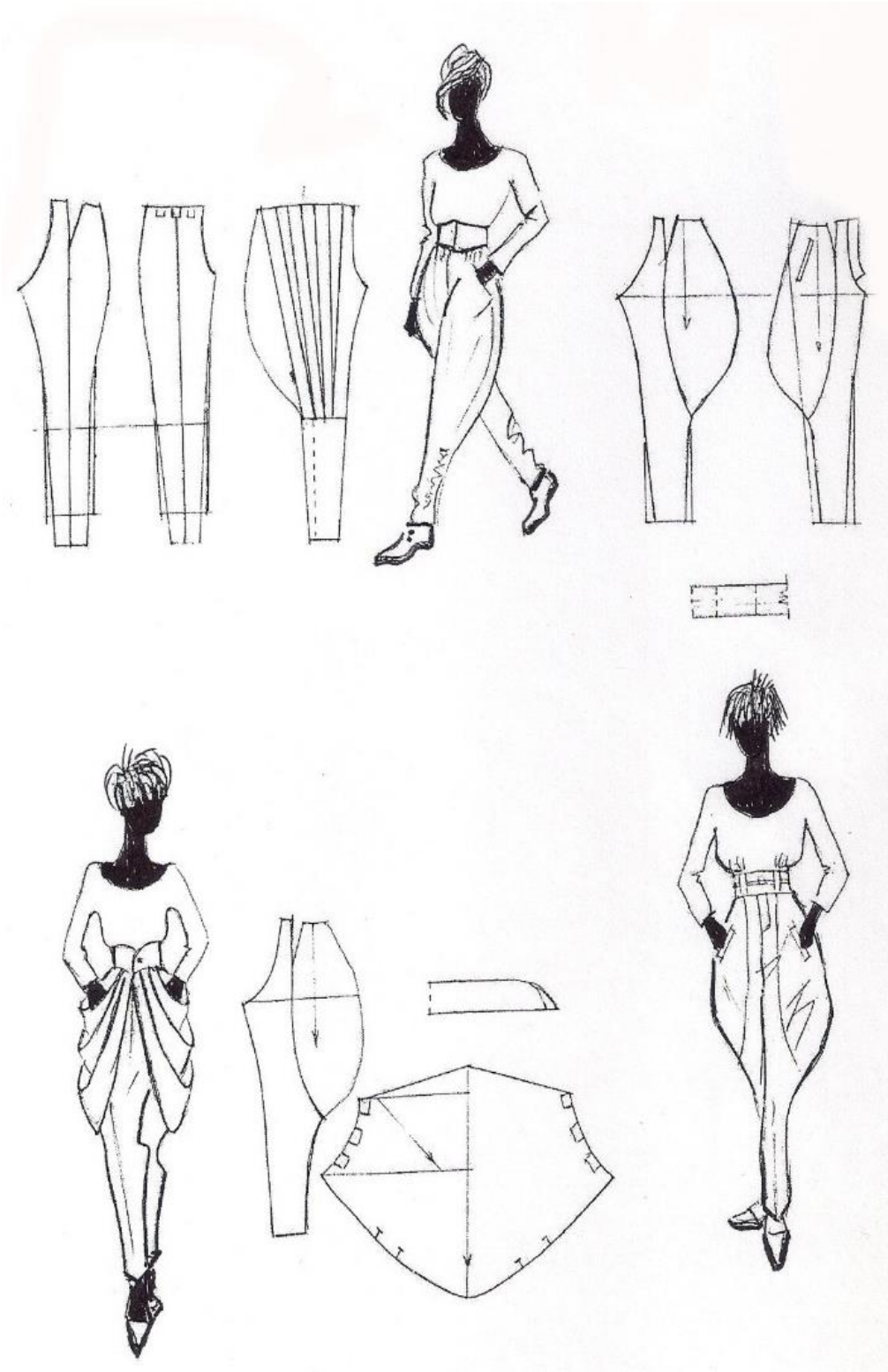
Şəkil 4.23 Ətəyin müxtəlif modelləşdirilməsi

- **Qadın şalvarlarının modelləşdirmə üsulları**

Şalvar gündəlik həyatda, idmanda, iş vaxtı hətta qeyri-adi günlərdə də istifadə olunan geyimdir. Şalvarlar öz funksionallığına görə qısa və uzun ola bilər. Şalvar konstruksiyası cizgilərini qurmaq üçün şalvarın uzunluğu beldən dizə qədər ölçülür. Bel və çanaq ölçülərini göstərmək lazımdır. Şalvarın konstruksiyası “Geyim konstruksiyası” kitablarında daha izahlı şəkildə göstərilir. Şalvarları modelləşdirərkən dəbdən asılı olaraq, enli balaqlı, darbalaqlı, beldən aşağı klyoş, kaprilər, bridjilər, şortlar və s. bütün bunların konstruksiya cizgiləri eyni əsasla qurulur.

Şekil 4.24 Şalvarın baza ülgüsü

Şakil 4.25 Şalvarın modelleşdirilmesi

4.4.2. Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi eskizə əsasən geyimin konstruksiya modelləşməsini qurun. Hər bir qrupun hazırladığı çertyoju lövhədən asın və müzakirələr aparın.
- Problem-geyimin konstruktiv modelləşdirilməsi müəllim tərəfindən elan edilir. Müəllim lövhədə 3 sütundan ibarət cədvəl qurur və aşağıdakı bölmələri qeyd edir: Bilirəm/Bilmək istəyirəm/Öyrəndim. Tələbələr problemlə bağlı bildiklərini söyləyir və cavablar I sütunda qeyd olunur. Həmin məsələ ilə bağlı bilmək istədikləri isə II sütuna yazılır. III-də isə mövzu ilə bağlı öyrəndikləri qeyd edilir.
- Keçən əsrin 80-90-cı illərinin geyimi ilə müasir dövrümüzdəki geyimlərin konstruktiv modelləşməsinin müqayisəsini araşdırın.
- Geyimin konstruksiyasını modelləşdirmək üçün hansı bilik və bacarıqları bilməli olduğunuzu qeyd edin.
- 4 qrupa bölünün. Hər qrup lideri müəllim tərəfindən bölünmüş mətnin bir hissəsini oxuyub qavramaqla öyrəndiyi hissəni öz qrupuna danışır.

4.4.3. Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Modada baş verən dəyişiklikləri çertyojda tətbiq edərək hazırlayır”

- Koketkalı bluzkanın çertyojunu qurarkən əsas ülgüdə hansı dəyişikliklər aparılır?
- Qasmalı bluzkada qasmalar necə qurulur?
- Donun ülgü çertyojunda iki sıralı düymələnmə necə qurulur?
- Geyimlərin modelləşdirilməsi nəyə əsasən qurulur?
- Şalvarın modelləşdirilməsində əsas dəyişikliklər hansı xətlər üzrə aparılır?
- Qasmalı bluz ilə koketkalı bluzun ülgü çertyojunda hansı fərqlər var? Çertyojda göstər.
- Hansı model ətlər çəpinə biçilir?
- Trapez şalvarın ülgü çertyojunu hazırla.
- Koketkalı ətəyin ülgü çertyojunu qurun.
- Döş qarsağı bel qarsağına köçürülmüş bluzkanın ülgü çertyojunu qurun.
- Ətəyi klyoş olan beldən kəsik donun ülgü çertyojunu hazırlayın.